

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

13
Μηλε

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ

Άρθρο 6§3^α ΕΣΔΑ και ΚΠΔ:

η υποχρέωση διασφάλισής του ως προϋπόθεση της δίκαιης δίκης, οι συνέπειες παραβίασής του και η αντιμετώπισή του από ΕΔΔΑ και Εθνικά Δικαστήρια.

ΕΠΗΤΡΟΠΗ: ΟΛΓΑ ΤΣΟΛΚΑ

ΕΥΓΕΝΙΑ ΚΡΙΤΣΕΛΗ

ΑΓΑΠΙΟΣ ΠΑΠΑΝΕΟΦΥΤΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΗ – ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΑΘΗΝΑ, ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2010

MET
BAS

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
B. ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ	
I: Νομοθετική κατοχύρωση	
1. Διεθνές Δίκαιο – ΕΣΔΑ.: Η αρχή της δίκαιης δίκης.....	4
2. Εθνικό Δίκαιο	
2.1. Σύνταγμα: Η αρχή της δικαστικής ακρόασης.....	13
2.2. Σχέση και σύνδεση ΕΣΔΑ και Συντάγματος.....	16
2.3. ΚΠΔ.....	20
3. Συμπερασματικές εκτιμήσεις.....	22
II: Φορέας δικαιώματος πληροφόρησης	
1. Επί της νομικής θέσης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη.....	26
2. Η έννοια του κατηγορουμένου με βάση την ΕΣΔΑ.....	28
3. Φορέας του δικαιώματος πληροφόρησης στον ΚΠΔ – Στάδια ποινικής δίκης.....	33
3.1. Υποπτος – Προκαταρκτική Εξέταση.....	34
3.2. Κατηγορούμενος	
3.2.1. Επί της έννοιας του κατηγορουμένου κατ' άρθρο 72ΚΠΔ.....	38
3.2.2. Επί της ιδιαιτερότητας της αστυνομικής προανάκρισης.....	41
III: Προσέγγιση του κανονιστικού περιεχομένου του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου	
1. ΕΣΔΑ.....	44
2. ΚΠΔ – Η διαμόρφωση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου ανάλογα με τα στάδια της ποινικής δίκης.....	50
2.1. Προκαταρκτική εξέταση.....	50
2.2. Έναρξη ποινικής δίωξης	
2.2.1. Προδικασία.....	52
2.2.2. Κύρια Διαδικασία	
2.2.2.1. Προπαρασκευαστική Διαδικασία.....	65
2.2.2.2. Διαδικασία στο Ακροατήριο.....	68
Γ. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ	
I: Το δικαίωμα προσφυγής κατ' άρθρο 34 ΕΣΔΑ.....	73
II: Επανάληψη Διαδικασίας.....	75
III: Δικονομικές αιυρότητες στην εσωτερική έννομη τάξη.....	79
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	85
SYNOPSIS.....	90

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πολύ πρόσφατα γίναμε μάρτυρες της πολύχροτης υπόθεσης «SIEMENS», η οποία, εκτός από την πολιτική της διάσταση, ανέδειξε - από ποινικοδικονομικής απόψεως - μία χαρακτηριστική περίπτωση παραβίασης του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου. Έτσι, καθίσταται εξαιρετικά επίκαιρο το αντικείμενο της παρούσας εργασίας, το οποίο πρωτίστως ~~έγκειται στην προσέγγιση της κανονιστικής λειτουργίας του~~ ανωτέρω δικαιώματος σύμφωνα με την ΕΣΔΑ και τον ΚΠΔ.

Στο πλαίσιο της ως άνω υπόθεσης, το Συμβούλιο Εφετών Αθηνών με το υπ' αριθμ. 1327 /2009 βούλευμά του - «κόλαφο», κατά τους δημοσιογραφικούς χαρακτηρισμούς¹, για τον ανακριτή που χειρίστηκε την υπόθεση, απέρριψε ως αβάσιμη την έφεση, με την οποία ο Εισαγγελέας Εφετών Αθηνών, κατόπιν εντολής του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, προσέβαλε το υπ' αριθμ. 1709/2009 βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών. Με το τελευταίο, το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Αθηνών είχε κάνει δεκτό το αίτημα του κατηγορουμένου Γ.Σ. να λάβει γνώση του **συνόλου** της δικογραφίας, δηλ. όλων ανεξαιρέτως των εγγράφων της δικογραφίας, αίτημα το οποίο ο φέρων την ευθύνη ανακριτής είχε απορρίψει αναιτιολόγητα και κατά παράβαση των διατάξεων του ΚΠΔ και της ΕΣΔΑ. Ως αποτέλεσμα της παραβίασης επήλθε απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας, δεδομένου ότι είχε προσβληθεί το ζωτικής σημασίας για τη θέση του κατηγορουμένου δικαίωμά πληροφόρησης, υπό την έννοια της γνώσης όλων των εγγράφων της δικογραφίας.

¹ Βλ. ρεπορτάζ Δέσποινας Μπούσαλη στην εφημερίδα «Το Βήμα» της 01.07.2009, www.tovima.gr, επίσκεψη 25.10.2009.

Το ανωτέρω δικαίωμα αποτελεί μία από τις εκφάνσεις του «δικαιώματος ακρόασης» και κατά προέκταση κομμάτι μόνο ενός πλέγματος δικαιωμάτων, το οποίο αποκαλείται, υπό ευρεία έννοια ως «δικαίωμα στη δίκαιη δίκη». Τούτο εντάσσεται στα «ατομικά δικαιώματα», όπως με τον σύνθετο αυτό όρο προσδιορίζονται που με τη νομική τους κατοχύρωση εγγυώνται την ατομικότητα του ανθρώπου και αποσκοπούν να αποτρέψουν την απορρόφησή του σε ένα ολοκληρωτικό κράτος². Η ατομικότητα, επομένως, είναι ο δίαυλος για την κοινωνικότητα και η ρύθμιση και προστασία της προσωπικής κατάστασης του ατόμου είναι ο προθάλαμος για να λειτουργήσουν οι έννομες σχέσεις που δημιουργούνται εντός της κοινωνίας.

Με βάση τον, κατά Jellinek, τριμερή διαχωρισμό της κατάστασης του ατόμου (status negativus, status positivus και status activus), τα θεμελιώδη δικαιώματα διακρίνονται σε ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά^{3,4}, διαχωρισμός που πλέον συνοψίζεται στη σύνθετη λειτουργία των δικαιωμάτων (status mixtus), λόγω της συνειδητοποίησης της σύνθετης ή παραπληρωματικής λειτουργίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων⁵.

Η ρητή κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων, μέσω νομοθετικών ρυθμίσεων, δηλ. η πρόβλεψη υποχρέωσης σεβασμού τους, ως μια

² Βλ. Π.Δ. Δαγτόγλου: «Συνταγματικό Δικαιώματα – Ατομικά Δικαιώματα, τ.Α'», εκδ.Αντ. Σάκκουλα 1991 σελ.5

³ Βλ. Π.Δ. Δαγτόγλου: «Συνταγματικό Δικαιώματα – Ατομικά Δικαιώματα, τ.Α'», εκδ.Αντ. Σάκκουλα 1991 σελ. 53επ, Κ. Χρυσόγονος: «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», εκδ. Αντ. Σάκκουλα, σελ.32 επ.

⁴ Σύμφωνα με τη διάκριση του Jellinek στο status negativus θεμελιώνονται τα ατομικά δικαιώματα, υπό την έννοια της αξίωσης του ατόμου έναντι του κράτους να απέχει από παρεμβάσεις και προσβολές της ζωής και της αυτονομίας του. Στο status activus θεμελιώνονται τα πολιτικά δικαιώματα, δηλ. η αξίωση του ατόμου να συμμετέχει στα κοινά και να διαμορφώνει την πολιτειακή βούληση και τέλος στο status positivus θεμελιώνεται τη αξίωση του ατόμου έναντι του κράτους να του παρέχει το τελευταίο αγαθά και υπηρεσίες, προκειμένου να εξασφαλίσει τη στοιχειώδη κάλυψη των αναγκών του.

⁵ Βλ. Δ. Σπινέλλη: «Αυξημένη προστασία των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου κατά το Σύνταγμα και τις Διεθνείς Συμβάσεις», Πρακτικά Γ' Ελληνικού Συνεδρίου ΕΕΠΔ, εκδ. Αφοι Σάκκουλα, 1991 σελ. 82, ο οποίος παραπέμπει στο Μάνεση: «Συνταγματικό Δίκαιο, ατομικές ελευθερίες,» 1982, 23-25 και Κασσιμάτη, «Συνταγματικό Δίκαιο II», 1980, 155 και Δ. Τσάτσο «Συνταγματικό Δίκαιο Γ», 1980, 218

επιτακτική ανάγκη για την πρόοδο της κοινωνίας, είναι χαρακτηριστικό δείγμα αναπτυγμένου νομικού και κοινωνικού πολιτισμού, όπου είναι εμπεδωμένη η αντίληψη ότι η προστασία των ατόμων και η δημιουργία αισθήματος ασφάλειας συμφέρει σε τελική ανάλυση την ίδια την κοινωνία.

Το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου ως αμιγώς επομένως ατομικό δικαίωμα χαίρει ειδικής προστασίας τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, όπως θα καταδειχθεί, διότι αποτελεί μια από τις εγγυήσεις του κράτους ότι ο φορέας του θα αντιμετωπιστεί ως πολίτης του κράτους αυτού, ακόμη και στην περίπτωση, κατά την οποία αντιμετωπίζει μια κατηγορία, ακόμη δηλ. και όταν ο κρατικός μηχανισμός επιφορτίζεται να σταθεί εναντίον του και ενδεχομένως να τον τιμωρήσει προς ικανοποίηση της ποινικής αξίωσης της Πολιτείας.

Στόχος της παρούσας είναι να προσδιοριστεί το κανονιστικό περιεχόμενο του εν λόγω δικαιώματος, να αναδειχθεί η σημασία του και να διαπιστωθεί αν τελικά αυτό γίνεται σεβαστό στην πράξη και ποιες συνέπειες επάγεται η παραβίασή του.

B. ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

I. Νομοθετική κατοχύρωση

1. Διεθνές Δίκαιο – Ε.Σ.Δ.Α.: Η αρχή της δίκαιης δίκης

Το άρθρο 6§3 ΕΣΔΑ, ορίζει ότι:

«...3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα:

α) όπως πληροφορηθή, εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας....».

Με την ανωτέρω διάταξη κατοχυρώνεται και προσδιορίζεται κατά το ουσιαστικό του περιεχόμενο το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου. Η ειδική αυτή πρόβλεψη εκφράζει έναν συστατικό όρο του γενικότερου δικαιώματος τη δίκαιης δίκης, όπως η έννοια αυτή εισάγεται με την ΕΣΔΑ και εξειδικεύεται και στις τρεις παραγράφους του άρθρου 6 της Ε.Σ.Δ.Α.⁶.

⁶ Ολόκληρο το κείμενο του άρθρου έχει ως εξής:

1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσις του δικασθή δίκαιως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας, υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως. Η απόφασις δέον να εκδοθή δημοσία, η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθή εις τον τύπον και το κοινόν, καθ' όλην ή μέρος της διαρκείας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημοσίας τάξεως ή της εθνικής ασφαλείας εν δημοκρατική κοινωνία, όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν τω κρινομένω υπό του Δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίου μέτρω, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότης θα ηδύνατο να παραβλάπη τα συμφέροντα της δικαιοσύνης.

2. Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθών μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του.

3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα:

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου υπεγράφη στη Ρώμη την 04.11.1950, μετά από το II Παγκόσμιο Πόλεμο, που, εκτός από τις πληγές που κάθε πόλεμος αφήνει και που επ' ουδενί μετριούνται ποσοτικά, κατέδειξε κυρίως την ανάγκη ανάπτυξης ενός μηχανισμού διεθνούς προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων, με σκοπό την αυτοδέσμευση των συμβαλλομένων κρατών στο σεβασμό των δικαιωμάτων, αφού είχε προφανώς καταστεί σαφές με τον πιο επώδυνο τρόπο πόσο ανόφελη και «ασύμφορη» είναι η επικράτηση της βίας.

Εκείνο που κρίθηκε απαραίτητο να διασφαλισθεί ήταν η διεθνής ομοφωνία ως προς το ποια είναι τα προστατευτέα δικαιώματα του ανθρώπου και να διεθνοποιηθούν τα εχέγγυα προστασίας τους. Για το λόγο αυτό υιοθετήθηκαν διεθνή κείμενα κανονιστικού χαρακτήρα, στα οποία αποτυπώνεται η κοινή νομική πολιτική σχετικά με το περιεχόμενο των προστατευτικών διατάξεων.

Ήδη, όμως με το ξεκίνημα του πολέμου, το έτος 1941 είχαν εκτεθεί γλαφυρά από την Ατλαντική Συμμαχία οι «τέσσερις ελευθερίες: ελευθερία ζωής, ελευθερία θρησκείας, ελευθερία από τη φτώχεια και ελευθερία από το φόβο»⁷.

Συνοπτικά, θα πρέπει να αναφερθεί ότι στα διεθνή κείμενα, όπου προβλέπεται η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων, αποδίδεται με

α) όπως πληροφορηθή, εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας.

β) όπως διαθέτη τον χρόνον και τας αναγκαίας ευκολίας προς προετοιμασίαν της υπερασπίσεώς του.

γ) όπως υπερασπίση ο ίδιος εαυτόν ή αναθέση την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν η δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώση συνήγορον, να τω παρασχεθή τοιούτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης.

δ) να εξετάση ή ζητήση όπως εξετασθώσιν οι μάρτυρες κατηγορίας και επιτύχη την πρόσκλησιν και εξέτασιν των μαρτύρων υπερασπίσεως υπό τους αυτούς όρους ως των μαρτύρων κατηγορίας.

ε) να τύχη δωρεάν παραστάσεων διερμηνέως, εάν δεν εννοεί ή δεν ομιλεί την χρησιμοποιουμένην εις το δικαστήριον γλώσσαν.

⁷ Βλ. P.van Dijk, G.J.H. van Hoof: "Theory and Practice of the European Convention on Human Rights", Kluwer Law International, 1998

σαφήνεια η έννοια αυτών και γίνεται κατανοητή η τριμερής τους διάκριση, κατά Jellinek, όπως έχει προαναφερθεί⁸, βάσει των καταστάσεων του ατόμου. Επίσης κατανοητό γίνεται και το περιεχόμενο αυτών, δηλ. με τον όρο «ατομικά δικαιώματα» νοούνται εκείνα τα δικαιώματα – απόλυτα και σχετικά – που καθένας έναντι του άλλου και το ίδιο το κράτος έναντι κάθε μεμονωμένου ατόμου πρέπει να σέβεται και τα οποία εξασφαλίζουν στον άνθρωπο το μίνιμουμ της ύπαρξής του, δηλαδή το δικαίωμα στη ζωή, στην αξιοπρέπεια, στην τιμή και στην ελευθερία (κίνησης, εργασίας, έκφρασης). Η ιστορική πραγματικότητα έχει αποδείξει τη σπουδαιότητα της ρητής κατοχύρωσής τους με κείμενα διεθνούς ισχύος και συνταγματικής ισχύος, χωρίς την οποία θεωρείται απίθανος ο σεβασμός τους, όσο και αν για το σύγχρονο μορφωμένο άνθρωπο είναι αυτονόητος. Επιπλέον συνιστά ένδειξη πολιτικής και νομικής ωριμότητας η απόφαση να θεσπισθούν οι κανόνες που ορίζουν τη συμπεριφορά του ανθρώπου προς άνθρωπο και το βασικότερο τη δέσμευση της κάθε εξουσίας (νομοθετικής, δικαστικής, εκτελεστικής) και τον έλεγχο της δράσης της απέναντι στο άτομο υπό τη μορφή τρόπων τινά αξιωματικών και διαχρονικών αρχών και όχι απλώς κανόνων ρυθμιστικών της καθημερινής πρακτικής ζωής.

Το περιεχόμενο, εξάλλου, της Ε.Σ.Δ.Α. είχε ήδη αποτυπωθεί αναλυτικά και στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία υπογράφηκε την 10^η.12.1948 από τη Γ.Σ. του Ο.Η.Ε. Ειδικά στο δικαίωμα δίκαιης δίκης και τις απαιτούμενες εγγυήσεις κατά την ποινική διαδικασία αναφέρονται τα άρθρα 10 και 11⁹.

⁸ Βλ. Εισαγωγή σελ. 2.

⁹ Άρθρο 10

Καθένας έχει το δικαίωμα, με πλήρη ισότητα, να εκδικάζεται η υπόθεση του δίκαια και δημόσια, από δικαστήριο ανεξάρτητο και αμερόληπτο, που θα αποφασίσει είτε για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του είτε, σε περίπτωση ποινικής διαδικασίας, για το βάσιμο της κατηγορίας που στρέφεται εναντίον του.

Οι διατάξεις, βέβαια, αυτές, όπως και όλο το πνεύμα της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου είχαν δηλωτικό χαρακτήρα, όπως άλλωστε εκτίθεται και στο προοίμιο αυτής, εκφράζοντας περισσότερο την κοινή επιθυμία και το «κοινό ιδανικό» να γίνονται σεβαστά τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στη συνέχεια, με βάση τόσο την ως άνω Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όσο και την Ε.Σ.Δ.Α., υπογράφηκε την 16 Δεκεμβρίου 1966 στη Ν. Υόρκη από τη Γ.Σ. Ο.Η.Ε. και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (κυρώθηκε με ν. 2462/1997), όπου επαναλαμβάνεται σε σχέση με το δικαίωμα που μας ενδιαφέρει στην παρούσα, σχεδόν όμοια η διάταξη του άρθρου 6 ΕΣΔΑ¹⁰.

Άρθρο 11

1. Κάθε κατηγορούμενος για ποινικό αδίκημα πρέπει να θεωρείται αθώος, ωστόσο διαπιστωθεί η ενοχή του σύμφωνα με τον νόμο, σε ποινική δίκη, κατά την οποία θα του έχουν εξασφαλιστεί όλες οι απαραίτητες για την υπεράσπισή του εγγυήσεις.
2. Κανείς δεν θα καταδικάζεται για πράξεις ή παραλείψεις που, κατά τον χρόνο που τελέστηκαν, δεν συνιστούσαν αξιόποινo αδίκημα κατά το εσωτερικό ή το διεθνές δίκαιο. Επίσης, δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που ίσχυε κατά τον χρόνο που τελέστηκε η αξιόποινη πράξη.»

¹⁰ Το άρθρο 14 Διεθνούς Συμφώνου:

- «1. Όλοι είναι ίσοι ενώπιον των δικαστηρίων. Κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα η υπόθεσή του να δικαστεί δίκαια και δημόσια από αρμόδιο, ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει συσταθεί με νόμο, το οποίο θα αποφασίσει για το βάσιμο κάθε κατηγορίας σχετικά με ποινικό αδίκημα, η οποία έχει απαγγελθεί εναντίον του, καθώς και για αμφισβητήσις δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αστικού χαρακτήρα. Η διεξαγωγή δίκης κεκλεισμένων των θυρών μπορεί να αποφασισθεί για το σύνολο ή μέρος της, είτε για την προστασία των χρηστών ηθών, της δημόσιας τάξης ή της εθνικής ασφάλειας σε μια δημοκρατική κοινωνία είτε όταν αυτό απαιτεί η προστασία της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων είτε ακόμη στο μέτρο που το δικαστήριο κρίνει ότι κάτι τέτοιο είναι απολύτως απαραίτητο δεδομένου ότι, λόγω ειδικών συνθηκών της υπόθεσης η δημοσιότητα θα ζημίωνε την ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Ωστόσο, οποιαδήποτε απόφαση που εκδίδεται σε ποινική υπόθεση ή αστική διαφορά, δημοσιοποιείται, εκτός εάν το συμφέρον των ανηλίκων απαιτεί το αντίθετο ή εάν η δίκη αφορά διαφορές συζύγων ή γονική μέριμνα ή επιτροπεία ανηλίκων.
2. Κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα τεκμαίρεται ότι είναι αθώο εφόσον η ενοχή του αποδειχθεί σύμφωνα με το νόμο.
 3. Κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα απολαύει, σε πλήρη ισότητα τις ακόλουθες τουλάχιστον εγγυήσεις:
 - α) να πληροφορηθεί το συντομότερο δυνατό σε γλώσσα που κατανοεί και λεπτομερώς, τη φύση και τους λόγους της κατηγορίας εναντίον του,
 - β) να διαθέτει επαρκή χρόνο και ευκολίες για την προετοιμασία της υπεράσπισής του και για την επικοινωνία με το δικηγόρο της επιλογής του,
 - γ) να δικαστεί χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση,
 - δ) να παρίσταται στη δίκη και να υπερασπισθεί τον εαυτό του αυτοπροσώπως ή με τη βοήθεια του συνηγόρου της επιλογής του. Εάν δεν έχει συνήγορο, να ενημερωθεί για το δικαίωμά του αυτό και να διορισθεί

Η διαφορά της Ε.Σ.Δ.Α. ως προς την προστασία των ατομικών ή θεμελιωδών ή ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε σχέση με τα υπόλοιπα διεθνή νομοθετικά κείμενα έγκειται στο γεγονός ότι με το δικαίωμα της ατομικής προσφυγής ενώπιον του ΕΔΔΑ που αναγνωρίζεται στα θιγόμενα άτομα, επιτυγχάνεται η μετάβαση από την παράδοση της «*διεθνούς ευχής*» στην πρακτική της διεθνούς «*παρέμβασης*», μέσω των σχέσεων που αναπτύσσονται ανάμεσα στην ΕΣΔΑ και το σύστημα απονομής δικαιοσύνης, όπως συνοπτικά αλλά με ακρίβεια αναφέρει ο Α. Παπαδαμάκης¹¹. Έτσι με την ΕΣΔΑ η πρόβλεψη δικαιωμάτων σημαίνει πρακτικά ανάληψη υποχρεώσεων από τα συμβαλλόμενα κράτη όσον αφορά την παροχή των δικαιωμάτων αυτών στους πολίτες και κατ' επέκταση επέλευση συνεπειών σε βάρος των κρατών σε περίπτωση παραβίασης των υποχρεώσεών τους αυτών.

Η πρακτική σημασία της κατοχύρωσης των ατομικών δικαιωμάτων με την ΕΣΔΑ καταδεικνύεται στο άρθρο 34, με το οποίο κατοχυρώνεται το δικαίωμα ατομικής προσφυγής, ώστε εύλογα ο Δαγτόγλου κάνει λόγο για

συνήγορος αυτεπαγγέλτως σε κάθε περίπτωση που αυτό απαιτείται για το συμφέρον της δικαιοσύνης, χωρίς ο κατηγορούμενος να βαρύνεται με την αμοιβή του, εάν δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να τον πληρώσει, ε) να εξετάσει ή να ζητήσει την εξέταση των μαρτύρων κατηγορίας και να εξασφαλίσει την παρουσία και την εξέταση των μαρτύρων υπεράσπισης με τους ίδιους όρους που ισχύουν για τους μάρτυρες κατηγορίας, στ) να έχει την ελεύθερη συνδρομή μεταφραστή, εάν δεν μιλάει ή δεν καταλαβαίνει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο ακροατήριο,

ζ) να μην εξαναγκάζεται να καταθέσει εναντίον του εαυτού του ή να ομολογήσει την ενοχή του.

4. Για τον καθορισμό της διαδικασίας που εφαρμόζεται στους νέους ανθρώπους που δεν είναι ακόμη ενήλικες από τη σκοπιά του ποινικού νόμου λαμβάνεται υπόψη η ηλικία τους και το συμφέρον που παρουσιάζει η αναμόρφωσή τους.

5. Κάθε πρόσωπο που κρίνεται ένοχο για παράβαση έχει δικαίωμα, η απόφαση περί της ενοχής και της καταδίκης του να εξετασθεί από ανώτερο δικαστήριο, σύμφωνα με το νόμο.»

¹¹ Βλ. Α. Χ. Παπαδαμάκη: «*Η νομολογία του Αρείου Πάγου στο χώρο της Ποινικής Δικονομίας υπό το φως των προβλέψεων της ΕΣΔΑ*», ΠοινΔικ 5/2004, σελ. 582 καθώς και Λ. Μαργαρίτη: «*Εμβάθυνση στην Ποινική Δικονομία, Θεωρία και Νομολογία*», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2006, σελ. 4, οι οποίοι και οι δύο παραπέμπουν στην εισήγηση του Χρ. Αργυρόπουλου στο 3^ο Συνέδριο της Ένωσης ελλήνων Ποινικολόγων στα Χανιά 3-4.10.2003 «*Η ιστορική εξέλιξη της ΕΣΔΑ στην Ελλάδα*».

«δικαστικοποίησή» τους¹². Πρόκειται για την αγωγή αξίωση του ατόμου να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματά του, τη δυνατότητα που του παρέχεται να προσφύγει στα εθνικά δικαστήρια και κατόπιν αυτών στο ΕΔΔΑ, όταν αυτά παραβιάζονται. Βέβαια, οι κυρώσεις εναντίον του κράτους, στο οποίο παραβιάζονται τα δικαιώματα του κατηγορουμένου και οι οποίες συνίστανται σε επίπεδο ΕΣΔΑ στην υποχρέωση αποζημίωσης, δεν είναι η μόνη συνέπεια της νομοθετικής κατοχύρωσης του σεβασμού των ατομικών δικαιωμάτων στο πλαίσιο της ποινικής δίκης.

Ενόψει των ανωτέρω, στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας ιδιαίτερη σημασία έχει η υποδοχή στην εσωτερική έννομη τάξη -μέσω της ΕΣΔΑ- της έννοιας της δίκαιης δίκης. Το «δικαίωμα δίκαιης δίκης» απορρέει ευθέως από το δικαίωμα του ανθρώπου στην αξιοπρέπεια. Αποτελεί συστατικό στοιχείο του κράτους δικαίου, με την εγκαθίδρυση του αποκαλούμενου «δικαστικού κράτους», του κράτους δηλ. που παρέχει στο άτομο τις εγγυήσεις προστασίας της αξίας και των δικαιωμάτων του¹³ έναντι του κινδύνου να καταστεί θύμα της κρατικής εξουσίας.

Το τι σημαίνει «δίκαιη» δίκη και ποιες προϋποθέσεις πρέπει να πληρούνται για να χαρακτηριστεί μια δίκη δίκαιη, είναι ένα ερώτημα, στο οποίο απαντά (αποσπασματικά) το ΕΔΔΑ κατά την ερμηνεία του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ. Ο δανεισμός του όρου στο κείμενο από το αγγλοσαξονικό δίκαιο, όπου γίνεται λόγος για “*fair trial*” έχει δημιουργήσει προβλήματα στην απόδοση του στη γλώσσα εκάστου συμβαλλομένου μέρους (in billiger Weise, equitabement, δικαίως, ενώ στα ελληνικά έχουν χρησιμοποιηθεί πλείστοι όροι από τον Ανδρουλάκη για την προσέγγιση του όρου όπως:

¹² Βλ. Π.Δ. Δαγτόγλου: «Συνταγματικό Δικαιώματα – Ατομικά Δικαιώματα, τ.Α'», εκδ.Αντ. Σάκκουλα 1991 σελ. 10επ..

¹³ Βλ. Χρ. Αργυρόπουλου: «Η Δικαιοσύνη της Ποινικής Δίκης», Τιμητικό Μαγκάκη, σελ. 432 επ..

επιεικής, χρηστή, έντιμη, ειλικρινής, σωστή, ευθύδικη)¹⁴. Το ίδιο το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι το άρθρο 6 «χωρίς να δίνει συγκεκριμένο ορισμό περικλείει σειρά χωριστών δικαιωμάτων που απορρέουν από την αυτή θεμελιώδη ιδέα και τα οποία, στο σύνολό τους αποτελούν ενιαίο δικαίωμα»¹⁵. Η αρχή της δίκαιης δίκης, η οποία κατοχυρώνεται ρητά στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ, καταρχήν διέπει τόσο την αστική δίκη όσο και την ποινική δίκη και διασφαλίζει, πέρα από την πρόσβαση στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης, κυρίως την αποτελεσματική προστασία του ατόμου. Τούτο σημαίνει ότι το άτομο έχει το δικαίωμα όχι μόνο να απευθύνεται στο Δικαστήριο, αλλά να είναι σίγουρο ότι η υπόθεσή του θα δικαστεί «δικαίως». Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Χ. Αργυρόπουλος, η εγγύηση της ευθυδικίας συμπίπτει με την οργάνωση ενός δικαιοδοτικού συστήματος που επιβάλλεται να είναι και να φαίνεται αντικειμενικά νόμιμο και υποκειμενικά δίκαιο¹⁶. Οι προϋποθέσεις της δίκαιης δίκης επιγραμματικά είναι οι εξωτερικές, δηλ. η αρχή της δημοσιότητας, η ανεξαρτησία, αμεροληψία και νόμιμη λειτουργία του δικαστηρίου, καθώς και η εύλογη προθεσμία (άρθρο 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ), και οι εσωτερικές, δηλ. το τεκμήριο της αθωότητας (άρθρο 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ) και η αρχή της δικαστικής ακροάσεως (άρθρο 6 παρ. 3 ΕΣΔΑ)¹⁷.

Προκύπτει από τα παραπάνω ότι, κατά το πνεύμα της ΕΣΔΑ, ιδιαίτερη σημασία έχει η αρχή της δίκαιης δίκης στο πλαίσιο της ποινικής δίκης, όπου άλλωστε εντάσσεται και το αντικείμενο της παρούσας, δεδομένου ότι οι παράγραφοι 2 και 3 του άρθρου 6 ΕΣΔΑ κάνουν ρητά λόγο για τα δικαιώματα του «κατηγορουμένου».

¹⁴ Βλ. *Ι. Ανδρουλάκη*: «Κριτήρια της Δίκαιης Ποινικής Δίκης», εκδ. Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάικουλας, σελ. 4 επ..

¹⁵ Βλ. *Ι. Ανδρουλάκη*, ο.π. σελ. 5, ο οποίος παραπέμπει στην υπόθεση *Golder* κατά Ηνωμένου Βασιλείου (1975).

¹⁶ Βλ. *Χρ. Αργυρόπουλος*: «Η Δικαιότητα της Ποινικής Δίκης», ΤιμηΤομ Μαγκάκη, σελ. 433.

¹⁷ Βλ. *Ι. Ανδρουλάκη*, ο.π 10 επ..

Αιτία της ιδιαίτερης πρόβλεψης είναι η ίδια η φύση της ποινικής δίκης ως μηχανισμού επιβολής απαντήσεως της οργανωμένης κοινωνίας στο έγκλημα¹⁸. Τούτο ισχύει, όταν η Πολιτεία, εκτελώντας την υποχρέωσή της για παροχή ασφάλειας στην κοινωνία, θέτει περιορισμούς στην ελευθερία του ατόμου, εφαρμόζοντας μέτρα δικονομικού καταναγκασμού. Συγκεκριμένα στο χώρο της ποινικής δίκης, συνέχονται άμεσα αφενός μεν η προστατευτική λειτουργία του ποινικού δικαίου ως προς τα έννομα αγαθά που προσβάλλονται από το έγκλημα και αφετέρου η εγγυητική των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου¹⁹.

Αξίζει, βέβαια, να επισημανθεί ότι η παράθεση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ δεν είναι εξαντλητική ούτε αποκλειστική. Η αρχή της δίκαιης δίκης εκφράζεται και σε άλλες διατάξεις της ΕΣΔΑ και των Πρωτοκόλλων της και συγκεκριμένα στα άρθρα 5, όπου ορίζονται οι προϋποθέσεις σύλληψης του ατόμου, μεταξύ των οποίων η πληροφόρηση των λόγων σύλληψης τίθεται ως πρωταρχικής σημασίας²⁰ και 7 ΕΣΔΑ²¹ καθώς και στα άρθρα 2, 3 και 4 του Εβδομού Πρωτοκόλλου^{22 23}.

Το σύστημα των προστατευτικών κανόνων, όπως αυτό σχηματίζεται με την ΕΣΔΑ αλλά και σε εθνικό επίπεδο με τις συνταγματικές και τυπικής

¹⁸ Βλ. Α. Παπαδαμάκη: «Ποινική Δίκη: Η ανάγκη εξασφάλισης αποτελεσματικής και δίκαιης δίκης», ΠοινΧρον. ΝΗ/2008 και Α. Μαργαρίτη «Τα δικαιώματα του κατηγορουμένου στην προανάκριση και κύρια ανάκριση» Πρακτικά Γ' Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, εκδ. Αφοι Π. Σάκκουλα, Αθήνα 1991, σελ. 25 επ., ο οποίος παραπέμπει στον Μανωλεδάκη (Σχετικά με τη φύση της ποινικής δίκης, Αρμ. 1977. 705 επ.) ως τον πρώτο που διατύπωσε στο χώρο του ποινικού δικαίου την άποψη αυτή περί μηχανισμού απάντησης.

¹⁹ Βλ. Χρ. Αργυρόπουλου, ο.π. σελ. 434.

²⁰ Ειδικά για το δικαίωμα πληροφόρησης, το κείμενο του άρθρου 5§2 ΕΣΔΑ ορίζει ότι: «Παν συλληφθέν πρόσωπον δέον να πληροφορείται κατά το δυνατό συντομότερον και εις γλώσσαν την οποία εννοεί, τους λόγους της συλλήψεώς του ως και πάσαν διατυπωμένην εναντίον του κατηγορία.».

²¹ Το άρθρο 7 υπό τον τίτλο «Μη επιβολή ποινής άνευ νόμου» κατοχυρώνει την απαγόρευση της αναδρομικότητας του ποινικού νόμου.

²² Τα άρθρα αφορούν στο δικαίωμα του καταδικασθέντος να επανεξετασθεί η υπόθεσή του από ανώτερο δικαστήριο, το δικαίωμα αποζημίωσης του αμετάκλητα καταδικασθέντος εξαιτίας δικαστικής πλάνης, αρχή *ne bis in idem*.

²³ Βλ. Διπλωματική Εργασία Κ. Πιτερού: «Το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου για την σε βάρος του κατηγορίας κατ' άρθρο 6 παρ. 3 περίπτωση α' της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», Αθήνα 2008.

ισχύος διατάξεις (βλ. κατωτέρω), δεν συνιστά απλώς ένα σύνολο από προγραμματικές δηλώσεις θέτοντας μόνο ένα ηθικό «δέον», αλλά επιτάσσει την πρακτική εφαρμογή τους, με συνέπειες στην ίδια την ποινική δίκη, όπως αυτές θα εκτεθούν σε επόμενο σημείο. Συνεπώς δημιουργεί την υποχρέωση σε κάθε πολιτεία να σέβεται τα δικαιώματα των πολιτών της όχι μόνο αρνητικά, με το να απέχει από κάθε προσβολή, αλλά και θετικά με το να προβαίνει στις απαραίτητες ενέργειες για την ομαλή και αποτελεσματική άσκησή τους.

2. Εθνικό Δίκαιο

2.1 Σύνταγμα: Η αρχή της δικαστικής ακρόασης

Στο εθνικό δίκαιο, η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων προβλέπεται καταρχάς στο Σύνταγμα, όπου τίθενται άλλωστε και οι βασικές αρχές λειτουργίας του κράτους, ενώ ρυθμίζεται και εξειδικεύεται με νομοθετικές διατάξεις, όπως αυτές διαμορφώνονται στο νομικό σύστημα κάθε κράτους. Ρητή αναφορά στο δικαίωμα της δίκαιης δίκης δεν απαντά στο Σύνταγμα, με την έννοια ότι δεν υπάρχει ακριβής αντιστοίχιση με αυτό, αλλά κατοχυρώνεται γενικά το δικαίωμα δικαστικής ακρόασης (αναφέρεται και ως αρχή δικαστικής ακρόασης, για τους λόγους που θα εκτεθούν).

Ειδικότερα, το άρθρο 20 Σ ορίζει:

«1. Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σ' αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει.

2. Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερομένου ισχύει και για κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο που λαμβάνεται σε βάρος των δικαιωμάτων ή των συμφερόντων του.»

Ενώ το σύστημα απονομής δικαιοσύνης συστηματικά περιγράφεται στο Γ' Μέρος (Οργάνωση και Λειτουργίες της Πολιτείας), Ε' Τμήμα περί δικαστικής εξουσίας (άρθρα 87 έως 100^Α), το δικαίωμα προσφυγής σε αυτήν προβλέπεται μεμονωμένα στο Β' Μέρος (Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, άρθρα 4 έως 25).

Με μια απλή ανάγνωση γίνεται αντιληπτή η βασική διαφορά των δύο διατάξεων, δηλ. εκείνης του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ και εκείνης του άρθρου 20

του Συντάγματος. Ενώ στην ΕΣΔΑ υπάρχει ειδική ρητή πρόβλεψη για τα βασικά δικαιώματα του ατόμου που υπόκειται στην ποινική δίκη, του κατηγορουμένου (ποιους περιλαμβάνει η έννοια «κατηγορούμενος» και ποια στάδια η «ποινική δίκη» είναι ζητήματα που θα εξετασθούν σε επόμενη ενότητα), το Σύνταγμα προβλέπει γενικά το δικαίωμα του ατόμου να προσφεύγει στη δικαιοσύνη και να μπορεί να συμμετέχει σε αυτήν ενεργητικά²⁴. Έτσι, από το γράμμα των δύο διατάξεων (ΕΣΔΑ και Σύνταγμα) καθίσταται σαφές ότι τελούν σε σχέση ειδικού – γενικού σχετικά με την κατοχύρωση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και συγκεκριμένα του δικαιώματός του πληροφόρησης.

Το δικαίωμα δικαστικής ακρόασης έχει υποστηριχθεί ότι συνιστά αφενός κοινωνικό δικαίωμα²⁵, αυτό της απονομής δικαιοσύνης, με την έννοια ότι δημιουργεί την (μη αγώγιμη) αξίωση υποχρέωση της πολιτείας να ιδρύσει αρκετά δικαστήρια που να παρέχουν τις υπηρεσίες τους, αφετέρου συνιστά ατομικό δικαίωμα, με την έννοια της (αγώγιμης) αξίωσης έναντι της πολιτείας να μην εμποδίζει με νομοθετικούς ή άλλους περιορισμούς την επιδίωξη δικαστικής ακρόασης και προστασίας. Κατ' άλλη άποψη, η παροχή δικαστικής προστασίας έχει διττή νομική φύση: αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα του ατόμου και των ομάδων, αλλά και θεσμική εγγύηση για την οργάνωση και λειτουργία της δικαιοσύνης ή συνταγματική αρχή που διέπει και καθοδηγεί την ορθή και αποτελεσματική απονομή της δικαιοσύνης²⁶.

²⁴ Αξιοσημείωτο είναι ότι το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης αναφέρεται ειδικά αναφορικά με «διοικητικό μέτρο».

²⁵ Βλ. Κ. Χρυσόγονου «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2002, σελ. 398.

²⁶ Βλ. Κ. Χρυσόγονου «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2002, σελ. 398 επ., ο οποίος για την πρώτη άποψη παραπέμπει στον Κ. Μπέη «Αντισυνταγματικότητα της εξάρτησης της αναστολής διοικητικής εκτέλεσης από προηγούμενη προκαταβολή μέρους της εκτελούμενης αξίωσης», 1980, 480, ενώ για τη δεύτερη στον Α. Μανιτάκη «Κράτος δικαίου και δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας», 1994, 376.

Η σημασία του δικαιώματος ακρόασης στην ατομική του διάσταση εντοπίζεται, επιγραμματικά, στη δυνατότητα που παρέχεται στο άτομο να εκθέσει και αναπτύξει τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του. Από τη διατύπωση αυτή, σύμφωνα με τον Καρρά²⁷, απορρέει μια ολόκληρη σειρά μερικώτερων δικαιωμάτων, τα οποία ειδικότερα μπορούν να καταταχθούν σε προπαρασκευαστικά και βασικά. Το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου ανήκει στα προπαρασκευαστικά, διότι, ~~μαζί με τα υπόλοιπα προπαρασκευαστικά δικαιώματα (παραστάσεως, διορισμού συνηγόρου, παροχής επαρκούς προθεσμίας προετοιμασίας), συνιστά αναγκαία προϋπόθεση, προκειμένου να καταστεί δυνατή η άσκηση των βασικών δικαιωμάτων ακρόασης (: διατύπωση απόψεων).~~

Παράλληλα με τα δικαιώματα αυτά, υπάρχουν και οι αντίστοιχες υποχρεώσεις του κράτους να παρέχει το δικαιώματα αυτά. Η κατοχύρωση των δικαιωμάτων σε ένα νομοθετικό κείμενο δεν διασφαλίζει από μόνη της την άσκηση αυτών, εάν παραλλήλως δεν μπορούν και πρακτικά να ασκήσουν αυτά οι φορείς τους. Αυτό επιτυγχάνεται τόσο με την πρόβλεψη του τρόπου άσκησής τους όσο και με την πρόβλεψη των συνεπειών που επιφέρει η παραβίασή τους.

Έτσι, δεδομένου ότι στο Σύνταγμα δεν περιγράφεται ο τρόπος άσκησης συγκεκριμένα του δικαιώματος ακρόασης, που μας ενδιαφέρει, αλλά τίθεται ως γενική αρχή του κράτους και παράπέμπει για τον τρόπο άσκησης στο νόμο («όπως νόμος ορίζει»), τότε η κρίση περί του αν παραβιάζεται η συγκεκριμένη συνταγματική διάταξη εξαρτάται από το εάν θεσπίζεται «νόμος» που είτε καταργεί το δικαίωμα αυτό ή το περιορίζει ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο το παραβιάζει. Στην περίπτωση αυτή, η εν λόγω

²⁷ Βλ. Α. Καρρά: «Η αρχή της δικαστικής Ακρόασης στην Ποινική Δίκη», εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 1989, σελ. 59 επ..

νομοθετική διάταξη δεν μπορεί να εφαρμόζεται ως αντισυνταγματική και πρέπει να καταργηθεί ή τροποποιηθεί.

2.2. Σχέση και σύνδεση ΕΣΔΑ και Συντάγματος

Η σύνδεση των δύο διατάξεων επιτυγχάνεται με το άρθρο 28§1 Σ που ορίζει: *«Οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου. Η εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συμβάσεων στους αλλοδαπούς τελεί πάντοτε υπό τον όρο της αμοιβαιότητας.»*

Επομένως η ΕΣΔΑ δεν εφαρμόζεται αυτοδικαίως στα συμβαλλόμενα κράτη, αλλά πρέπει να μετατραπεί σε εσωτερικό δίκαιο.

Εν προκειμένω, η εν λόγω Σύμβαση επικυρώθηκε στην Ελλάδα αρχικά με το ν. 2329/1953. Όμως, κατά τα έτη 1967 – 1974, η στρατιωτική κυβέρνηση, εκτός από την καθημερινή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εν τοις πράγμασι, προέβη το Δεκέμβριο του έτους 1969 σε καταγγελία της Ε.Σ.Δ.Α. για να φαίνεται στους ετέρους της σύννομη, με την επίκληση του άρθρου 15 Ε.Σ.Δ.Α. περί παρέκκλισης σε περίπτωση ανάγκης, χωρίς βέβαια να αιτιολογεί επαρκώς την «απειλή» που απαιτούσε την παρέκκλιση από τις προβλεπόμενες από την Ε.Σ.Δ.Α. υποχρεώσεις της. Τούτο είχε ως συνέπεια την προσφυγή των κρατών Δανίας, Σουηδίας, Νορβηγίας και Ολλανδίας εναντίον της Ελλάδας. Με την καταγγελία της Ε.Σ.Δ.Α. από τη στρατιωτική κυβέρνηση, δεν καταργήθηκε ο νόμος που την είχε επικυρώσει, ο οποίος εξακολουθούσε να είναι σε ισχύ, δεδομένου ότι ο

νόμος καταργείται με νέο νόμο, ο οποίος δεν εξεδόθη. Με την αποκατάσταση της δημοκρατίας η ελληνική κυβέρνηση επικύρωσε για δεύτερη φορά την Ε.Σ.Δ.Α. με το ν.δ. 53 / 1974^{28, 29}.

Μετά, επομένως, τη δεύτερη επικύρωσή της, η Ε.Σ.Δ.Α. αποτελεί εσωτερικό δίκαιο αυξημένης τυπικής ισχύος, όπως και το Σύνταγμα. Τούτο προκύπτει από τη ρητή διατύπωση του άρθρου 28 παρ. 1Σ. («υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου») και σημαίνει ότι οι εθνικές νομοθετικές διατάξεις, που ιεραρχικά έπονται των ως άνω νομοθετικών κειμένων, πρέπει να θεσπίζονται επί τη βάσει αυτών ενώ και η εκτελεστική και η δικαστική εξουσία οφείλουν να μην εφαρμόζουν διατάξεις που αντιτίθενται σε όσα ορίζονται στην Ε.Σ.Δ.Α. και στο Σύνταγμα.

Ακριβώς λόγω της παραπάνω διατύπωσης, εγείρονται ζητήματα ιεράρχησης νομοθετικών κειμένων και κυρίως ανακύπτει το ερώτημα της ιεραρχικής σχέσης μεταξύ Συντάγματος και ΕΣΔΑ. Τα ανωτέρω ζητήματα έχουν σημασία σε περίπτωση σύγκρουσης των ρυθμίσεων σε κάθε νομοθετικό κείμενο, όταν δηλαδή η «συμβίωση μιας διεθνούς σύμβασης και ενός νομοθετικού κανόνα μέσα στο ίδιο πεδίο εφαρμογής οδηγεί εκ των πραγμάτων στον αλληλοαποκλεισμό τους. Ωστόσο δεν υπάρχει σύγκρουση όταν οι δύο κανόνες αλληλοσυμπληρώνονται».³⁰ Στις περιπτώσεις αυτές, οι διεθνείς συμβάσεις και επομένως και η ΕΣΔΑ υπερέχουν των εθνικών

²⁸ Ωστόσο επικύρωση ενός διεθνούς κειμένου και εν προκειμένω της Ε.Σ.Δ.Α. και ενσωμάτωσή του στο εθνικό δίκαιο δεν σημαίνει «διασκεπή αυτού» και διαμόρφωσή του σε εσωτερικό δίκαιο, δεδομένου ότι καμμία παρέμβαση επί του διεθνούς κειμένου δεν μπορεί να γίνει από τον κυρωτικό νόμο. Επομένως εάν ένα κράτος επιθυμεί να διατυπώσει μια επιφύλαξη ή να εφαρμόζει κάποια από τις διατάξεις τροποποιημένη, αυτό δεν τίθεται στο διεθνές κείμενο που επικυρώνεται, αλλά στον κυρωτικό νόμο και έχει επίδραση μόνο στο εσωτερικό δίκαιο και όχι στις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει το συμβαλλόμενο κράτος έναντι των υπολοίπων μερών.

²⁹ Όλα τα ιστορικά στοιχεία σχετικά με την Ε.Σ.Δ.Α. ανασύρθηκαν από τα κείμενα: «*The Application of the European Convention on Human Rights in the Greek Legal Order*» του Krateros Ioannou, ΕΕΕυρΔ 2: 1996, σελ. 247 επ, καθώς και «*Η ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Τριάντα Χρόνια (1953 - 1983)*», του Δημητρίου Ευρυγένη, ΕΕΕυρΔ 3: 1983, σελ. 479.

³⁰ Βλ. Krateros M. Ioannou, ο.π. σελ. 228 επ..

διατάξεων τυπικών νόμων / κανονιστικών διοικητικών πράξεων, ακριβώς επειδή η υπεροχή τους προβλέπεται ρητά στο Σύνταγμα, άρθρο 28§1. Έτσι, υπερέχουν προγενέστερων και μεταγενέστερων νομοθετικών ρυθμίσεων. Όμως, με το να γίνεται λόγος στο Σύνταγμα για «διάταξη νόμου», προφανώς δεν επιφυλάσσει στις διεθνείς συμβάσεις προτεραιότητα έναντι αυτού του ίδιου του Συντάγματος.

Έτσι η κατά το άρθρο 28 παρ. 1 Συντάγματος υπερίσχυση των διατάξεων της ΕΣΔΑ (και των κυρωμένων με νόμο πρόσθετων πρωτοκόλλων) έναντι των κοινών νόμων δεν συνεπάγεται και υπερίσχυσή τους έναντι του ίδιου του Συντάγματος³¹.

Σύμφωνα, με τον Κ. Χρυσόγονο, πρέπει να διευκρινισθεί ότι «η αναφορά και κατοχύρωση ενός θεσμού στο συνταγματικό κείμενο, ακόμη και όταν συνοδεύεται από επιφύλαξη υπέρ του νόμου, δεν αρκεί για να προσδώσει «ασυλία» έναντι των διατάξεων του διεθνούς δικαίου σε οποιαδήποτε μορφή νομοθετικής εξειδίκευσης ή πρακτικής εφαρμογής του παραπάνω θεσμού. Μόνο διατάξεις διεθνούς δικαίου ευθέως αντίθετες προς το Σύνταγμα μένουν ανεφάρμοστες. Διατάξεις των διεθνών συμβάσεων, οι οποίες κινούνται στον ίδιο θεματικό κύκλο προς τη συνταγματική διάταξη, χωρίς να αντίκεινται σ' αυτήν, ισχύουν και υποχρεώνουν σε συμμόρφωση τον κοινό νομοθέτη»³².

Με βάση τα παραπάνω, ειδικά όσον αφορά στα ατομικά δικαιώματα, ισχύει η «αρχή της πλειοδοσίας», δηλαδή η αρχή της υπεροχής του κανόνα που παρέχει τη μεγαλύτερη προστασία³³. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι εάν το Σύνταγμα παρέχει μείζονα προστασία στο άτομο από ό,τι το διεθνές δίκαιο, τότε θα ληφθεί υπόψη η συνταγματική διάταξη, για να κριθεί το θεμιτό ή μη

³¹ Βλ. Κ. Χρυσόγονου «Η (μη) εφαρμογή της ΕΣΔΑ από τα ελληνικά δικαστήρια», Το Σύνταγμα Τεύχος 5/2002 <http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr/afieromata/item.php?id=726> (επίσκεψη 24/10/2009).

³² Βλ. Κ. Χρυσόγονου, ο.π. <http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr/afieromata/item.php?id=726>

³³ Βλ. Δ. Ευρυγένη «Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Τριάντα Χρόνια (1953 – 1983)», ΕΕΕυρΔ 3;1983, σελ. 482.

μιας συγκεκριμένης μορφής πολιτειακής δράσης. Εάν αντίθετα, μείζονα προστασία παρέχει το διεθνές δίκαιο, τότε (και) αυτό θα αποτελέσει το κριτήριο³⁴.

Ουσιαστικά δηλαδή η ΕΣΔΑ κατέχει μια θέση ανάμεσα στο Σύνταγμα και τον τυπικό νόμο, με αποτέλεσμα, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, διατάξεις διεθνούς δικαίου ευρέως αντίθετες με το Σύνταγμα να μένουν ανεφάρμοστες. Τι συμβαίνει όμως στο θέμα των ατομικών δικαιωμάτων στην περίπτωση που συγκρούονται οι διατάξεις του Συντάγματος και της ΕΣΔΑ; Από μια απλή αντιπαραβολή της διάταξης του άρθρου 6 ΕΣΔΑ και του άρθρου 20 Συντ. προκύπτει ότι με την εν λόγω διεθνή σύμβαση προβλέπονται ρητά ευρύτερες εγγυήσεις για τον κατηγορούμενο. Επομένως, εδώ τίθεται ουσιαστικά το ερώτημα τι ισχύει όταν οι διατάξεις του Συντάγματος δεν επαρκούν για τη διασφάλιση των ατομικών δικαιωμάτων και αν θεμελιώνεται υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών να παρακάμψουν το Σύνταγμά τους, συμμορφούμενα με την ΕΣΔΑ. Την απάντηση την παρέχει η ίδια η ΕΣΔΑ στο άρθρο 46§1³⁵, ώστε η *«αναγνώριση από τις εθνικές έννομες τάξεις των δικαιωμάτων της ΕΣΔΑ δεν συνιστά η κατά το δοκούν ερμηνεία και εφαρμογή τους από τις εθνικές αρχές, αλλά ο σεβασμός των ανωτέρω διατάξεων έτσι όπως αυτά διαμορφώνονται με βάση τη νομολογία του ΕΔΔΑ. Στο πλαίσιο αυτό γίνεται λόγος στη διεθνή θεωρία για την «αυθεντία του ερμηνευτικού δεδικασμένου» των αποφάσεων του τελευταίου.»*³⁶.

Με την ΕΣΔΑ δηλ. δημιουργείται μια υπερεθνική έννομη τάξη, θεματικά προσδιορισμένη με βάση τα ατομικά δικαιώματα, υπό την έννοια

³⁴ Βλ. Κ. Χρυσόγονου, ο.π. <http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr/afieromata/item.php?id=726>

³⁵ « Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συμμορφώνονται προς τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου επί των διαφορών στις οποίες είναι διάδικοι».

³⁶ Βλ. Κ. Χρυσόγονου, ο.π.. σελ.

ότι οι κανόνες της – όπως έχουν συνομολογηθεί από τα συμβαλλόμενα κράτη – υπερέχουν έναντι των εθνικών κανόνων, συμπεριλαμβανομένων και των συνταγματικών, υπεροχή την οποία εγγυάται το ΕΔΔΑ με τις αποφάσεις του³⁷. Ο εθνικός δικαστής υποχρεούται να συμμορφώνονται με τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ και να ακολουθεί την ερμηνευτική λύση που δίνει αυτό³⁸.

2.3. ΚΠΔ

Στο Σύνταγμα, όπως προελέχθη, δεν γίνεται ειδική διάκριση αντίστοιχη της ΕΣΔΑ για τα δικαιώματα του κατηγορουμένου. Οι σχετικές εγγυήσεις και ειδικότερα το δικαίωμα πληροφόρησης του για την εις βάρος του κατηγορία, προβλέπονται σε μια σειρά διατάξεων τυπικής ισχύος του ΚΠΔ, δεδομένου ότι ο ΚΠΔ ρυθμίζει γενικά τη διεξαγωγή της ποινικής δίκης.

Ρητά τα δικαιώματα του κατηγορουμένου αναφέρονται στα άρθρα 100 – 105 ΚΠΔ, τα οποία άλλωστε εντάσσονται συστηματικά στους Γενικούς Ορισμούς και συγκεκριμένα στο Τέταρτο Τμήμα (Διάδικοι στην Ποινική Δίκη) υπό τον τίτλο «Δικαιώματα των Διαδίκων», δηλ. πριν από τις ειδικότερες προβλέψεις για τη ρύθμιση της διαδικασίας (προδικασία και κύρια διαδικασία). Επομένως, από την κατάταξή τους στον ΚΠΔ συνάγεται ότι η προστασία τους είναι ζωτικής σημασίας για την ποινική δίκη. Αυτό, βέβαια, καταδεικνύεται από το συνδυασμό των διατάξεων που θα

³⁷ Έτσι Γ. Παπαδημητρίου «Η Συνάρθρωση της Εθνικής, της Διεθνούς και της Ενωσιακής Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Ευρώπη», ΝοΒ 2004, τ. 52, σελ. 1138 επ..

³⁸ Όπως αναφέρει ο Κ. Χρυσόγονος, «στην ελληνική θεωρία έχει διατυπωθεί η άποψη ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν υπηρεσιακό καθήκον να ακολουθούν την ερμηνευτική λύση του ΕΔΔΑ».

αναφερθούν στη συνέχεια και οι οποίες ρυθμίζουν τις έννομες συνέπειες της παραβίασής τους.

Σε ό,τι αφορά συγκεκριμένα το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου, το άρθρο 101 (Ανακοίνωση εγγράφων της ανάκρισης) ορίζει ότι:

«1. Ο ανακριτής, μόλις μετά την κλήτευσή του εμφανιστεί ή οδηγηθεί σ' αυτόν ο κατηγορούμενος για ν' απολογηθεί, του ανακοινώνει το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου και των άλλων εγγράφων της ανάκρισης. Επιτρέπεται επίσης στον κατηγορούμενο να μελετήσει ο ίδιος ή ο συνήγορός του το κατηγορητήριο και τα έγγραφα της ανάκρισης. Με γραπτή αίτηση του κατηγορουμένου και με δαπάνη του χορηγούνται σε αυτόν αντίγραφα του κατηγορητηρίου και των εγγράφων της ανάκρισης».

2. Την ίδια υποχρέωση έχει ο ανακριτής, και τα ίδια δικαιώματα ο κατηγορούμενος, όταν κληθεί ξανά σε συμπληρωματική απολογία, πάντως μετά το τέλος της ανάκρισης και προτού διαβιβαστεί η απολογία στον εισαγγελέα (άρθρο 308 παρ. 1), καλείται πάντοτε ο κατηγορούμενος να μελετήσει όλη τη δικογραφία. Αν όμως η ανάκριση εξακολούθησε περισσότερο από μήνα μετά την πρώτη ή κάθε μεταγενέστερη απολογία, δικαιούται ο κατηγορούμενος να ασκεί τα δικαιώματά του μια φορά το μήνα, και κάθε φορά ο ανακριτής συντάσσει σχετική έκθεση κάτω από την απολογία του κατηγορουμένου.»

Επί της διατύπωσης του νόμου μπορούν να γίνουν δύο βασικές παρατηρήσεις: α) Σε σύγκριση με το κείμενο της ΕΣΔΑ, η ως άνω διάταξη του ΚΠΔ είναι πολύ πιο εξειδικευμένη και λεπτομερής όσον αφορά το διαδικαστικό της περιεχόμενο, με την έννοια ότι προβλέπεται η ανακοίνωση όχι μόνο του περιεχομένου του κατηγορητηρίου, αλλά και «των άλλων εγγράφων της ανάκρισης», καθώς επίσης προβλέπεται και δικαίωμα όχι μόνο να του ανακοινωθούν αυτά, αλλά και να τα μελετήσει και να του χορηγηθούν αντίγραφα. Επιπλέον, στο πλαίσιο της λεπτομερούς πρόβλεψης περιλαμβάνεται και μια πρώτη διάκριση όσον αφορά τα στάδια της διαδικασίας που θα πρέπει να παρέχεται το εν λόγω δικαίωμα. β) Ιδιαίτερη, δε, σημασία θεωρώ ότι έχει η ρητή θέσπιση της σχετικής υποχρέωσης, καθόσον έτσι φαίνεται να βαρύνει για το νομοθέτη περισσότερο η εκπλήρωση της υποχρέωσης από τις αρμόδιες αρχές, δηλ. ενδιαφέρει να

δημιουργηθούν οι συνθήκες της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος, παρά η πραγματική άσκηση του από τον κατηγορούμενο.

Στο ίδιο αυτό άρθρο και στην παράγραφο 2 αυτού γίνεται ήδη παραπομπή σε επόμενη διάταξη, εκείνη του άρθρου 308 περί περατώσεως της κύριας ανάκρισης. Έτσι, καθίσταται προφανές ήδη από την αρχή του ΚΠΔ ότι υπάρχει νομοθετική πρόνοια περί πληροφόρησης του κατηγορουμένου σε καθ' ένα στάδιο της ποινικής δίκης, όπως θα καταδειχθεί άλλωστε και κατωτέρω. Ειδικότερα, στις διατάξεις εκείνες που ρυθμίζουν τη διαδικασία σε κάθε στάδιο της ποινικής δίκης, γίνεται ρητή αναφορά στο δικαίωμα του κατηγορουμένου να λαμβάνει γνώση των διαλαμβανομένων. Όπως θα εξειδικευθεί στη συνέχεια, το συγκεκριμένο περιεχόμενό του αντλείται ουσιαστικά από τη διάταξη του άρθρου 321 ΚΠΔ.

Πριν την ανάπτυξη του περιεχομένου του εν λόγω δικαιώματος, αξίζει επίσης στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι η κατοχύρωση του δικαιώματος του προσώπου που αναφέρεται στη μήνυση / έγκληση ή αυτού στο οποίο αποδίδεται η τέλεση αξιόποινης πράξης να λάβει γνώση «των καταγγελλομένων εις βάρος του» απαντά και κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής εξέτασης, δηλαδή προβλέπεται το δικαίωμα πληροφόρησης και πριν ακόμη την έναρξη της ποινικής δίωξης.

Από μία γενική επισκόπηση των ρυθμίσεων του ΚΠΔ διακρίνεται το προστατευτικό πνεύμα που διαπνέει όλη την ποινική διαδικασία υπέρ του κατηγορουμένου, με την έννοια ότι τουλάχιστον νομοθετικά αυτός θωρακίζεται έναντι της κρατικής εξουσίας.

3. Συμπερασματικές εκτιμήσεις

Συμπερασματικά, από μία απλή αντιπαραβολή των διατάξεων που κατοχυρώνουν το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου, παρατηρούμε ότι οι αυξημένης τυπικής ισχύος σχετικές διατάξεις, δηλ. τα άρθρα 6§3 Ε.Σ.Δ.Α. και 20§1 Σ τελούν σε σχέση ειδικού – γενικού, με την έννοια ότι η πρώτη είναι πιο εξειδικευμένη σε σχέση με τη δεύτερη, δεδομένου ότι η παρ. 3 του άρθρου 6 Ε.Σ.Δ.Α. αναφέρεται ειδικά στην ποινική διαδικασία.

Από την άλλη, σε σχέση με την ΕΣΔΑ, ο ΚΠΔ, που είναι και το νομοθετικό κείμενο που περιγράφει και ρυθμίζει την ποινική διαδικασία, το πεδίο δηλ. όπου θα ασκήσει τα δικαιώματά του ο κατηγορούμενος, επομένως, εκ πρώτης όψεως αναμένεται ότι θα παρέχει ευρύτερη και λεπτομερέστερη προστασία του, εξειδικεύοντας τη βασική αρχή που πρέπει να διέπει την ποινική διαδικασία σε κάθε κράτος – μέλος, δηλ. το σεβασμό των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, όπως μάλιστα αυτή τίθεται στην ΕΣΔΑ, δίνοντας την εντύπωση ότι τα δύο αυτά νομοθετικά κείμενα τελούν σε σχέση γενικού – ειδικού.

Ωστόσο, από την επισκόπηση της νομολογίας ΕΔΔΑ προκύπτει ότι δίνεται ένα πολύ ευρύ περιεχόμενο στη δικαιοσύνη της διαδικασίας, κατ' άρθρο 6 ΕΣΔΑ και ειδικά στα δικαιώματα του κατηγορουμένου κατ' άρθρο 6§3, σε σύγκριση με τα άρθρα 101 και 321 ΚΠΔ, ώστε η ΕΣΔΑ να περιλαμβάνει πλευρές στην άσκηση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου – τόσο σε σχέση με το φορέα τους όσο και σε σχέση με το ειδικό περιεχόμενό τους – οι οποίες δεν προβλέπονται καν ή ενδεχομένως και αποκλείονται από τον ΚΠΔ.

Όσον αφορά στην τήρηση της ΕΣΔΑ, βάσει του 87§2 Σ «Οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους και σε καμμία περίπτωση δεν υποχρεούνται να συμμορφώνονται με διατάξεις που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Συντάγματος.».

Από τη διατύπωση αυτή ανακύπτει το ερώτημα αν δεσμεύεται ο έλληνας δικαστής από την ΕΣΔΑ και στη συνέχεια από την αντιπαραβολή ΕΣΔΑ – ΚΠΔ ποιοι είναι οι φορείς του δικαιώματος, πώς προσδιορίζεται το κανονιστικό του περιεχόμενο και ποιες είναι οι έννομες συνέπειες παραβίασης σύμφωνα αφενός με την ελληνική νομοθεσία και νομολογία και αφετέρου με την ΕΣΔΑ και τη νομολογία του ΕΔΔΑ.

Από ίδιο το κείμενο της ΕΣΔΑ ανακύπτει η καταφατική απάντηση ως προς τη δέσμευση κάθε κράτους από αυτήν, ώστε, όπως κάθε συμβαλλόμενο κράτος, έτσι και η Ελλάδα έχει αναλάβει την υποχρέωση να τηρεί τις αρχές που θέτει η ΕΣΔΑ (άρθρα 1 και 32§1).

Ωστόσο, η πρακτική σημασία τελικά των διαφορών μεταξύ ΚΠΔ και ΕΣΔΑ³⁹ αλλά και η σπουδαιότητα συγκεκριμένα της 6§3^a ΕΣΔΑ αναφαίνεται στην καθημερινή εφαρμογή τους ή μη από τα Ελληνικά Δικαστήρια.

Για την εφαρμογή ευθέως της ΕΣΔΑ από τα εθνικά δικαστήρια, κατά την ελληνική θεωρία, αυτά έχουν το υπηρεσιακό καθήκον να ακολουθήσουν την ερμηνευτική λύση που έδωσε το ΕΔΔΑ ως προς την ερμηνεία των διατάξεων της ΕΣΔΑ⁴⁰, στην πραγματικότητα όμως, τουλάχιστον μέχρι πρόσφατα ήταν σαφής η αδιαφορία των ελληνικών δικαστηρίων για την ΕΣΔΑ..

³⁹ Για τη σχέση ισχύος ανάμεσα στις συνταγματικές και τις διατάξεις ΕΣΔΑ έγινε λόγος παραπάνω, βλ. σελ. 16.επ

⁴⁰ Βλ. Κ. Χρυσόγονου: «Η μη εφαρμογή της ΕΣΔΑ από τα ελληνικά δικαστήρια», Το Σύνταγμα, τ. 5/2002 www.ant-sakkoulas.gr.

Με βάση, όμως τα ανωτέρω, εφόσον η εγγυητική λειτουργία του δικαιώματος προσδιορίζεται από το ΕΔΔΑ ευρύτερα, τότε τα δικαστήρια οφείλουν κατ' εφαρμογή της ΕΣΔΑ και ακολουθώντας τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ να διασφαλίζουν στον κατηγορούμενο την ευρύτερη αυτή προστασία.

Επομένως, το ζητούμενο είναι η σχέση των δικονομικών εγγυήσεων υπέρ του κατηγορουμένου που προβλέπει ο ΚΠΔ και της αρχής του 6§3 ΕΣΔΑ, σχέση που εντάσσεται στο πλαίσιο του προσδιορισμού του ειδικότερου περιεχομένου των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, αλλά και των εννόμων συνεπειών που επιφέρει η παραβίασή τους και κυρίως ενδιαφέρει αν η παραβίαση της ΕΣΔΑ επιφέρει τις δικονομικές ακυρότητες, που επιφέρει η παραβίαση του ΚΠΔ.

Το ζήτημα αυτό θα εκτεθεί κατωτέρω, αφού πρώτα καταδειχθεί και το ιδιαίτερο περιεχόμενο του συγκεκριμένου δικαιώματος πληροφόρησης που μας ενδιαφέρει στην παρούσα.

II. Φορέας δικαιώματος πληροφόρησης

1. Επί της νομικής θέσης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη

Ο λόγος που κάνει τόσο σημαντική την ειδική πρόβλεψη για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου είναι ότι με τη διάπραξη εγκλήματος, που σημαίνει παραβίαση κανόνα του ουσιαστικού ποινικού δικαίου, ενεργοποιείται η λειτουργία εκείνη του κράτους, δηλ. η ποινική δίκη, που σκοπό έχει την εμπέδωση της κοινωνικής ειρήνης⁴¹ μέσω της απόδοσης ευθυνών στον υπαίτιο με την επιβολή ποινής. Από τον τελικό σκοπό της ποινικής δίκης, δηλ. την επιβολή ποινής – η οποία για τα περισσότερα, αν όχι για όλα τα σωφρονιστικά συστήματα, συνίσταται στη στέρηση της ελευθερίας του ατόμου – αλλά και από την επισκόπηση της διαδικασίας μέχρι την τελική της έκβαση, προκύπτει ότι πρόκειται για μια λειτουργία με ιδιαίτερα επαχθείς συνέπειες για το άτομο που γίνεται δέκτης της όχι μόνο κατά το τελικό στάδιο αυτής, αλλά και στα ενδιάμεσα στάδια.

Ο κατηγορούμενος είναι το κεντρικό πρόσωπο στην ποινική δίκη. Λέγεται ότι ο κατηγορούμενος είναι αφενός υποκείμενο και αφετέρου αντικείμενο της ποινικής διαδικασίας⁴².

Ως αντικείμενο της ποινικής διαδικασίας, ειδικά στο στάδιο ακόμη της διερεύνησης και της συλλογής του αποδεικτικού υλικού, είναι δυνατό να αντιμετωπίζεται ως «αντικείμενο απόδειξης» και να του επιβάλλονται μέτρα δικονομικού καταναγκασμού, με τα οποία το κράτος αποκαλύπτει τη σκληρότερη και κατεξοχήν εξουσιαστική πλευρά του⁴³. Τα μέτρα αυτά συνίστανται στη σύλληψη, τον περιορισμό ή την στέρηση της προσωπικής

⁴¹ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη: «Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης», εκδ. Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάικουλας, 2007, σελ. 39.

⁴² Βλ. Α. Καρρά «Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», εκδ. Αντ. Σάικουλα, 2007, σελ. 396 επ..

⁴³ Βλ. Ι. Γιαννίδη: «Το ένταλμα συλλήψεως του κατηγορουμένου. Θεωρία και Πρακτική» Πρακτικά Γ' Πανελληνίου Συνεδρίου ΕΕΠΔ, σελ. 71 επ..

του ελευθερίας, στην εξέταση (π.χ. δειγματοληψία αίματος) ή σωματική έρευνα και γενικώς σε όλα εκείνα τα μέτρα που περιορίζουν τα ατομικά δικαιώματα ενός προσώπου για τις ανάγκες της ποινικής δίωξης. Όπως είναι ευνόητο στις περιπτώσεις αυτές το άτομο είναι μεν εκτεθειμένο απέναντι στον κρατικό μηχανισμό⁴⁴, κατά τη διενέργεια, όμως, των σχετικών ανακριτικών πράξεων ο κατηγορούμενος έχει και μπορεί να ασκεί τα δικαιώματά του, που απορρέουν βασικά από την αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Έτσι, η απόδοση, στον κατηγορούμενο της ιδιότητας του αντικειμένου δεν είναι ορθή, όπως επισημαίνει και ο Α. Καρράς⁴⁵, ο οποίος τονίζει ότι δεν θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί ο κατηγορούμενος ως αντικείμενο, αφού με το άρθρο 2 §1 Σ απαγορεύεται η μεταχείριση οποιουδήποτε ανθρώπου ως αντικειμένου.

Κατά κοινή παραδοχή της θεωρίας⁴⁶, ο κατηγορούμενος είναι σε κάθε περίπτωση το υποκείμενο της ποινικής δίκης, υπό την έννοια ότι συμμετέχει, συμπράττει ενεργητικά και παθητικά και ως τέτοιο είναι φορέας δικαιωμάτων (ενεργητικό υποκείμενο), που του δίνουν τη δυνατότητα να επηρεάσει το αποτέλεσμα της δίκης, υπερασπιζόμενος τον εαυτό του. Ακολούθως, επειδή με βάση τα προαναφερόμενα, η θέση του είναι δυσμενής (παθητικό υποκείμενο)⁴⁷, δεδομένου ότι έχει να αντιμετωπίσει τον κρατικό μηχανισμό, είναι απαραίτητο να υπάρχουν επαρκείς εγγυήσεις, ώστε να μην αντιμετωπίζεται σαν αποδεικτικό μέσο, αλλά να είναι δυνατή η εξέτασή του, εφόσον τηρηθούν όλοι οι δικονομικοί τύποι που τον καθιστούν

⁴⁴ Βλ. εισήγηση Β. Ζησιάδη στο Γ' Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΕΠΔ Πρακτικά «Τα δικαιώματα του κατηγορουμένου μετά την ανάκριση και στην κύρια διαδικασία», σελ. 59 επ..

⁴⁵ Βλ. Α. Καρρά, ο.π. σελ. 396.

⁴⁶ Βλ. Α. Καρράς «Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», ο.π., σελ. 396, Ν. Ανδρουλάκης, ο.π. σελ. 73, Φ. Παπαδόπουλο, ο.π. σελ. 485

⁴⁷ Βλ. Α. Καρρά ο.π. 397 καθώς επίσης και Ν. Ανδρουλάκη, ο.π. σελ. 73

ισότιμο μέρος στην ποινική διαδικασία και του επιτρέπουν να υπερασπιστεί αποτελεσματικά τον εαυτό του.

2. Η έννοια του «κατηγορουμένου» με βάση την ΕΣΔΑ

Ο προσδιορισμός του πεδίου εφαρμογής της ΕΣΔΑ αφορά από τη μία πλευρά στα υποκείμενα της σύμβασης, δηλ. τα συμβαλλόμενα κράτη και έχει να κάνει με τη δεσμευτική της ισχύ, η οποία εκτείνεται μόνο σε αυτά με την έννοια ότι μόνο τα συμβαλλόμενα κράτη δεσμεύονται από την ΕΣΔΑ στην τήρηση των αρχών που θέτει επί οποιουδήποτε ατόμου. Πρακτική και δικονομική συνέπεια αυτού είναι ότι η προαναφερθείσα ατομική προσφυγή ενώπιον του ΕΔΔΑ. Από την άλλη, το πεδίο εφαρμογής της ΕΣΔΑ αφορά και στο αντικείμενο της σύμβασης, που είναι όλοι οι άνθρωποι, ανεξαρτήτως εθνικότητας, αφού όλοι οι άνθρωποι είναι φορείς των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ ως θεμελιώδεις εγγυήσεις.

Ειδικότερα, φορέας του δικαιώματος της δίκαιης δίκης, όπως αυτό ορίζεται γενικά στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ, είναι κάθε πρόσωπο, ενώ με βάση την παρ. 3 του άρθρου 6 φορέας των διαλαμβανομένων στις επιμέρους αυτές διατάξεις δικαιωμάτων είναι κάθε «κατηγορούμενος».

Η άσκηση των δικαιωμάτων που προβλέπονται στην παρ. 3 του άρθρου 6, επομένως και του δικαιώματος πληροφόρησης για την εις βάρος του κατηγορία, συνέχεται άμεσα με τον καθορισμό του φορέα τους. Όπως είναι ευνόητο, το πρώτο ερώτημα που τίθεται εν προκειμένω είναι η έννοια του «κατηγορουμένου». Η διερεύνηση για το αν γίνεται σεβαστό το δικαίωμα πληροφόρησης του «κατηγορουμένου» στην έννομη τάξη κάθε συμβαλλόμενου μέρους και επομένως για το αν τηρήθηκαν οι προϋποθέσεις

που καθιστούν τη δίκη δίκαιη προϋποθέτει τον ακριβή καθορισμό του ποιος μπορεί να ασκήσει το εν λόγω δικαίωμα και σε ποιες συνθήκες.

Ως προπαρασκευαστικό δικαίωμα⁴⁸, το δικαίωμα πληροφόρησης του «κατηγορουμένου» συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για την αποτελεσματική υπεράσπισή του και ακριβώς για το λόγο αυτό είναι κρίσιμο να εντοπισθεί το χρονικό σημείο που οι αρμόδιες αρχές οφείλουν να παρέχουν τις εγγυήσεις για την άσκησή του. Η ειδοποιός διαφορά του δικαιώματος πληροφόρησης από τα υπόλοιπα (και ο λόγος άλλωστε που τίθεται και πρώτο στη σχετική διάταξη) είναι ακριβώς το γεγονός ότι η ζωτική του σημασία εμφανίζεται περισσότερο στο στάδιο πριν από την κύρια διαδικασία, αφού το γεγονός της γνώσης της κατηγορίας πρέπει να προϋπάρχει της εμφάνισης του κατηγορουμένου σε κάθε στάδιο της ποινικής δίκης, προκειμένου η απολογία του να είναι αποτέλεσμα μιας «δίκαιης διαδικασίας».

Η προβληματική της έννοιας του «κατηγορουμένου» πηγάζει από το γεγονός ότι σε κάθε κράτος τίθενται διαφορετικά κριτήρια με βάση το χρονικό σημείο που κάποιος αποκτά την ανωτέρω ιδιότητα. Στο πλαίσιο αυτό εμπίπτει και το ζήτημα της διάκρισης μεταξύ «κατηγορουμένου» και «υπόπτου».

Στο κείμενο της ΕΣΔΑ, δεν τίθενται τυπικά κριτήρια για το φορέα του δικαιώματος. Η έννοια του κατηγορουμένου προκύπτει από το ίδιο το κείμενο της ΕΣΔΑ⁴⁹ και αποσαφηνίζεται ερμηνευτικά, σύμφωνα με την αρχή της αυτόνομης ερμηνείας⁵⁰, από την ίδια τη νομολογία του ΕΔΔΑ, με βάση το ακόλουθο κριτήριο: «την επίσημη γνωστοποίηση σε ένα άτομο, η

⁴⁸ Ο Α. Καρράς διακρίνει τα δικαιώματα του κατηγορουμένου σε βασικά και προπαρασκευαστικά, βλ. «Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2007, σελ. 27 επ..

⁴⁹ Βλ. Καλλιόπη Πιτερού «Διπλωματική Εργασία», ο.π., σελ. 20 επ..

⁵⁰ Βλ. Α. Δημάκη: «Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3^α της ΕΣΔΑ», ΠοινΛ. 2/2001, σελ. 673επ..

οποία προέρχεται από την αρμόδια αρχή, της μομφής ότι έχει τελέσει ένα ποινικό αδίκημα»⁵¹.

Με βάση το κριτήριο αυτό, το ΕΔΔΑ δεν ακολουθεί το εκάστοτε εθνικό ποινικοδικονομικό δίκαιο για την απόδοση της ιδιότητας του κατηγορουμένου και επομένως την έναρξη της υποχρέωσης τήρησης των προστατευτικών των δικαιωμάτων του διατάξεων. Αντίθετα, διερευνά κάθε φορά την επίσημη γνωστοποίηση της κατηγορίας, όπως προαναφέρθηκε. Έτσι έχει κριθεί ότι υπάρχει ποινική κατηγορία ακόμη και αν, κατά το εσωτερικό δίκαιο, έχει εκκινήσει διαδικασία άλλης δικαιοδοσίας (π.χ. διαδικασία για φορολογικές ή αγορανομικές διατάξεις) ή πολύ περισσότερο, όταν η ποινική διαδικασία βρίσκεται σε προκαταρκτικό στάδιο, πριν δηλ. την επίσημη δήλωση του κράτους ότι εκκινεί η ποινική δίωξη⁵².

Η κύρωση της ΕΣΔΑ, βέβαια, δεν εγείρει δεσμεύσεις για τα συμβαλλόμενα μέρη να ακολουθήσουν την ερμηνεία του ΕΔΔΑ ως προς το χαρακτηρισμό των αδικημάτων απαραίτητα ως ποινικών, εφόσον αυτά (τα μέρη) τα χαρακτηρίζουν διαφορετικά και κατά συνέπεια ακολουθούν άλλη διαδικασία από την ποινική. Έτσι η ΕΣΔΑ δεν είναι μεν ρητά αντίθετη στον απάλειψη του ποινικού χαρακτήρα από μία πράξη, όμως αυτό μπορεί ενδεχομένως να οδηγήσει στην ασυμβατότητα με την ΕΣΔΑ, εφόσον με τον

⁵¹: «1. The concept of a “criminal charge” bears an “autonomous” meaning, independent of the categorizations employed by the national legal systems of the Member States.

2. The concept of “charge” has to be understood within the meaning of the Convention. It may thus be defined as “the official notification given to an individual by the competent authority of an allegation that he has committed a criminal offence”, a definition that also corresponds to the test whether “the situation of the [suspect] has been substantially affected» Βλ. www.echr.coe.int (επίσκεψη 21.03.2010) (Key case-law issues COMPATIBILITY RATIONE MATERIAE ARTICLE 6 (NOTION OF “CRIMINAL CHARGE”)).

⁵²Βλ. Deweer v. Belgium, απόφαση της 27 Φεβρουαρίου 1980, Σειρά Α νο. 35, σελ. 22, § 42, και 24, § 46, και Eckle v. Germany, απόφαση 15 Ιουλίου 1982, Σειρά Α νο. 51, σ. 33, § 73.

τρόπο αυτό το θιγόμενο πρόσωπο στερηθεί των δικαιωμάτων του⁵³ (*Öztürk v. Germany*, απόφαση 21 Φεβρουαρίου 1984, Σειρά Α νο. 73, σ. 21, § 49).

Σε ό,τι αφορά στα στάδια της ποινικής δίκης, το ΕΔΔΑ δεν θέτει κάποιο περιορισμό, αντίθετα θεωρεί την ποινική δίκη ως σύνολο και επομένως καταλαμβάνει και το αρχικό στάδιο αυτής, ανάλογα με το πώς ρυθμίζεται η διαδικασία σε κάθε κράτος⁵⁴. Αρχικά, με αφετηρία τη διατύπωση του άρθρου 6 § 1, το οποίο κάνει λόγο για «δικαστήριο το οποίο θα αποφασίσει επί του βασίμου πάσης κατηγορίας», είχαν διατυπωθεί επιφυλάξεις σχετικά με το αν το συγκεκριμένο άρθρο εφαρμόζεται και στην προδικασία⁵⁵. Η υπόθεση *Imbrioscia* κατά Ελβετίας της 24.11.1993 αποτέλεσε ορόσημο στην υπέρβαση των επιφυλάξεων αυτών. Το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι οι δικονομικές εγγυήσεις της τρίτης παραγράφου μπορεί να είναι σημαντικές, προτού η υπόθεση παραπεμφθεί στο ακροατήριο «εάν και στο βαθμό που ο δίκαιος χαρακτήρας της δίκης είναι πιθανό να επηρεασθεί σοβαρά από μία αρχική αδυναμία τηρήσεως αυτών»⁵⁶. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι το Δικαστήριο, προκειμένου ν' αποφανθεί για την παραβίαση ή μη του δικαιώματος, εξετάζει αν η δίκη διεξήχθη δίκαια στο σύνολό της, αν δηλαδή συνολικά ο κατηγορούμενος έτυχε μιας αποτελεσματικής υπεράσπισης.

⁵³ «As to the autonomous notion of "criminal", the Convention is not opposed to the moves towards "decriminalisation" among the Contracting States. However, offences classified as "regulatory" following "decriminalisation" may come under the autonomous notion of "criminal" offence. Leaving States the discretion to exclude these offences might lead to results incompatible with the object and purpose of the Convention», Βλ. www.echr.coe.int

⁵⁴ As regards the pre-trial stage (inquiry, instruction), the Court regards criminal proceedings as a whole. Therefore, some requirements of Article 6, such as the reasonable time or the right to defence, may also be relevant at this stage of proceedings in so far as the fairness of the trial is likely to be seriously prejudiced by an initial failure to comply with them (*Imbrioscia v. Switzerland* judgment of 24 November 1993, Series A no. 275, p. 13, § 36). However, the manner in which these guarantees apply during the preliminary investigation depends on the special features of the proceedings and on the circumstances of the case (*John Murray v. the United Kingdom*, judgment of 8 February 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996 I, § 62)

⁵⁵ Βλ. Κ.Πιτερό, ο.π. 26 επ..

⁵⁶ Βλ. Α. Δημάκη, ο.π. σελ.675 & Κ.Πιτερό, ο.π. 27 επ..

Όσον αφορά δε το ερώτημα που τέθηκε ανωτέρω, είναι ευνόητο ότι σύμφωνα με το ΕΔΔΑ η έννοια του «κατηγορουμένου» είναι ευρεία και περιλαμβάνει κάθε πρόσωπο που υπόκειται στις επαχθείς διαδικασίες της εκάστοτε πολιτείας προς διερεύνηση και τιμώρηση πράξεων που επισύρουν κυρώσεις. Αυτό είναι σημαντικό, όπως θα εκτεθεί κατωτέρω, διότι έτσι η προστατευτική λειτουργία της ΕΣΔΑ εκτείνεται τόσο στον κατηγορούμενο, όπως αυτός ορίζεται τυπικά, όσο και στον αποκαλούμενο ύποπτο, δηλ. ακόμη και στο πρόσωπο εκείνο που φέρεται ή καλείται ενώπιον των αρχών να παράσχει εξηγήσεις για πιθανή τέλεση αξιόποινης πράξης, χωρίς να του έχει αποδοθεί ακόμη η ιδιότητα του κατηγορουμένου.

Η πρακτική σημασία της εν λόγω διάταξης της ΕΣΔΑ καταδείχθηκε στις πρόσφατες τροποποιήσεις του ΚΠΔ. Δεδομένου δε ότι, όπως προαναφέρθηκε, το Σύνταγμα στη διάταξη για το δικαίωμα ακρόασης (άρθρο 20), που είναι η αντίστοιχη του άρθρου 6 ΕΣΔΑ σε επίπεδο νομοθετικού κειμένου αυξημένης τυπικής ισχύος, δεν κάνει λόγο ειδικά για την ποινική δίκη, η έννοια του «κατηγορουμένου» και ειδικότερα οι φορείς του εν λόγω δικαιώματος απαντούν στον ΚΠΔ, δηλαδή σε νομοθετικό κείμενο απλής τυπικής ισχύος.

3. Φορέας του δικαιώματος πληροφόρησης στον ΚΠΔ – Στάδια ποινικής δίκης

Όσον αφορά την έννοια του «κατηγορουμένου», στο άρθρο 72 ΚΠΔ, ορίζεται ότι :

«Την ιδιότητα του κατηγορουμένου την αποκτά εκείνος εναντίον του οποίου ο εισαγγελέας άσκησε ρητά την ποινική δίωξη και εκείνος στον οποίο σε οποιοδήποτε στάδιο της ανάκρισης αποδίδεται η αξιόποινη πράξη.», όπως το άρθρο αυτό τροποποιήθηκε με το Ν. 3346/2005⁵⁷.

Από τη διατύπωση της παραπάνω διάταξης προκύπτει σαφώς η σύνδεση της ιδιότητας του κατηγορουμένου με την έναρξη της ποινικής δίωξης, αφού η χρονική αφετηρία απόκτησης της ιδιότητας αυτής ταυτίζεται με το χρονικό σημείο έναρξης της ποινικής δίωξης, κατά την οποία ένα εμπλεκόμενο στην ποινική διαδικασία μέρος προσλαμβάνει την ιδιότητα του κατηγορουμένου, μη θεωρούμενο πλέον μάρτυρας ή απλώς ύποπτος τέλεσης του εγκλήματος⁵⁸.

Βέβαια, η ποινική διαδικασία εν συνόλω δεν εκκινείται με την ποινική δίωξη, αλλά η έναρξή της εντοπίζεται σε χρονικό σημείο πρότερο αυτής. Στη σχετική διαδικασία εμπλέκεται το θιγόμενο πρόσωπο όχι με την ιδιότητα του κατηγορουμένου, αλλά ουσιαστικά σε θέση παραπλήσια με αυτή. Στο σημείο αυτό είναι απαραίτητο να διαχωρισθεί η έννοια και το δικαίωμα του κατηγορουμένου για πληροφόρηση της κατηγορίας ανάλογα

⁵⁷ προΐσχύσαν δίκαιο: *«Την ιδιότητα του κατηγορουμένου την αποκτά εκείνος εναντίον του οποίου ο εισαγγελέας άσκησε ρητά την ποινική δίωξη και εκείνος στον οποίο σε οποιοδήποτε στάδιο της ανάκρισης αποδίδεται η αξιόποινη πράξη και εκείνος που αναφέρεται στη μήνυση, στην έγκληση, στην αίτηση ή στην έκθεση για αξιόποινη πράξη.»*

⁵⁸ Βλ. Φ. Παπαδόπουλου, «Η δικονομική θέση του υπόπτου κατά τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας», Υπεράσπιση 1995, σελ. 471 επ.

με τα στάδια της ποινικής δίκης, αυτής νοουμένης ως της συνολικής ποινικής διαδικασίας.

3.1 «Υπόπτος» – Προκαταρκτική εξέταση

Με βάση τα ανωτέρω, αντικείμενο σοβαρού προβληματισμού στη θεωρία είχε κατ' αρχάς αποτελέσει το ερώτημα εάν είναι «κατηγορούμενος» εκείνος κατά του οποίου στρέφονται οι αστυνομικές ενέργειες και καλείται να καταθέσει στους χωρίς εισαγγελική παραγγελία προανακριτικούς υπαλλήλους⁵⁹.

Αφορμή για το σχετικό προβληματισμό και τη διασαφήνιση της έννοιας του κατηγορουμένου αποτέλεσε η μεθόδευση της μαρτυροποίησης του κατηγορουμένου⁶⁰, δηλαδή η πρακτική των προανακριτικών υπαλλήλων να προσδίδουν στο ύποπτο πρόσωπο την ιδιότητα του μάρτυρα. Έτσι, είχε την υποχρέωση μιν να καταθέσει και επιβαρυντικά για το ίδιο στοιχεία, χωρίς να απολαμβάνει – κατά το προϊσχύσαν καθεστώς – τα δικαιώματα και τις εγγυήσεις του κατηγορουμένου. Το φαινόμενο της μαρτυροποίησης λάμβανε χώρα κατά τη διενέργεια της προανάκρισης κατ' άρθρο 243§2 ΚΠΔ, επί της οποίας θα γίνει αναφορά παρακάτω.

Η έννοια του υπόπτου δεν απαντούσε μιν στο στάδιο της αστυνομικής προανάκρισης, είχε όμως χρησιμοποιηθεί παλαιότερα από το νομοθέτη στο προϊσχύσαν άρθρο 31§2 ΚΠΔ⁶¹, όπου ρυθμιζόταν η διαδικασία της προκαταρκτικής εξέτασης, σκοπός της οποίας είναι η διερεύνηση για την κίνηση ή μη ποινικής δίωξης.

⁵⁹ Βλ. Α. Μαργαρίτη «Οι δικονομικοί περιεχομένου διατάξεις του ν. 2408/1996», Υπερ. 1997, σελ. 520

⁶⁰ Βλ. Φ. Παπαδόπουλου, ο.π., σελ. 471

⁶¹ «Η προκαταρκτική εξέταση ενεργείται σύμφωνα με τα άρθρα 240 και 241. Αν όμως έγινε έγγραφη εξέταση του υπόπτου, η εξέταση αυτή δεν μπορεί να αποτελέσει μέρος της δικογραφίας, αλλά παραμένει στο αρχείο της εισαγγελίας».

Η προκαταρκτική εξέταση αποτέλεσε, μεταξύ άλλων, πεδίο προβληματισμού όσον αφορά ειδικότερα την ιδιότητα και τη θέση του προσώπου που καλείται να καταθέσει κατά το στάδιο αυτό. Κατά το παλαιό καθεστώς, ο «ύποπτος» εξαιρείτο από τις προστατευτικές, για τον κατηγορούμενο διατάξεις, πράγμα που σήμαινε ότι δεν είχε το δικαίωμα γνώσης της εις βάρος του αποδιδόμενης αξιόποινης πράξης, ώστε σε εκείνο το στάδιο η πιθανότητα να παγιδευτεί ο ύποπτος από την ίδια του την εξέταση και να εμπλακεί σε ποινική δίκη, ακόμη κι αν ήταν αθώος, ελλείψει εγγυήσεων υπεράσπισης, ήταν πολύ πιθανός.

Ο Φ. Παπαδόπουλος, ο οποίος προέβη σε μια εννοιολογική διάκριση κατηγορουμένου – υπόπτου το έτος 1995⁶² κατέληξε ότι για την άσκηση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου στο στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης πρωταρχικό έρεισμα αποτελούσε η αρχή της δίκαιης δίκης, όπως αυτή κατοχυρώνεται στην ΕΣΔΑ.

Σύμφωνα, όμως, με τις διατάξεις του ΚΠΔ, η μοναδική εγγύηση που είχε ο ύποπτος ήταν ότι η συμπερίληψη της έκθεσης εξέτασής του στη δικογραφία συνιστούσε λόγο ακυρότητας της διαδικασίας, πλην όμως αυτό δε σήμαινε την απαλλαγή του εν λόγω προσώπου στο στάδιο αυτό, αλλά αντίθετα αφορούσε το μετά την άσκηση της ποινικής δίωξης στάδιο, στο οποίο, εφόσον αποκτούσε την ιδιότητα του κατηγορουμένου είχε τη δυνατότητα να απολαύσει των υπερασπιστικών δικαιωμάτων. Μέχρι το σημείο εκείνο, όμως, θα υφίστατο τις επαχθείς συνέπειες της ποινικής δίκης.

Ο νομοθέτης, έχοντας ως γενικό στόχο την επιτάχυνση της διαδικασίας, προέβη σε τροποποίηση του ΚΠΔ και αναβάθμιση του θεσμού της προκαταρκτικής εξέτασης, η οποία μάλιστα έγινε και υποχρεωτική για συγκεκριμένα εγκλήματα, κατά τις σχετικές προβλέψεις του Ν. 3160 / 2003

⁶² Βλ. Φ. Παπαδόπουλου, ο.π., σελ. 485 επ.

με το άρθρο 2§1, με το οποίο απαλείφθηκε και η έννοια του υπόπτου στην προκαταρκτική εξέταση. Ειδικότερα, καταδείχθηκε ο ποινικός χαρακτήρας της προκαταρκτικής εξέτασης, αφού αυτή κατέστη υποχρεωτική για πλημμελήματα αρμοδιότητας Τριμελούς Πλημμελειοδικείου και για κακουργήματα, ενώ επίκεντρο ουσιαστικά της μεταρρύθμισης ήταν ακριβώς η κατοχύρωση του δικαιώματος πληροφόρησης για το πρόσωπο που καλείται να παράσχει εξηγήσεις, το οποίο συνίστατο στη γνώση του περιεχομένου μόνον της σχετικής έγκλησης ή μήνυσης⁶³. Για το λόγο αυτό, τη θεωρία απασχόλησε ένα ενδιαφέρον δογματικά και πρακτικά ζήτημα: το αν το πρόσωπο που καλείται να παράσχει εξηγήσεις έχει δικαίωμα να λάβει γνώση του συνόλου των εγγράφων της δικογραφίας⁶⁴. Συναφώς μάλιστα είχε σημειώσει ο Α. Καρράς⁶⁵ ότι, σύμφωνα με την ορθότερη άποψη, η προκαταρκτική εξέταση πρέπει να θεωρηθεί ότι αποτελεί στάδιο της ποινικής διαδικασίας με ευρύτερη έννοια.

Ο ανωτέρω νόμος τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με το Ν. 3346/2005, με τον οποίο πλέον αναγνωρίστηκε ρητά το δικαίωμα του προσώπου που καλείται να παράσχει εξηγήσεις να λαμβάνει γνώση του συνόλου της δικογραφίας. Στο πρόσωπο που φέρεται ενώπιον των αρχών στο στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης (άρθρο 31§2 εδ. α' και δ' ΚΠΔ) παρέχονται πλέον τα ακόλουθα δικαιώματα:

«Η προκαταρκτική εξέταση ενεργείται σύμφωνα με τα άρθρα 240 και 241. Αν αυτή γίνεται ύστερα από μήνυση ή έγκληση κατά ορισμένου προσώπου ή αν κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής εξέτασης αποδίδεται σε

⁶³ Βλ. Δ. Συμεωνίδη, ο.π.σελ. 10.

⁶⁴ Βλ. Δ. Συμεωνίδη «Το δικαίωμα του υπόπτου να λάβει γνώση όλων των εγγράφων στην προκαταρκτική εξέταση. Συγχρόνως ορισμένες σκέψεις για τη νέα μορφή της προκαταρκτικής εξέτασης υπό το πρίσμα του Ν. 3160 / 2003», ΠoinXp. NE/2005, σελ. 5.

⁶⁵ Βλ. Α. Καρρά, «Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», ο.π., ο οποίος σε υποσημείωση στη σελ. 283 παραπέμπει σε Ν.Ανδρουλάκη, Κ.Σταμάτη και Γ. Καρφέλη. Η αντίθετη άποψη, όπως σημειώνεται στο ίδιο σημείο, δέχεται ότι έχει διοικητικό χαρακτήρα.

ορισμένο πρόσωπο η τέλεση αξιόποινης πράξης, το πρόσωπο αυτό καλείται πριν από σαράντα οκτώ ώρες για παροχή εξηγήσεων και εξετάζεται ανωμοτί. Έχει δικαίωμα να παρίσταται με συνήγορο, να αρνηθεί εν όλω ή εν μέρει την παροχή εξηγήσεων και να λάβει προθεσμία μέχρι σαράντα οκτώ ώρες για την παροχή τους, η οποία μπορεί να παραταθεί από εκείνον που διενεργεί την προκαταρκτική εξέταση. Επίσης έχει δικαίωμα να ζητήσει να του χορηγηθούν αντίγραφα της δικογραφίας, να προτείνει μάρτυρες προς εξέταση και να προσαγάγει άλλα αποδεικτικά μέσα προς αντίκρουση των καταγγελλομένων σε βάρος του. Τα ως άνω δικαιώματα του μπορεί να ασκήσει είτε αυτοπροσώπως είτε εκπροσωπούμενος από συνήγορο που διορίζεται κατά το άρθρο 96 παρ. 2, εκτός αν θεωρείται αναγκαία η αυτοπρόσωπη εμφάνιση του, κατά την κρίση εκείνου που διενεργεί την προκαταρκτική εξέταση. Αυτός που ενεργεί την προκαταρκτική εξέταση υποχρεούται να ενημερώσει προηγουμένως τον εξεταζόμενο για τα παραπάνω δικαιώματά του...».

Έτσι, με τη νομοθετική αυτή μεταρρύθμιση διευρύνεται το πεδίο εφαρμογής των προστατευτικών των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου διατάξεων, σε συμφωνία με το κείμενο της ΕΣΔΑ. Η πρακτική σημασία της εξισορρόπησης της θέσης του προσώπου που εξετάζεται προκαταρκτικώς με αυτήν του κατηγορουμένου εντοπίζεται στις έννομες συνέπειες που επιφέρει η μη άσκηση των δικαιωμάτων αυτών με υπαιτιότητα των αρχών, για τις οποίες όμως θα γίνει λόγος στη συνέχεια.

Βέβαια, ενώ όπως επισημάνθηκε παραπάνω⁶⁶, το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι μπορεί να υπάρξει ασυμβατότητα με την ΕΣΔΑ ακόμη και αν κατά το εθνικό δίκαιο κινείται εις βάρος του ατόμου άλλη (διοικητική) και όχι η ποινική διαδικασία – άρα και σε αυτήν την περίπτωση επιβάλλεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων που προβλέπονται στο 6§3 ΕΣΔΑ – ωστόσο

⁶⁶ Βλ. σελ. 30.

διαφορετική είναι η αντιμετώπιση της ελληνικής νομολογίας στο θέμα αυτό, η οποία αρνείται την επέλευση έννομων συνεπειών από την παραβίαση των δικαιωμάτων του ατόμου κατά τη διενέργεια διοικητικής έρευνας, παρόλο που μετά την ισχύ του ν. 3160/2003 η αρμοδίως διαταχθείσα διοικητική εξέταση εξομοιώνεται με την προκαταρκτική εξέταση⁶⁷. Ενδεικτικά στο σημείο αυτό αναφέρεται η ΑΠ 377 / 2008, με την οποία γίνεται δεκτό ότι τη διοικητική έρευνα «ουδόλως αφορούν οι προαναφερόμενες διατάξεις των άρθρων 105 και 31 παρ. 2 του ΚΠοινΔ» και επομένως η ένορκη εξέταση στο πλαίσιο διοικητικής έρευνας του προσώπου που απέκτησε μεταγενέστερα την ιδιότητα του κατηγορουμένου «*επιτρεπτός εντάσσεται στη δικογραφία, αποτελεί στοιχείο αυτής και, εφόσον αναγνωσθεί στο ακροατήριο, νομίμως λαμβάνεται υπόψη από το Δικαστήριο*».

3.2. Κατηγορούμενος

3.2.1. Επί της έννοιας του κατηγορουμένου κατ' άρθρο 72 ΚΠΔ

Η απόκτηση της ιδιότητας του κατηγορουμένου κατ' άρθρο 72 ΚΠΔ⁶⁸ παρέχει στο πρόσωπο αυτό μια σειρά δικονομικών εγγυήσεων, προκειμένου, αφενός μεν να αντιμετωπίζεται ανθρώπινα και αφετέρου να αποκρούει όσο πιο αποτελεσματικά μπορεί την εναντίον του κατηγορία. Από τη συστηματική ερμηνεία των διατάξεων και ειδικότερα από την επιλογή του νομοθέτη να προσδιορίσει την ιδιότητα του κατηγορουμένου στο τμήμα που καθορίζει και τα δικαιώματά του, δηλ. στο Τέταρτο Τμήμα (Διάδικοι στην Ποινική Δίκη) προκύπτει ότι ο νομοθέτης, πριν παραθέσει τα δικαιώματα των διαδίκων της ποινικής δίκης και πριν ακόμη περιγράψει πώς πρέπει να

⁶⁷ Βλ. ΑΠ 129 / 2006, ΑΠ 186 / 2006.

⁶⁸ Βλ. ανωτέρω σελ. 33.

διεξάγεται η ποινική δίκη εξειδικεύει το βασικό πρόσωπο αυτής, που είναι το υποκείμενο της ποινικής δίκης (ενεργητικό και παθητικό)⁶⁹.

Εξάλλου η συστηματική ερμηνεία οδηγεί επίσης και στην παρατήρηση ότι τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στον κατηγορούμενο, μεταξύ των οποίων και το δικαίωμα γνώσης της κατηγορίας, προβλέπονται στο Δεύτερο Κεφάλαιο του Δεύτερου Τμήματος (Ποινική Δίωξη), όπου καθορίζεται τότε ξεκινά η ποινική δίωξη. Ο χρονικός προσδιορισμός με βάση την έναρξη της ποινικής δίωξης (α' εδάφιο διάταξης) συνιστά κατά το Ν. Λίβου το τυπικό κριτήριο της απόκτησης της ιδιότητας του κατηγορουμένου, ενώ το ουσιαστικό είναι η απόδοση της αξιόποινης πράξης σε οποιοδήποτε στάδιο της ανάκρισης (β' εδάφιο διάταξης)⁷⁰.

Έτσι, αφού ορόσημο για την απόκτηση της ιδιότητας του κατηγορουμένου είναι τυπικά η έναρξη της ποινικής δίωξης, αυτό σημαίνει – ανατρέχοντας στο άρθρο 43 ΚΠΔ – ότι γίνεται κανείς κατηγορούμενος όταν «ο εισαγγελέας, όταν λάβει τη μήνυση ή την αναφορά κινεί την ποινική δίωξη, παραγγέλλοντας προανάκριση ή ανάκριση ή εισάγοντας την υπόθεση με απευθείας κλήση του κατηγορουμένου στο ακροατήριο, όπου αυτό προβλέπεται...».

Επί της ουσίας αυτό σημαίνει ότι με τη διαπίστωση του προσώπου του κατηγορουμένου η ποινική δίωξη από δίωξη «*in rem*»⁷¹, όπως καταρχήν είναι, μετατρέπεται σε δίωξη «*in personam*», ενώ εξάλλου τούτο είναι και

⁶⁹ Βλ. σελ. 26 της παρούσας.

⁷⁰ Βλ. παρέμβαση Ν. Λίβου στο Γ' Πανελλ. Συνεδρ. ΕΕΠΔ, Πρακτικά 1991 «Ο ύποπτος: ένας κατηγορούμενος πριν τον κατηγορούμενο;» σελ. 166επ..

⁷¹ Το ότι η ποινική δίωξη κινείται καταρχήν *in rem* προκύπτει από τη διάταξη 250ΚΠΔ, σύμφωνα με την οποία «ο ανακριτής έχει το δικαίωμα και σφείλει να επεκτείνει τη δίωξη σε όλους όσοι συμμετείχαν στην ίδια πράξη. Δεν μπορεί όμως να επεκτείνει την ποινική δίωξη και σε άλλη πράξη, έστω και αν είναι συναφής.», δηλ. εκείνο που ενδιαφέρει κυρίως την ελληνική ποινική δικαιοσύνη είναι η αξιόποινη πράξη, γιαυτό και ποινική δίωξη μπορεί να κινηθεί και κατά αγνώστων. Βλ. Ν. Ανδρουλάκη «Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης», εκδ. Δίκαιο & Οικονομία – Π.Ν. Σάκκουλας, 2007, σελ. 297, 298, Α. Καρρά «Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 2007, σελ. 270.

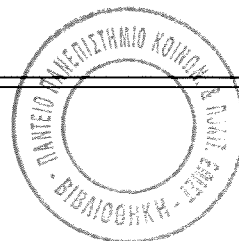
αναγκαίος όρος για την πραγματοποίηση της κύριας διαδικασίας (στο ακροατήριο).

Επομένως, με βάση τη διάκριση που κάνει ο ΚΠΔ προκύπτει σαφώς ότι φορέας του δικαιώματος πληροφόρησης της κατηγορίας είναι το πρόσωπο εκείνο εναντίον του οποίου κινείται και ασκείται περαιτέρω η ποινική δίωξη.

Με βάση τα παραπάνω καθώς και τις διατάξεις του ΚΠΔ, οι οποίες ορίζουν, περιγράφουν και εξειδικεύουν σε όλο το φάσμα της ποινικής δίκης τα δικαιώματα του έχοντος την ιδιότητα του κατηγορουμένου σε συνδυασμό με τις διατάξεις που καθορίζουν και τις συνέπειες παραβίασής των δικαιωμάτων αυτών, αναδεικνύεται ότι η ιδιότητα του κατηγορουμένου εμφανίζει και εγγυητική λειτουργία.

Αξίζει να παρατηρηθεί στο σημείο αυτό η διαφορά της ιδιότητας του κατηγορουμένου ανάμεσα στο προϊσχύσαν και το ισχύον δίκαιο, δηλαδή ότι ενώ με την προγενέστερη ρύθμιση κατηγορούμενος ήταν και αυτός ακόμη που αναφερόταν στη μήνυση / έγκληση κ.λπ, πλέον την ιδιότητα αυτή φέρει αποκλειστικά και μόνο το άτομο, όταν κινηθεί η ποινική δίωξη εναντίον του ή όταν του αποδοθεί η αξιόποινη πράξη. Επομένως η αναφορά του και μόνο στην έγκληση / μήνυση κ.λπ δεν αρκεί για να του αποδοθεί η αξιόποινη πράξη. Η επιλογή αυτή του νομοθέτη να περιορίσει την έννοια του κατηγορουμένου ερείδεται στην ορθή μεν ηθικά άποψη να μη στιγματίζεται το άτομο με τον προσδιορισμό «κατηγορούμενος» από μόνο το γεγονός ότι κάποιος μπορεί να τον μήνυσε /εγκάλεσε άνευ άλλου τινός, πλην όμως, λαμβανομένης υπόψη της εγγυητικής λειτουργίας της ιδιότητας του κατηγορουμένου, αποδεικνύεται νευραλγικό σημείο της ποινικής δίκης στο σύνολό της, το χρονικό σημείο απόδοσης της ιδιότητας αυτής.

ανακοίνωση της κατηγορίας στο πρόσωπο που συλλαμβάνεται, αφού προς εξυπηρέτηση της ταχύτητας, παρακάμπτονται στάδια και επιβάλλονται επιβαρυντικά μέτρα σε βάρος του προσώπου. Στην περίπτωση, βέβαια, της αυτόφωρης διαδικασίας, η αντίστοιχη διάταξη της ΕΣΔΑ που τυγχάνει συνεφαρμογής είναι το άρθρο 5§2⁷⁶.

⁷⁶ Το κείμενο του άρθρου έχει ως εξής: «Παν συλληφθέν πρόσωπον δέον να πληροφορείται κατά το δυνατό συντομώτερον και εις γλώσσαις την οποίαν εννοεί, τους λόγους της συλλήψεώς του ως και πάσαν διατυπωμένην εναντίον του κατηγορία».

III. Προσέγγιση του κανονιστικού περιεχομένου του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου.

Η προσέγγιση του συγκεκριμένου περιεχομένου του δικαιώματος πληροφόρησης, δηλ. τι ακριβώς πρέπει να πληροφορείται ο κατηγορούμενος, ποια είναι η έννοια της κατηγορίας και ποια στοιχεία αυτής πρέπει να πληροφορείται, τότε πρέπει να πληροφορείται αυτά, εάν αυτή η πληροφόρηση γίνεται άπαξ ή διατρέχει όλη τη διαδικασία, με ποιο τρόπο επιτυγχάνεται, είναι εκείνα τα ζητήματα, τα οποία αποσαφηνίζουν την κανονιστική λειτουργία και τον τρόπο που ασκείται το δικαίωμα αυτό καθώς και τη σημασία του σε κάθε στάδιο της ποινικής δίκης. Με τις σκέψεις που ακολουθούν επιχειρείται η προσέγγιση των ζητημάτων αυτών σύμφωνα με την ΕΣΔΑ και τον ΚΠΔ.

1. ΕΣΔΑ

Τα κανονιστικά στοιχεία του δικαιώματος πληροφόρησης, όπως διατυπώνονται στο στ. α' της παρ. 3 του άρθρου 6 (*όπως πληροφορηθή, εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας*) συνιστούν το ειδικότερο ουσιαστικό περιεχόμενο του εν λόγω δικαιώματος. Τούτο διαπνέεται τόσο από την έννοια της νομιμότητας, δηλ. της τήρησης όλων των διαδικαστικών προϋποθέσεων, που καθιστούν τη δίκη τυπικά ολοκληρωμένη, ώστε η δίκη να φαίνεται καταρχήν ότι είναι δίκαιη, όσο και από την έννοια της δικαιοσύνης, δηλ. την ουσιαστική, ειλικρινή και

καλόπιστη διεξαγωγή της⁷⁷, ώστε να είναι και πραγματικά δίκαιη (απόφαση του Δικαστηρίου της 16.12.1997, *Helle* κατά Φινλανδίας). Σε κάθε περίπτωση η κρίση για το αν η δίκη υπήρξε δίκαιη, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ γίνεται *in concreto* με την εξέταση των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών.

Η γνώση του κατηγορουμένου για την εις βάρος του κατηγορία αποτελεί πρωταρχική προϋπόθεση και είναι ζωτικής σημασίας για την ουσιαστική άσκηση του δικαιώματος απολογίας του⁷⁸ και γενικά για την προετοιμασία της υπεράσπισής του⁷⁹. Για το λόγο αυτό άλλωστε θεωρείται προπαρασκευαστικό δικαίωμα⁸⁰. Η ειδοποιός διαφορά, μάλιστα, του δικαιώματος αυτού από τα υπόλοιπα είναι ότι η κρισιμότητα σεβασμού του είναι εντονότερη στα στάδια πριν από την έναρξη της κύριας διαδικασίας στο ακροατήριο, διότι, αφενός μεν, εάν δεν έχει λάβει γνώση ολοκληρωμένη της κατηγορίας πριν από την απολογία, δεν μπορεί και να απαντήσει αποτελεσματικά, αφετέρου η πλήρης γνώση της κατηγορίας ήδη από το πρώιμο στάδιο ακόμη και πριν από την έναρξη της ποινικής δίωξης και επομένως η αποτελεσματική υπεράσπιση στο στάδιο αυτό, μπορεί να οδηγήσει στην απαλλαγή του προσώπου άρα και στο να μην υποστεί ποτέ ο κατηγορούμενος τη δοκιμασία της διαδικασίας στο ακροατήριο και της ταλαιπωρίας μέχρι αυτό.

Το πιο βασικό στοιχείο της γνώσης του κατηγορουμένου είναι το αντικείμενο, δηλ. η κατηγορία και συγκεκριμένα η «φύση» και ο «λόγος»

⁷⁷ Βλ. Χρ. Αργυρόπουλου: «Η Δικαιότητα της Ποινικής Δίκης», Ποινικό Δίκαιο – Ελευθερία – Κράτος Δικαίου, Τμητικός Τόμος Γ.Α. Μαγκάκη, Αντ. Ν. Σάκκουλα 1999, σελ. 431 επ..

⁷⁸ Βλ. Χρ. Μπάκα: «Η προδικασία της Ποινικής Δίκης», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1995, σελ. 364

⁷⁹ Βλ. Ι. Ανδρουλάκη: «Κριτήρια της Δίκαιης Ποινικής Δίκης», εκδ. Δίκαιο & Οικονομία, Αθήνα 2000, σελ. 38 επ.

⁸⁰ Βλ. Α. Καρρά «Η Αρχή της Δικαστικής Ακρόασης στη Ποινική Δίκη», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1989 σελ. 59.

αυτής, που σημαίνει ο νομικός χαρακτηρισμός, η νομική βάση της πράξης και τα πραγματικά περιστατικά, που έχουν διαπιστωθεί, η πραγματική βάση αντίστοιχα.

Οι προβληματισμοί που εγείρονται ως προς το σημείο αυτό είναι ο ορθός χαρακτηρισμός της πράξης και η βελτίωσή του, η προσθήκη επιβαρυντικών περιστάσεων και η μεταβολή της κατηγορίας. Έτσι έχει κριθεί ότι παραβιάζεται η διάταξη 6§3⁸¹ ΕΣΔΑ, εάν η καταδικαστική απόφαση βασίστηκε σε διαφορετική επιβαρυντική περίπτωση από αυτήν που αναφέρεται στο κατηγορητήριο⁸¹ ή αν εμφανίσθηκε πρώτη φορά στο δεύτερο βαθμό⁸².

Στη συνέχεια ο κατηγορούμενος πρέπει να πληροφορείται για την εις βάρος του κατηγορία εν τη «βραχυτέρα προθεσμία», η οποία και αυτή προσδιορίζεται κάθε φορά από τις πραγματικές περιστάσεις που κρίνονται. Η σημασία του χρονικού σημείου κατά το οποίο θα ενημερωθεί ο κατηγορούμενος για την εις βάρος του κατηγορία έχει άμεση επίπτωση στο χρόνο που έχει στη διάθεσή του για να προετοιμάσει την υπεράσπισή του, δηλ. με το δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 6§3εδ. β ΕΣΔΑ⁸³. Έτσι έκρινε το ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Borisova κατά Βουλγαρίας* την 21.03.2007

⁸¹ Βλ. Υπόθεση *Gea Catalan κατά Ισπανίας* (1995).

⁸² Βλ. Υπόθεση *De Salvador Torres κατά Ισπανίας* (1996), στην οποία όμως το Δικαστήριο έκρινε ότι ο προσφεύγων δεν μπορούσε να ισχυριστεί ότι αγνοούσε την πιθανότητα αυτή. Στην υπόθεση από την άλλη *Pelissier και Sassi κατά Γαλλίας* (1999), κατά την οποία οι προσφεύγοντες καταδικάστηκαν για διαφορετικό αδίκημα από αυτό για το οποίο είχαν παραπεμφθεί (είχαν κατηγορηθεί για «κακουργηματική χρεωκοπία» ενώ η καταδίκη τους αφορούσε σε «βοήθεια και ενθάρρυνση κακουργηματικής χρεωκοπίας», το Δικαστήριο διαπίστωσε, εξετάζοντας ένα προς ένα όλα τα στάδια της διαδικασίας, ότι οι κατηγορούμενοι δεν ενημερώθηκαν σε κανένα σημείο για την πιθανότητα μεταβολής της κατηγορίας (δεν θεωρήθηκε επαρκής η αναφορά της εν λόγω δυνατότητας στο ευρισκόμενο στη γραμματεία υπόμνημα της πολιτικής αγωγής, ούτε οι σχετικές παρατηρήσεις της τελευταίας κατά τη διάρκεια της δίκης, αφού αυτές έμειναν ασχολίαστες από τον εισαγγελέα και τους δικαστές.

⁸³ Το άρθρο 6§3εδ. β ΕΣΔΑ ορίζει ότι: «πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα...όπως διαθέτη τον χρόνο και τις αναγκαίες ευκολίες προς προετοιμασίαν της υπερασπίσεώς του.».

ότι η πληροφόρηση του κατηγορουμένου δεν πρέπει να απέχει σημαντικά κατά χρόνο από την ενέργεια των σε βάρος του δυσμενών πράξεων⁸⁴.

«*En λεπτομερεία*» γνώση της κατηγορίας σημαίνει πλήρη και αναλυτική γνώση όχι μόνο της κατηγορίας όπως αυτή αποτυπώνεται στο κατηγορητήριο, αλλά και κάθε μεταβολής αυτής, καθώς και, κυρίως, όλων των στοιχείων που θεμελιώνουν αυτήν και επιβαρύνουν τη θέση του κατηγορουμένου, συνεπώς των αποδεικτικών μέσων και γενικά του συγκεντρωθέντος υλικού, των μαρτύρων, των εκθέσεων πραγματογνωμοσύνης, εάν υπάρχουν και «των άλλων εγγράφων της ανάκρισης», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει το άρθρο 101 ΚΠΔ, που θα εξετασθεί στη συνέχεια⁸⁵.

Ως προς τον τρόπο που ο κατηγορούμενος λαμβάνει γνώση της εις βάρος του κατηγορίας, πρόκειται για ένα θέμα που έχει πυροδοτήσει ιδιαίτερο προβληματισμό στη θεωρία, γιατί συνδέεται άμεσα με την πρακτική που ακολουθείται από τις αρμόδιες αρχές, οι οποίες αντίστοιχα φέρουν την υποχρέωση πληροφόρησης. Ειδικότερα, ανακύπτουν τα ακόλουθα ερωτήματα: πότε θεωρείται ότι έχει πράγματι λάβει γνώση, απαιτείται έγγραφη ή αρκεί και η προφορική ανακοίνωση της κατηγορίας; Και ακολούθως, υπάρχει διαφορά ανάμεσα στα διάφορα στάδια της ποινικής δίκης;

Στο κείμενο της ΕΣΔΑ δεν θεσπίζεται ρητή υποχρέωση σύνταξης εγγράφου. Κατά τη νομολογία ΕΔΔΑ αρκεί να αποδειχθεί ότι πράγματι έλαβε γνώση, χωρίς να ενδιαφέρει αν αυτό έγινε γραπτώς ή προφορικά, δεδομένου ότι ουσιώδης και υποχρεωτική είναι η ανακοίνωση της

⁸⁴ Βλ. Ι. Ανδρουλάκη, ο.π. σελ. 40.

⁸⁵ Χαρακτηριστική είναι η απόφαση ΕΔΔΑ Μάτσοβις κατά Ιταλίας της 25.07.2000. Βλ. Κ.Πιτερό, ο.π. σελ. 23.

κατηγορίας, ενώ η παράλειψη έγγραφης γνωστοποίησης δεν συνιστά παραβίαση της Σύμβασης⁸⁶.

Ωστόσο, είναι προφανές ότι η γραπτή διατύπωση συνιστά σαφώς σημαντικότερο εχέγγυο για την πληρέστερη πληροφόρηση του κατηγορουμένου και στο σημείο αυτό ο ΚΠΔ παρέχει μεγαλύτερη διασφάλιση του κατηγορουμένου ως προς το δικαίωμα του πληροφόρησης.

Έτσι στην υπόθεση *Kamasinski κατά Αυστρίας* (1989) το ΕΔΔΑ δέχθηκε ότι αν και το άρθρο 6§3^α ΕΣΔΑ δεν διευκρινίζει ότι ο κατηγορούμενος πρέπει να ενημερώνεται γραπτώς σε γλώσσα την οποία εννοεί, είναι πιθανόν η μη παροχή σε αυτόν γραπτής μετάφρασης της κατηγορίας εναντίον του να έχει δυσμενείς συνέπειες για την υπεράσπισή του.

Επίσης, στην υπόθεση αυτή το Δικαστήριο ασχολήθηκε και με το τελευταίο σημαντικό στοιχείο: της πληροφόρησης «εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί». Τούτο, από πρώτη άποψη, φαίνεται περατό να διατυπώνεται, ωστόσο η πρακτική σημασία της κατοχύρωσής του εντοπίζεται στην άσκηση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων των αλλοδαπών κατηγορουμένων, διότι ο ημεδαπός κατηγορούμενος τεκμαίρεται ότι γνωρίζει επαρκώς τη γλώσσα της διαδικασίας. Ωστόσο, ακόμη και αυτός αν αποδείξει το αντίθετο, δικαιούται και αυτός μετάφρασης και διερμηνείας στη μητρική του γλώσσα⁸⁷. Στην προκειμένη περίπτωση από το σύνολο της διαδικασίας και την ποιότητα της υπεράσπισης που παρασχέθηκε, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι, παρόλο που η μετάφραση της μήνυσης δεν ήταν γραπτή, ωστόσο δεν υπήρξε παραβίαση του δικαιώματος πληροφόρησης.

⁸⁶ Βλ. Μ. Δεργαζαριάν: «ΕΣΔΑ και Δίκαιη Ποινική Δίκη», Αρμ. 2005, σελ. 1921, Χρ. Μυλωνόπουλου «Υπόθεση παραπομπής του Πρύτανη του Μετσόβιου Πολυτεχνείου», Ιδιωτική Γνωμοδότηση, Υπερ. 1992, σελ. 442.

⁸⁷ Βλ. Σ. Μανωλκίδη «Το δικαίωμα του αλλοδαπού κατηγορουμένου για γνώση της κατηγορίας σε γλώσσα που κατανοεί και η καταχρηστική προβολή του μετά το τέλος της διαδικασίας», ΠοινΧρ ΜΘ/1999 σελ. 108.

Από τα παραπάνω καθίσταται εμφανές ότι εκείνο που ενδιαφέρει το ΕΔΔΑ, για να κρίνει την ύπαρξη ή μη παραβίασης των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, είναι εάν πράγματι επήλθε παραβίαση στα δικαιώματά του, ανεξάρτητα από το αν υπήρχαν ή ακόμη και αν τηρήθηκαν οι τυπικές προϋποθέσεις που προβλέπει το εθνικό δίκαιο του συμβαλλομένου κράτους. Επομένως μπορεί να κρίνει –αντίστροφα- ότι ακόμη και αν κάποια τυπική προϋπόθεση δεν τηρήθηκε, παρόλα αυτά είναι δυνατό να μην υπήρξε επί της ουσίας παραβίαση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου⁸⁸.

⁸⁸ Βλ. *Ι. Ανδρουλάκη*, ο.π. σελ. 37.

2. ΚΠΔ – Η διαμόρφωση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου ανάλογα με τα στάδια ποινικής δίκης

Ο ΚΠΔ εξειδικεύει -με αρκετά προοδευτικό τρόπο- το συγκεκριμένο δικαίωμα, όπως και τα υπόλοιπα δικαιώματα του κατηγορουμένου, πλην όμως έχουν αναφανεί στην πράξη περιπτώσεις που κατέστησαν με το πέρασμα των χρόνων αναγκαία μια πιο ξεκάθαρα συμβατή με την ΕΣΔΑ ρύθμιση του συγκεκριμένου δικαιώματος, η οποία ρύθμιση απέδωσε και το ακριβές νόημά του στην ελληνική ποινική δικαιοσύνη.

Για την κατανόηση του περιεχομένου του, χρήσιμο είναι να αποσπαστούν τα επιμέρους στοιχεία του δικαιώματος, όπως κατοχυρώνεται στην ΕΣΔΑ και να ερευνηθεί η αντιστοιχία τους με τα στοιχεία του δικαιώματος, όπως αυτό κατοχυρώνεται στην ελληνική έννομη τάξη. Για την κατανόηση του περιεχομένου του δικαιώματος πληροφόρησης, όπως και για την κατανόηση της έννοιας του φορέα του, είναι αναγκαίος ο διαχωρισμός της ποινικής δίκης σε στάδια, αφού σε κάθε χρονική στιγμή της ποινικής διαδικασίας τονίζονται διαφορετικά στοιχεία του.

2.1. Προκαταρκτική Εξέταση

Στο στάδιο αυτό, δεδομένου ότι το πρόσωπο που καλείται να παράσχει εξηγήσεις, δεν θεωρείται ακόμη κατηγορούμενος, ώστε να γίνεται λόγος για την ανακοίνωση σε αυτόν της εις βάρος του κατηγορίας, αφού αυτή δεν έχει ακόμη διατυπωθεί, κατοχυρώνεται ρητά το δικαίωμα του προσώπου να λάβει αντίγραφο της δικογραφίας.

Εντύπωση προκαλεί ότι δεν διατυπώνεται ρητά το δικαίωμά του να λάβει γνώση της πράξης που του αποδίδεται, καθώς και η αντίστοιχη

υποχρέωση του ανακριτικού υπαλλήλου να ανακοινώσει το περιεχόμενο της αποδιδόμενης σε αυτό πράξης, παρόλο που οι τελευταίες τροποποιήσεις (ν.3160/2003 και 3346/2005) της εν λόγω διάταξης έγιναν, όπως προαναφέρθηκε, με σκοπό να προσεγγίσουν τη θέση του προσώπου που καλείται να παράσχει εξηγήσεις προς αυτήν του κατηγορουμένου, ως προς την εγγυητική λειτουργία αυτής⁸⁹. Για την ακρίβεια, ενώ με το ν. 3160 / 2003 είχε προβλεφθεί το δικαίωμα του υπόπτου να λάβει αντίγραφο της

μήνυσης ή της έγκλησης, καθώς και η υποχρέωση του ανακριτικού υπαλλήλου να ενημερώσει για την άσκηση των δικαιωμάτων αυτών, χωρίς όμως να προβλέπεται δικαίωμά του να λάβει αντίγραφα από το σύνολο της δικογραφίας – γεγονός που εντοπίστηκε από τη θεωρία⁹⁰ ως σημαντικό έλλειμμα του συγκεκριμένου νομοθετήματος – με το ν. 3346 / 2005 το έλλειμμα σχετικά με το δικαίωμα του υπόπτου να λάβει το σύνολο της δικογραφίας καλύφθηκε, εντούτοις όμως το γράμμα της νέας διάταξης δεν αναφέρει ρητά το δικαίωμα γνώσης της δικογραφίας. Βέβαια, με την έννοια ότι η κατηγορία αποτυπώνεται στη μήνυση ή την έγκληση, που αποτελούν στοιχεία της δικογραφίας, η γνώση αυτών εντάσσεται στη γενική φράση «αντίγραφα της δικογραφίας». Μάλιστα, στη θεωρία υποστηρίζεται ότι η κατηγορία – ή μάλλον η αποδιδόμενη πράξη – με αυτόν τρόπο εντάσσεται στη δικογραφία⁹¹, θεωρώ όμως ότι, όπως στη συνέχεια της ποινικής δίκης γίνεται διαχωρισμός του κατηγορητηρίου και των στοιχείων της δικογραφίας, με τον ίδιο τρόπο θα έπρεπε και σ' αυτήν την περίπτωση να περιλαμβάνεται η σχετική πρόβλεψη στο γράμμα του νόμου, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι αποκλείεται η κατ' αναλογία εφαρμογή του διαχωρισμού αυτού στο άρθρο 101ΚΠΔ.

⁸⁹ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, ο.π. σελ. 286 επ..

⁹⁰ Βλ. Δ. Συμεωνίδη, ο.π. σελ. 8 επ..

⁹¹ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, ο.π. σελ. 237

2.2. Έναρξη ποινικής δίωξης

2.2.1. Προδικασία

Μετά την έναρξη της ποινικής δίωξης κατ' άρθρο 43 ΚΠΔ, ο κατηγορούμενος έχει γενικά τα δικαιώματα που αναφέρονται στα άρθρα 100 – 105 ΚΠΔ.

Για το δικαίωμα πληροφόρησης, το άρθρο 101 ΚΠΔ αναφέρει διεξοδικά:

«1. Ο ανακριτής, μόλις μετά την κλήτευσή του εμφανισθεί ή οδηγηθεί σ' αυτόν ο κατηγορούμενος για να απολογηθεί, του ανακοινώνει το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου και των άλλων εγγράφων της ανάκρισης. Επιτρέπεται επίσης στον κατηγορούμενο να μελετήσει ο ίδιος ή ο συνήγορός του το κατηγορητήριο και τα έγγραφα της ανάκρισης.

2. Την ίδια υποχρέωση έχει ο ανακριτής, και τα ίδια δικαιώματα ο κατηγορούμενος, όταν κληθεί ξανά σε συμπληρωματική απολογία, πάντως μετά το τέλος της ανάκρισης και προτού διαβιβαστεί η απολογία στον εισαγγελέα (άρθρο 308 παρ. 1), καλείται πάντοτε ο κατηγορούμενος να μελετήσει όλη τη δικογραφία. Αν όμως η ανάκριση εξακολούθησε περισσότερο από μήνα μετά την πρώτη ή κάθε μεταγενέστερη απολογία, δικαιούται ο κατηγορούμενος να ασκεί τα δικαιώματά του μια φορά το μήνα, και κάθε φορά ο ανακριτής συντάσσει σχετική έκθεση κάτω από την απολογία του κατηγορουμένου.»

Αυτή είναι η γενική υποχρέωση της πολιτείας και το αντίστοιχο δικαίωμα κατηγορουμένου, που διατρέχουν όλες τις επόμενες φάσεις, αποτελούν τη βάση αυτών και εξειδικεύονται περαιτέρω.

Σε συνδυασμό με το άρθρο 104 ΚΠΔ θεσπίζεται σαφώς και ρητά η εφαρμογή του ως άνω άρθρου 101 ΚΠΔ και στην προανάκριση, ενώ όσον

αφορά στην κύρια ανάκριση το κείμενο του άρθρου 273§2 ΚΠΔ, που αφορά στην εξέταση του κατηγορουμένου αναφέρει ότι «...εκείνος που ενεργεί την εξέταση του εκθέτει με πληρότητα και σαφήνεια την πράξη για την οποία κατηγορείται και τον προσκαλεί να απολογηθεί...».

Από τη διατύπωση των διατάξεων εγείρονται πολλά ζητήματα που έχουν απασχολήσει τη θεωρία και τη νομολογία.

Το πρώτο αφορά στον τρόπο ενημέρωσης του κατηγορούμενου καταρχάς για την πράξη, για την οποία κατηγορείται. Συγκεκριμένα, από τη φράση «ανακοίνωση του κατηγορητηρίου» του άρθρου 101 ΚΠΔ έχει διατυπωθεί η θέση ότι η ενημέρωση για την κατηγορία γίνεται προφορικά και δεν υπάρχει υποχρέωση τήρησης γραπτού κατηγορητηρίου.

Περαιτέρω, από τη φράση «και των άλλων εγγράφων της ανάκρισης» εκείνο που προκύπτει είναι ότι το κατηγορητήριο δεν αποτελεί καν έγγραφο της ανάκρισης⁹², διαφορετικά δεν θα υπήρχε λόγος να αναφερθεί χωριστά από τα έγγραφα της ανάκρισης. Επίσης από τη διατύπωση του άρθρου 273§2 ΚΠΔ δεν προκύπτει ρητά υποχρέωση έγγραφης ανακοίνωσης, αφού το ρήμα «εκθέτω» σημαίνει αφηγούμαι, γνωστοποιώ, αναπτύσσω, περιγράφω, εξιστορώ, εξηγώ⁹³, ώστε σύμφωνα με τη διατύπωση αυτή αρκεί ο ανακριτής να εκθέσει την πράξη με πληρότητα, σαφήνεια και ηρεμία, στοιχεία που αποτελούν το επίκεντρο της διάταξης παρά ο έγγραφος ή προφορικός τύπος.

Αυτή η θέση, δηλ. η προφορική ανακοίνωση της κατηγορίας, δεν είναι αντίθετη με την ΕΣΔΑ, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ⁹⁴, το

⁹² Βλ. Α. Κονταξή: «Υπάρχει υποχρέωση γραπτού κατηγορητηρίου;», ΠοινΧρον ΝΔ/2004, σελ. 476.

⁹³ Βλ. Α. Κονταξή, ο.π. σελ. 476

⁹⁴ Βλ. Μ. Δεργαζαριάν, ο.π. σελ. 1921, η οποία άλλωστε πρόσκειται στην άποψη της έγγραφης ανακοίνωσης της κατηγορίας, κατ' άρθρο 101ΚΠΔ, δικαιολογώντας τη θέση της περισσότερο συμπερασματικά, δηλ. αφού ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να λάβει αντίγραφο της δικογραφίας, συνεπώς έχει δικαίωμα να λάβει και αντίγραφο του κατηγορητηρίου. Κατά τη γνώμη μου, η θέση αυτή

οποίο έχει κρίνει ότι υποχρεωτική είναι η ανακοίνωση της κατηγορίας, ανεξάρτητα από τον τρόπο που θα πραγματοποιηθεί αυτή.

Τη θέση περί υποχρεωτικής έγγραφης ανακοίνωσης της κατηγορίας ρητά εξέφρασε η επιστημονική έκθεση της Βουλής επί του Ν. 2408/1996, με τον οποίο τροποποιήθηκε το εν λόγω άρθρο, όπου τέθηκε ως υποχρέωση του ανακριτή η γραπτή διατύπωση του κατηγορητηρίου⁹⁵. Η προσθήκη αυτή επιδοκιμάστηκε από την Έκθεση Επιστημονικών Μελετών της Βουλής, με τη ρητή επισήμανση ότι έτσι τίθεται φραγμός στη δυστυχώς διαδεδομένη πρακτική, κατά την οποία ο κατηγορούμενος καλείται να απολογηθεί, χωρίς να έχει υπόψη του διατυπωμένο κατηγορητήριο, πράγμα που είναι αντίθετο τόσο στις διατάξεις της ποινικής δικονομίας μας όσο και στην Ε.Σ.Δ.Α.⁹⁶.

Στη νομοθετική παρέμβαση, με το Ν. 2408/1996, οδήγησε το προϊσχύσαν καθεστώς, σύμφωνα με το οποίο ορισμένοι ανακριτές, όταν καλούσαν τους κατηγορουμένους προς απολογία, δεν απήγγειλαν σε αυτούς με πληρότητα και σαφήνεια την κατηγορία και δεν διατύπωναν το κατηγορητήριο, αλλά απλώς ανακοίνωναν την πράξη για την οποία ασκήθηκε η ποινική δίωξη και στη συνέχεια χορηγούσαν την αιτηθείσα προθεσμία. Ως δικαιολογία επικαλούνταν ότι το κατηγορητήριο δεν είναι έγγραφο της δικογραφίας, ότι αν λάβουν αντίγραφο του κατηγορητηρίου οι κατηγορούμενοι θα το ανατρέψουν με το απολογητικό υπόμνημα ή την απολογία τους και με τα αποδεικτικά μέσα που θα προτείνουν και εν πάση περιπτώσει μήπως πρέπει να δίνουν αντίγραφα και των σημειώσεών τους επί των υποθέσεων; Η πρακτική αυτή περιγράφηκε με σαφήνεια στην από 30.06.1994 Γενική Έκθεση Επιθεωρήσεως της Β' Δικαστικής Περιφέρειας

απαντά στο πώς μπορεί να ασκήσει ο κατηγορούμενος το δικαίωμά του παρά στο πώς υποχρεούται να του το παράσχει η πολιτεία.

⁹⁵ Βλ. Αθ. Κονταξή: «Υπάρχει υποχρέωση γραπτού κατηγορητηρίου;», Ποινίκων ΝΔ/2004, σελ. 477.

⁹⁶ Βλ. Α. Καρρά, ο.π. σελ. 412 επ.

του Επιθεωρητή Αεροπαγίτη Γ. Παπαγεωργίου, ο οποίος εντόπισε το εσφαλμένο της πρακτικής αυτής, επισημαίνοντας ότι: «*Η γνώμη μου είναι ότι από τις διατάξεις των άρθρων 102, 103 και 273§2 ΚΠΔ και το άρθρο 6 ΕΣΔΑ συνάγεται ότι, όταν καλείται και προσέρχεται ο κατηγορούμενος προς απολογία, πρέπει ο ανακριτής να απαγγέλλει την κατηγορία με πληρότητα και σαφήνεια, την οποία φυσικά θα έχει διατυπώσει εγγράφως, ο δε κατηγορούμενος, και αν ακόμη ζητήσει προθεσμία, δικαιούται να λάβει αντίγραφο του κατηγορητηρίου μαζί με τα άλλα έγγραφα, γιατί και αυτό αποτελεί έγγραφο της δικογραφίας. Είναι αδιανόητο να μπορεί ο κατηγορούμενος να απολογηθεί με υπόμνημα, να μπορεί να προτείνει αποδεικτικά μέσα προς απόκρουση της κατηγορίας και να μη γνωρίζει τα πραγματικά περιστατικά που στοιχειοθετούν την αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος για το οποίο ασκήθηκε η ποινική δίωξη και για το οποίο καλείται να απολογηθεί.*»⁹⁷.

Ωστόσο, ειδικά επί προανακρίσεως, η νομολογία κινήθηκε προς την αντίθετη κατεύθυνση⁹⁸, ενώ και από τον ΑΠ ήταν αρχικά δεκτή η θέση αυτή. Συγκεκριμένα, με την ΑΠ 105 / 1998 είχε κριθεί ότι αρκεί προφορική ανακοίνωση της κατηγορίας και ότι το αρμόδιο όργανο αναφέροντας στην έκθεση εξέτασης του κατηγορουμένου ότι του απαγγέλθηκε η δέουσα κατηγορία, τήρησε τη διάταξη του άρθρου 273§2ΚΠΔ, παρά το γεγονός ότι η βούληση του νομοθέτη, όπως εκφράστηκε με το ν. 2408 / 1996, ήταν σαφώς αντίθετη.

Προς την ορθή αυτή κατεύθυνση κινήθηκε και η υπ' αριθμ. 2718 / 1999 εγκύκλιος του Εισαγγελέα του Α.Π., στην οποία επισημαίνεται ότι οι

⁹⁷ Βλ. Α. Μαργαρίτη «Οι οικονομικοί περιεχόμενοι διατάξεις του Ν. 2408 / 1996», ο.π. σελ.518 επ.

⁹⁸ ΠλημΑθ 35797/2001, ΠοινΔικ2001, 1258. ΔιατΕισΕφΠειρ 44/2001, ΝοΒ 2001, 1670, αντίθετα όμως το ΠλημΚορίνθου 160/2001, ΠΑνα 2001, σελ. 2557 έκανε δεκτή ένσταση ακυρότητας, γιατί ο κατηγορούμενος κλήθηκε να απολογηθεί στην προανάκριση χωρίς προηγουμένως να έχει συνταχθεί κατηγορητήριο και να ανακοινωθεί το περιεχόμενό του σ' αυτόν.

προανακριτές «θα αναγράφουν με σαφήνεια ολόκληρο το περιεχόμενο της κατηγορίας επί της οποίας καλείται ο κατηγορούμενος να απολογηθεί», δηλ. οφείλουν «να διατυπώνουν γραπτώς και με σαφήνεια ολόκληρο το περιεχόμενο της κατηγορίας»⁹⁹. Επίσης έχει διατυπωθεί και η άποψη ότι η γυμνή φράση «του απαγγέλθηκε η κατηγορία», όπως εθίχιστο να αναγράφεται στα βουλεύματα, δεν ισοδυναμεί με την υποχρέωση πλήρους και σαφούς εκθέσεως της κατηγορίας, αφού σύμφωνα με το άρθρο 6§3^ο ΕΣΔΑ ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να πληροφορηθεί τη φύση και το λόγο της εναντίον του κατηγορίας¹⁰⁰.

Το κύριο θέμα, βέβαια, σχετικά με την πληροφόρηση του κατηγορουμένου, είναι η «φύση» και ο «λόγος» της κατηγορίας. Πρωταρχικής σημασίας είναι να μάθει ο κατηγορούμενος αφενός για ποια πράξη κατηγορείται, δηλ. τα πραγματικά περιστατικά, πλήρως ορισμένα, τον τόπο, τον χρόνο και τον τρόπο που τελέστηκε η σχετική αξιόποινη συμπεριφορά, το ιστορικό συμβάν που εποτελεί κατά τις κοινωνικές αντιλήψεις μία ενότητα¹⁰¹ και αφετέρου τις διατάξεις του ουσιαστικού ποινικού δικαίου, στις οποίες η συμπεριφορά αυτή υπάγεται και τις οποίες παραβιάζει, που σημαίνει ότι πρέπει ο κατηγορούμενος να γνωρίζει επακριβώς το νομικό χαρακτηρισμό της πράξης για την οποία κατηγορείται.

Σχετικό με τη γνώση του κατηγορουμένου για τη φύση και το λόγο είναι και το ζήτημα της μη επιτρεπτής μεταβολής της ποινικής κατηγορίας, μετά την έναρξη της ποινικής δίωξης. Ειδικότερα, συνέπειες της έναρξης

⁹⁹ Βλ. Α. Καρρά, ο.π. σελ. 412.

¹⁰⁰ Βλ. ΣυμβΑΠ 1259/2000 μετά από την 21/2000 αίτηση αναιρέσεως του Αντεισαγγελέως Β. Παπαδάκη, ο οποίος αναφέρει ότι «... Δεν προκύπτει ότι η ανακοίνωση αυτή πρέπει να γίνεται εγγράφως, εμμέσως όμως είναι υποχρεωτική διότι α) κατά το άρθρο 241Κ.Π.Δ η ανάκριση γίνεται πάντοτε εγγράφως, β) δεν θα ήταν εκ των πραγμάτων εφικτός ο έλεγχος κατοχύρωσης των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου (δηλαδή η γνώση του στην προετοιμασία της υπεράσπισής του που με ηυξημένη νομική ισχύ κατοχυρώνεται στην ΕΣΔΑ). Τα ίδια και στην υπ' αρ. 27/2000 αίτηση αναιρέσεως του Αντεισαγγελέα Στ. Κουτελιδάκη επί της οποίας το ΣυμβΑΠ 1260/ 2000 Α. Δημάκη, ο.π. σελ.649 επ..

¹⁰¹ Βλ. Χρ. Μολωνόπουλου, ο.π. σελ. 440.

της ποινικής δίωξης – επιγραμματικά – είναι το μη ανακλητό αυτής, ο προσδιορισμός του αντικειμένου της ποινικής δίκης, η εκκρεμοδικία και το αμετάβλητο της τοπικής αρμοδιότητας¹⁰². Αναφορικά με το αντικείμενο της ποινικής δίκης, με την έναρξη της ποινικής δίωξης καθορίζονται το πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορεί και πρέπει να εκταθεί περαιτέρω η άσκηση της ποινικής δίωξης και η διερευνητική δραστηριότητα των φορέων της ανάκρισης, των δικαστικών συμβουλίων και τέλος του δικαστηρίου. Από

την άλλη πλευρά όμως το γεγονός πως κατά την έναρξη της ποινικής δίωξης συνήθως δεν υπάρχει ολοκληρωμένη εικόνα της κατάστασης, δημιουργεί την ανάγκη «βελτίωσης» της κατηγορίας στην περαιτέρω πορεία της διαδικασίας. Όμως η βελτίωση αυτή δεν επιτρέπεται να επεκτείνεται και σε άλλη εγκληματική πράξη, εκτός από εκείνη για την οποία κινήθηκε η ποινική δίωξη¹⁰³. Έτσι, είναι ανεπίτρεπτη η μεταβολή της κατηγορίας, εφόσον έχει ασκηθεί ποινική δίωξη, πόσο μάλλον όταν γίνεται εν αγνοία του κατηγορουμένου.

Σε άμεση συνάρτηση με το θέμα αυτό – του διαχωρισμού βελτίωσης και μεταβολής κατηγορίας – βρίσκεται η υποχρέωση αναλυτικής και εξειδικευμένης διατύπωσης των πραγματικών περιστατικών που συγκροτούν την αξιόποινη πράξη στην οποία αφορά η κατηγορία και η οποία υποχρέωση βαρύνει τον ανακρίνοντα κατά μείζονα λόγο, εν όψει του ότι κατ' άρθρο 246§1 ΚΠΔ ήδη ο εισαγγελέας στη γραπτή παραγγελία του προς δίωξη οφείλει να «καθορίζει και εξειδικεύει»¹⁰⁴. Επομένως, πρέπει να αποσαφηνιστεί σε τι συνίσταται η υποχρέωση αυτή, που βαρύνει εξίσου

¹⁰² Βλ. Α. Καρρά, ο.π. σελ. 295 ε.π.

¹⁰³ Βλ. Α. Καρρά, ο.π. σελ. 296

¹⁰⁴ Βλ. Χρ. Μυλωνόπουλου, ο.π. σελ. 440.

τόσο τον Εισαγγελέα, όσο και τους προανακριτικούς υπαλλήλους και τον ανακριτή¹⁰⁵.

Σύμφωνα με την παραγγελία του Εισαγγελέως Πρωτοδικών της 10.01.2006¹⁰⁶ τα επιρρήματα «ορισμένως» και «ειδικώς» πρέπει ερμηνεύονται ελαστικά, αφού ο ακριβής καθορισμός της πράξεως (η ανεύρεση της οριστικής της μορφής και της ακριβούς νομικής της σημασίας) είναι ο σκοπός της όλης διαδικασίας, που τείνει να πραγματοποιηθεί μετά τη συμπλήρωση του ανακριτικού έργου και επιτυγχάνεται μόνο με την τελειωτική δικαστική απόφαση¹⁰⁷.

Αυτό σημαίνει ότι ειδικά στο στάδιο της προδικασίας δεν είναι δυνατό να διαμορφωθεί οριστικά και με πάσα λεπτομέρεια η κατηγορία, δεδομένου ότι η συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού εξακολουθεί και κατά το στάδιο αυτό. Έτσι, ενώ επιτρέπεται με την πρόοδο της διαδικασίας η «βελτίωση» της κατηγορίας κατά τρόπο, ώστε να ανταποκρίνεται στην αληθινή μορφή των πραγμάτων¹⁰⁸, ωστόσο η ενασχόληση με ζητήματα που βρίσκονται έξω από το αντικείμενο αυτό και οι αντιστοιχες προσθήκες ή μεταβολές της κατηγορίας συνιστούν «ανεπίτρεπτη μεταβολή» της κατηγορίας. Σημειωτέον ότι η ανεπίτρεπτη μεταβολή αφορά βασικά στην εγκληματική συμπεριφορά και όχι στο νομικό χαρακτηρισμό της πράξης, ο οποίος μπορεί επιτρεπτός να μεταβάλλεται, εφόσον δεν λαμβάνει χώρα και μεταβολή της υπόστασης της πράξης κατά τόπο, χρόνο και ιστορικές περιστάσεις¹⁰⁹.

¹⁰⁵ Βλ. Χρ. Μυλωνόπουλου, ο.π. σελ. 440.

¹⁰⁶ Βλ. ΠοινΧρον ΝΣΤ/2006 σελ. 998 επ..

¹⁰⁷ Η ως άνω παραγγελία στο σημείο αυτό παραπέμπει στο Δέδο « Το αντικείμενο της ποινικής δίκης», 1961, σελ. 73).

¹⁰⁸ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, ο.π. σελ. 182 επ..

¹⁰⁹ Βλ. Α. Καρρά, ο.π. σελ. 296.

Από το αμετάβλητο του αντικειμένου της ποινικής δίκης, που στοχεύει βεβαίως και στο μη αιφνιδιασμό του κατηγορουμένου, είναι φυσικό επόμενο η μετάβαση στην έννοια της «εν λεπτομερεία» γνώσης της κατηγορίας. Έτσι, ιδιαίτερη σημασία για την ικανοποίηση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου δεν έχει αποκλειστικά και μόνο η πλήρης και αναλυτική γνώση της κατηγορίας, όπως αυτή αποτυπώνεται στο κατηγορητήριο, αλλά επιπλέον και όλων των στοιχείων που επιβαρύνουν τη θέση του. Αυτό σημαίνει ότι ο κατηγορούμενος πρέπει να λαμβάνει γνώση και όλων των αποδεικτικών μέσων, τα οποία με τελολογική διασταλτική ερμηνεία, κατά Α. Καρρά¹¹⁰, υπάγονται στην έννοια «άλλα έγγραφα της ανάκρισης», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει το άρθρο 101 ΚΠΔ. Συνεπώς, ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να λαμβάνει γνώση του συνόλου της δικογραφίας που έχει σχηματισθεί εις βάρος του, επομένως και των απολογιών των συγκατηγορουμένων του και των αποδεικτικών στοιχείων που με οποιονδήποτε τρόπο (π.χ. κατάσχεση) έχουν περιέλθει στην κατοχή των ανακριτικών οργάνων (π.χ. φωτογραφίες)¹¹¹. Οι ανακριτικές αρχές έχουν υποχρέωση – και βεβαίως ο κατηγορούμενος δικαίωμα – να ενημερώνουν τον κατηγορούμενο για κάθε νέο στοιχείο που εισέρχεται στη δικογραφία και προκύπτει από τη διαδικασία ότι συμπληρώνει την κατηγορία. Έτσι έχει κριθεί¹¹² ότι η παράλειψη ανακοίνωσης της διενέργειας πραγματογνωμοσύνης (άρθρα ΚΠΔ 183 – 203) επάγεται απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας. Επειδή αυτή διενεργείται με σκοπό να διαλευκάνει επιστημονικά ένα εξειδικευμένο ζήτημα, από το οποίο πολλές φορές κρίνεται η ενοχή ή η αθωότητα του κατηγορουμένου και συνήθως βαρύνει στο σχηματισμό δίκαιης παποίθησης, είναι κρίσιμο να γνωρίζει ο

¹¹⁰ Βλ. Α. Καρρά, ο.π., σελ. 411.

¹¹¹ Βλ. Α. Καρρά, ο.π., σελ. 411.

¹¹² Βλ. ΕφΘρ 78/2000, ΣυμβΑΓ 7716 / 2007.

κατηγορούμενος τόσο το γεγονός της διενέργειας, καθώς και το περιεχόμενο αυτής, όσο και των ονομάτων των διορισθέντων πραγματογνωμόνων, ώστε να μπορεί να ασκήσει το δικαίωμά του να ζητήσει εξαίρεση του διορισθέντος πραγματογνώμονος και να προβεί στο διορισμό τεχνικού συμβούλου.

Ακολούθως, σωστή πληροφόρηση του κατηγορουμένου είναι αυτή που γίνεται σε γλώσσα που καταλαβαίνει, επομένως στην περίπτωση αυτή γίνεται λόγος για το δικαίωμα του αλλόγλωσσου κατηγορουμένου σε μετάφραση. Ο ΚΠΔ προβλέπει στα άρθρα 233 – 238 το διορισμό διερμηνέα, «όταν πρόκειται να εξεταστεί κατηγορούμενος, στυκώς υπεύθυνος ή μάρτυρας που δεν γνωρίζει επαρκώς την ελληνική γλώσσα...». Το δικαίωμα στη μετάφραση έχει δύο όψεις, οι οποίες προκύπτουν από τη λειτουργία του εσωτερικού δικονομικού συστήματος αλλά και ερμηνευτικά.

Η πρώτη όψη είναι ότι ο κατηγορούμενος δικαιούται και η πολιτεία αντίστοιχα υποχρεούται να παρέχει δωρεάν μετάφραση ή διερμηνεία στον αλλοδαπό, καθώς δικαίωμα συμμετοχής στη διαδικασία δε νοείται εάν ο κατηγορούμενος δεν γνωρίζει επαρκώς τη γλώσσα της διαδικασίας¹¹³. Δωρεάν μετάφραση μιας υπηρεσίας υπάρχει όταν δεν καταβάλλεται αντιπαροχή, το, δε, δικαίωμα αυτό είναι δημοσίας τάξεως, που σημαίνει ότι ο κατηγορούμενος δεν μπορεί να παραιτηθεί από αυτό.

Η δεύτερη όψη του εν λόγω στοιχείου του δικαιώματος πληροφόρησης έγκειται στην υποχρέωση συνολικής γραπτής μετάφρασης των πληροφοριών που χρειάζονται για την υπεράσπιση του αλλόγλωσσου κατηγορουμένου¹¹⁴ και δεν αρκεί όχι μόνο η προφορική αποσαφήνιση της κατηγορίας από τον καλούντα ή από μεταφραστή, αλλά ούτε καν η έγγραφη

¹¹³ Βλ. Stavros “The guarantees for accused persons under Article 6 of the ECHR”, Dodrecht, 1993, σελ. 232.

¹¹⁴ Βλ. I. Ανδρουλάκη, ο.π., ο οποίος παραπέμπει στον van Dijk / van Hoof, σελ. 40.

ενημέρωση του εξουσιοδοτημένου συνηγόρου του κατηγορουμένου. Ο Ι. Ανδρουλάκης¹¹⁵ θεωρεί ότι δεν δικαιολογείται τέτοια δυσπιστία προς το ρόλο και την ευσυνειδησία της υπεράσπισης, πλην όμως, είναι αλήθεια ότι η μεγαλύτερη διασφάλιση της γνώσης του αλλόγλωσσου κατηγορουμένου επιτυγχάνεται με την κοινοποίηση στον ίδιο της γραπτής μετάφρασης της κατηγορίας, που είναι και ο δικαιοπολιτικός στόχος της εν λόγω διάταξης. Διαφορετική είναι προδήλως η κατάσταση, αν από την επισκόπηση των γεγονότων αποδειχθεί ότι ο κατηγορούμενος, καίτοι δεν έλαβε ο ίδιος αυτοπροσώπως γραπτή μετάφραση της κατηγορίας, αλλά ο συνήγορος του, που έλαβε έγγραφη ενημέρωση, προέβη σε αποτελεσματική μετάφραση της κατηγορίας και έτσι ο κατηγορούμενος μπόρεσε να ασκήσει τα υπερασπιστικά του δικαιώματα.

Σημαντική για το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου είναι και η χρονική του διάσταση, υπό την έννοια ότι η πληροφόρηση δεν μπορεί να θεωρείται πλήρης εάν δεν διατρέχει όλη την ποινική διαδικασία και, επομένως, εάν δεν λαμβάνει χώρα κατόπιν κάθε νέου στοιχείου, που προστίθεται στη δικογραφία, εφόσον αυτό επιβαρύνει τη θέση του κατηγορουμένου. Το ίδιο ισχύει και όσον αφορά την ολοκληρωμένη εποπτεία των διαληφθέντων κατά τη μετάβαση σε επόμενο στάδιο, αφού η εν λόγω μετάβαση γίνεται όσο θεμελιώνεται η κατηγορία, δηλ. όσο επιβαρύνεται η θέση του κατηγορουμένου.

Έτσι, στο κομβικό σημείο περάτωσης της προδικασίας, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ προανάκρισης και κύριας ανάκρισης, που σχετίζονται με το δικαίωμα πληροφόρησης. Σχετικά με την προανάκριση κατ' άρθρο ΚΠΔ 245§1, προβλέπονται οι εξής δυνατότητες¹¹⁶: είτε α) ο

¹¹⁵ Βλ. Ι. Ανδρουλάκη ομοίως, σελ. 41.

¹¹⁶ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, ο.π. σελ. 383επ.

κατηγορούμενος να παραπεμφθεί με απευθείας κλήση, είτε β) ο εισαγγελέας να παραγγείλει κύρια ανάκριση, ή τέλος γ) αν ο εισαγγελέας κρίνει ότι δεν υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις για την παραπομπή στο ακροατήριο ή συντρέχει λόγος οριστικής παύσης ή απαραιτόετου της δίωξης, να εισαγάγει με απαλλακτική πρότασή του την υπόθεση στο δικαστικό συμβούλιο.

Από τις εκδοχές αυτές, μας ενδιαφέρει η πρώτη, γιατί με την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος στον κατηγορούμενο μεταβαίνουμε στο προπαρασκευαστικό στάδιο της κύριας διαδικασίας, για το οποίο θα γίνει λόγος παρακάτω.

Στην περίπτωση, όμως, που η μετάβαση είναι στο στάδιο της κύριας ανάκρισης, τότε στον τρόπο περάτωσης αυτής, κατ' άρθρο 308ΚΠΔ, τόσο τυπικής όσο και ουσιαστικής¹¹⁷ εντοπίζονται οι τρόποι ικανοποίησης του δικαιώματος πληροφόρησης. Έτσι, θεωρείται ότι η ικανοποίηση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου επιτυγχάνεται και με την υποχρέωση του ανακριτή να γνωστοποιήσει στον κατηγορούμενο το πέρας της ανακρίσεως (τυπική περάτωση) και να τον κάλεσει να λάβει γνώση ολόκληρης της δικογραφίας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 308 § 1 ΚΠΔ. Με την υποχρέωση αυτή διασφαλίζεται η θέση του κατηγορουμένου από την ενδεχόμενη προσθήκη στη δικογραφία κάποιου επιβαρυντικού γι' αυτόν στοιχείου μετά την απολογία του¹¹⁸.

Περαιτέρω όμως, στο στάδιο αυτό, έχει κριθεί¹¹⁹ ότι δεν παραβιάζεται το δικαίωμα του κατηγορουμένου να λάβει γνώση του περιεχομένου της εισαγγελικής πρότασης, σύμφωνα με το άρθρο 308§2 ΚΠΔ, όπου περιγράφεται η περάτωση της κύριας ανάκρισης, όταν δεν του γνωστοποιείται η προφορική ανάπτυξη της πρότασης ενώπιον του

¹¹⁷ Βλ. Α. Καρρά, ο.π. σελ. 608 επ..

¹¹⁸ Βλ. Α. Μαργαρίτη, εισήγηση στο Γ' Πανελλήνιο Συνέδριο ΒΕΠΑ, ο.π., σελ. 36.

¹¹⁹ Βλ. ΣυμβΑΠ 92/2004.

συμβουλίου. Το αναφερόμενο στη διάταξη αυτή δικαίωμα των διαδίκων να γνωστοποιήσουν στον εισαγγελέα ότι επιθυμούν να λάβουν γνώση του περιεχομένου της προτάσεώς του προ της διαβιβάσεως αυτής, μετά της δικογραφίας, στο συμβούλιο και η αντίστοιχη υποχρέωση του εισαγγελέως όπως ειδοποιήσει τον διάδικο ή τον αντίκλητο αυτού να λάβει γνώση της προτάσεως και μεριμνήσει για την παραμονή της δικογραφίας στη γραμματεία της εισαγγελίας για διάστημα δέκα ημερών από της προς τούτο ειδοποιήσεως του ενδιαφερομένου, προσδιορίζονται και αναφέρονται κατά το γράμμα της διατάξεως, στην γραπτή προς το συμβούλιο και προ της εισαγωγής αυτής προς αυτό, πρόταση του Εισαγγελέως. Η παραβίαση της διάταξης αυτής, θίγουσα το υπερασπιστικό δικαίωμα του κατηγορουμένου, επάγεται απόλυτη ακυρότητα κατά το άρθρο 171§1δ' ΚΠΔ, ιδρύουσα τον υπό του άρθρου 484§1" ΚΠΔ λόγο αναιρέσεως. Περιορίζεται δε η εγγυητική της λειτουργία στο να παράσχει στον κατηγορούμενο τη δυνατότητα να επιφέρει τις παρατηρήσεις του επί της εισαγγελικής πρότασης, είτε δι' υπομνήματος προς το συμβούλιο, είτε προφορικώς ενώπιον αυτού κατά τη συνεδρίασή του και όταν ήθελε επιτραπεί, κατά το άρθρο 309 §2 ΚΠΔ η ενώπιον αυτού εμφάνισή του και όχι περαιτέρω, κατά τη συζήτηση, προφορική ανάπτυξη αυτής, η οποία κατά το πλείστον στην πράξη, είναι απλώς τυπική.

Η ουσιαστική περάτωση της κύριας ανάκρισης, εφόσον έχει ακολουθηθεί η διαδικασία στα συμβούλια (άρθρα ΚΠΔ 305 – 319), γίνεται, κατ' άρθρο ΚΠΔ 308§1' εδ. α' με την έκδοση βουλεύματος¹²⁰, το οποίο με επιμέλεια του εισαγγελέα επιδίδεται και στον κατηγορούμενο (άρθρο ΚΠΔ

¹²⁰ Τα βουλεύματα διακρίνονται σε παραπεμπτικά και απαλλακτικά. τα, δε, απαλλακτικά σε: α) στα απαλλακτικά *stricto sensu* (δεν δεν πρέπει να απαγγελθεί κατηγορία), β) στα παύοντα οριστικά την ποινική δίωξη, γ) στα κηρύσσοντα την ποινική δίωξη απαράδεκτη, δ) στα παύοντα προσωρινά την ποινική δίωξη και ε) στα παρεμπόδιοντα. Βλ. Ν. Ανδρονιάκη, σ.π. σελ. 395 επ..

314). Από το συνδυασμό των διατάξεων ΚΠΔ (308§1εδ.α', 309§1εδ.δ', 320, 321§2, 473§1 και 478) προκύπτει ότι όταν η κύρια ανάκριση έχει περατωθεί με την έκδοση παραπεμπτικού βουλεύματος, τότε ο κατηγορούμενος κλητεύεται στο ακροατήριο με κλήση, η οποία ως προς την αξιόποινη πράξη πρέπει να αναφέρεται στο παραπεμπτικό βούλευμα. Στο σημείο αυτό ανακύπτει το πρόβλημα ότι από τις παραπάνω διατάξεις δεν αποσαφηνίζονται οι έννομες συνέπειες από την παραβίαση της υποχρέωσης επίδοσης του παραπεμπτικού βουλεύματος κι έτσι φαίνεται να συνάγεται ρητά η υποχρέωση επίδοσης του παραπεμπτικού βουλεύματος, μόνο στην περίπτωση που αυτό παραπέμπει για κακούργημα κι αυτό γιατί μόνο στην περίπτωση αυτή προβλέπεται δυνατότητα του κατηγορουμένου να προσβάλει το παραπεμπτικό βούλευμα με ένδικα μέσα. Θεωρείται, όμως¹²¹, ορθώς, ότι η έγκυρη επίδοση της κλήσης προϋποθέτει απαραίτητα την προηγούμενη επίδοση του παραπεμπτικού βουλεύματος, αφού και πέρα από τις περιπτώσεις της κλήσης για μη αμετάκλητη παραπομπή, η κλήτευση του κατηγορουμένου παρά την κατά παράβαση του άρθρου 314 μη προεπίδοση του παραπεμπτικού βουλεύματος ενέχει προσβολή του κατοχυρωμένου από το άρθρο 6§3^α ΕΣΔΑ δικαιώματος του κατηγορουμένου¹²².

Τέλος, από το συνδυασμό των άρθρων 273§2 εδ. α' ΚΠΔ και 103 ΚΠΔ προκύπτει η ουσιώδης βάση για να ασκήσει ο κατηγορούμενος τα δικαιώματά του, η οποία εντάσσεται στην έννοια της πληροφόρησής του και η οποία συνίσταται στην υποχρέωση των ανακριτικών αρχών να εξηγήσουν στον ύποπτο ή τον κατηγορούμενο τα δικαιώματά του. Η υποχρέωση αυτή ορθώς τίθεται ρητά στον ΚΠΔ, δεδομένου ότι η πραγματικότητα έχει αποδείξει πολλές φορές αφενός ότι το πρόσωπο που φέρεται

¹²¹ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, ο.π. σελ. 408.

¹²² Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, ο.π. την υποσημείωση σελ. 408 και Α. Καρρά, ο.π. σελ. 644 επ..

κατηγορούμενος για αξιόποινή πράξη είναι πολύ πιθανό να μη γνωρίζει τα δικαιώματά του και αφετέρου ότι αυτή η άγνοιά του πιθανότατα να του στοιχίσει την ελευθερία του. Ωστε, η ενημέρωση του κατηγορουμένου σχετικά με τα δικαιώματά του συμπορεύεται με αυτά τα ίδια τα δικαιώματα υπεράσπισης.

2.2.2 Κυρία Διαδικασία

2.2.2.1 Προπαρασκευαστική Διαδικασία

Από τα μέχρι τώρα λεχθέντα φαίνεται ως η προδικασία να διαδραματίζει τον προπαραρκικό ρόλο, προκειμένου να κριθεί, εάν έγινε σεβαστό το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου για την εις βάρος του κατηγορία. Αυτό ως ένα βαθμό είναι λογικό, με την έννοια ότι η γνώση της αποδιδόμενης αξιόποινης πράξης είναι προαπαιτούμενο για να καταστρώσει την υπερασπιστική του γραμμή ο κατηγορούμενος, οπότε πλέον κατά την αποδεικτική διαδικασία κρίνονται άλλα θέματα που αφορούν βέβαια στο δικαίωμα πληροφόρησης όσον αφορά στα αποδεικτικά στοιχεία, τα οποία θα εξετασθούν κατωτέρω, αλλά πάντως όχι το θέμα της γνώσης αυτής καθαυτής της πράξης.

Από όσα έχουν μέχρι τώρα αναφερθεί σχετικά με την περάτωση της ανάκρισης προκύπτει ότι αυτό δεν είναι ακριβές. Συγκεκριμένα, από την πρόβλεψη του ΚΠΔ (άρθρο 244) ότι για κάποια εγκλήματα παρακάμπτεται η προδικασία ως μη αναγκαία και εισάγονται προς εκδίκαση με απευθείας κλήση στο ακροατήριο καθώς επίσης και την πρόβλεψη για την περάτωση της προανάκρισης με απευθείας κλήση (ΚΠΔ 245§1 στ. α') μεταβαίνουμε στο προπαρασκευαστικό στάδιο της κύριας διαδικασίας (άρθρα ΚΠΔ 320 – 328).

Στο στάδιο αυτό ανήκει η προετοιμασία για την έναρξη της διαδικασίας στο ακροατήριο. Επομένως, θα πρέπει κατ' αρχάς να προσδιορισθεί ο χρόνος που θα λάβει χώρα η κύρια ούση και να ενημερωθεί ο κατηγορούμενος τόσο για το χρόνο όσο και για το αρμόδιο δικαστήριο που θα τον δικάσει (κλητευθεί με επιδοση του κλητηρίου εγγράφου¹²³, κλήσης ή κλητηρίου θέσπισματος). Στο στάδιο αυτό εκείνο που ενδιαφέρει είναι το κλητήριο θέσπισμα, αφού με αυτό λαμβάνει γνώση της κατηγορίας ο κατηγορούμενος και το οποίο οφείλει να περιέχει *ακριβή καθορισμό της πράξης για την οποία κατηγορείται (ο κλητευόμενος) και μινεία του άρθρου του ποινικού νόμου που την προβλέπει*. Άλλα μάλιστα είναι το σπουδαιότερο στοιχείο απ' όλα, εφόσον με τον καθορισμό αυτό θα μπορέσει ο κατηγορούμενος να αναπτύξει πλήρως την υπεράσισή του¹²⁴. Στη διάταξη του άρθρου 321 ΚΠΔ ορίζονται τα απαραίτητα στοιχεία που πρέπει να φέρει το κλητήριο θέσπισμα, το οποίο συντάσσεται όταν η υπόθεση εισάγεται απευθείας στο ακροατήριο. Το κλητήριο θέσπισμα διαφέρει από την κλήση προς εμφάνιση, καθόσον η επιταγή του ακριβούς καθορισμού της πράξης καθώς και των σχετικών ποινικών διατάξεων θα πρέπει να ικανοποιηθεί κατά την σύνταξη του παραπεμπτικού βουλεύματος.

Ακριβής καθορισμός της πράξης υπάρχει, όταν αναφέρονται συγκεκριμένα όλες οι θετικές προϋποθέσεις του αποδιδόμενου εγκλήματος, αυτές δηλ. που συνιστούν την ειδική υπόσταση και συγκεκριμένα την αντικειμενική υπόσταση, που περιλαμβάνει το υποκείμενο του εγκλήματος, το αντικείμενο, την εγκληματική πράξη, το αποτέλεσμα αυτής, όπου υπάρχει, ορισμένες περιστάσεις (που αφορούν το τόπο, το χρόνο, τον

¹²³ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, ο.π. σελ. 408.

¹²⁴ Βλ. Α. Καρρά, ο.π. σελ. 646.

τρόπο και τα μέσα¹²⁵⁾¹²⁶ και βέβαια την υπαιτιότητα¹²⁷, την υποκειμενική υπόσταση. Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 139 ΚΠΔ, και το κλητήριο θέσπισμα, δηλαδή η εισαγγελική διάταξη, με την οποία παραπέμπεται ο κατηγορούμενος στο ακροατήριο, χρειάζεται να περιλαμβάνει ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία.

Σχετικά με τα όσα αναφέρθηκαν για την υποχρέωση γραπτής ή προφορικής ανακοίνωσης, εδώ την απάντηση τη δίνει το ίδιο το κείμενο του νόμου, το οποίο μιλά σαφώς για έγγραφο το οποίο επιδίδεται στον κατηγορούμενο. Επισημαίνεται ότι, αν ο κατηγορούμενος δεν αντιλαμβάνεται την ελληνική γλώσσα, το κλητήριο θέσπισμα πρέπει να μεταφράζεται στη γλώσσα, την οποία αντιλαμβάνεται, επειδή έχει δικαίωμα να πληροφορηθεί τη φύση και το λόγο της εναντίον του κατηγορίας στη γλώσσα την οποία αντιλαμβάνεται. Τέτοια επίδοση απαιτείται¹²⁸ και αν, ενδεχομένως, η κατηγορία έχει μεταβληθεί ή τροποποιηθεί σε οποιοδήποτε σημείο της έως την εισαγωγή της υπόθεσης στο ακροατήριο¹²⁹.

Από τη διάταξη του άρθρου ΚΠΔ 322, που αφορά στο δικαίωμα του κατηγορουμένου να προσφύγει κατά της απευθείας κλήσης, πράγμα που σημαίνει ότι μετά την παρέλευση της σχετικής προθεσμίας καθίσταται αμετάκλητη η παραπομπή, συνάγεται επίσης ότι και στο στάδιο έχει δικαίωμα να ενημερωθεί για την προανάκριση κι επομένως να λάβει και αντίγραφα από το σύνολο της δικογραφίας.

¹²⁵ ΤριμΠλημΘεσ 5878 / 2001, Αρμ. 8/2001, ΤριμΠλημΘεσ 4244/1993, Υπερ/1994.

¹²⁶ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη «Ποινικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος», τ. Α', εκδ. Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν.Σάκουλα, 2006, σελ 165.

¹²⁷ Βλ. Α. Καρρά, ο.π., σελ. 647

¹²⁸ Διαφορετικά έχει κρίνει η ΑΠ 505/1986.

¹²⁹ Βλ. Α. Καρρά, ο.π. σελ.647.

2.2.2.2. Διαδικασία στο ακροατήριο

Η κύρια διαδικασία, μετά το προπαρασκευαστικό στάδιο συνίσταται στην εκδίκαση της υπόθεσης¹³⁰ και εκκινεί τυπικά με την εκφώνηση του ονοματεπωνύμου του κατηγορουμένου (η υπόθεση εκφωνείται¹³¹) και ουσιαστικά με την απαγγελία της κατηγορίας¹³², ώστε το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου ικανοποιείται στο στάδιο αυτό καταρχήν με την ανάγνωση του κατηγορητηρίου. Στο στάδιο αυτό το κατηγορητήριο έχει πλέον διαμορφωθεί και δεν υφίσταται μεταβολή της κατηγορίας. Η αποδεικτική διαδικασία πρέπει να επικεντρώνεται στα πραγματικά περιστατικά, όπως αυτά έχουν αποτυπωθεί στο κατηγορητήριο, μη επιτρεπομένης παρέκκλισης σχετικής με άλλες πράξεις, η οποία είναι πολύ πιθανή λαμβανομένου υπόψη του δυναμικού χαρακτήρα της ακροαματικής διαδικασίας ειδικά όταν υπάρχει και πολιτική αγωγή, οπότε είναι πιο επισταμένη η προσπάθεια απόδειξης της ενοχής του κατηγορουμένου. Στην πράξη, μάλιστα, πολλές φορές η άμυνα του κατηγορουμένου δια του συνηγόρου υπεράσπισης έγκειται σε αυτό ακριβώς το θέμα, να μην απομακρύνεται η εξέταση των μετρήρων – είτε από το δικαστήριο είτε από τους διαδίκους – από το κατηγορητήριο, όπως αυτό είναι διατυπωμένο και όπως αναγνώσθηκε.

Στην πράξη, το ζήτημα της μεταβολής της κατηγορίας ανακύπτει σε πολύ σοβαρό ζήτημα, του οποίου η βάση εντοπίζεται σε μια από τις συνέπειες άσκησης της ποινικής δίωξης, δηλ. στη δημιουργία δεδικασμένου του άρθρου ΚΠΔ 57 και συγκεκριμένα στην *καρνητική λειτουργία του*

¹³⁰ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, ο.π. σελ. 450, ο οποίος περιγράφει και όλα τα διαλαμβανόμενα από την είσοδο των δικαστών στην είσοδο μέχρι και την εκφώνηση του ονοματεπωνύμου του κατηγορουμένου.

¹³¹ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, ο.π. σελ. 454.

¹³² Βλ. Α. Καρρά, ο.π. σελ. 702.

δεδικασμένου» (ne bis in idem)¹³³. Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορεί να ασκηθεί νέα ποινική δίωξη για πράξη, για την οποία έχει εκδοθεί απόφαση αθωωτική ή καταδικαστική ή έχει παύσει ήδη εκκινηθείσα ποινική δίωξη σε συνδυασμό με το άρθρο ΚΠΔ250§1 που ορίζει ότι ο ανακριτής δεν μπορεί να επεκτείνει την ποινική δίωξη σε άλλη πράξη, έστω και αν είναι συναφής.

Όπως προαναφέρθηκε, η κατηγορία συνίσταται τόσο στα πραγματικά περιστατικά όσο και στο νομικό χαρακτηρισμό, την υπαγωγή τους δηλ. στις διατάξεις του ουσιαστικού δικαίου που παραβιάζονται. Είναι προφανές ότι ουσιώδες για την κρίση αν παραβιάσθηκαν και ποιοι κανόνες δικαίου είναι η τέλεση ή όχι συγκεκριμένων υλικών πράξεων, στις οποίες εν τέλει αφορά ο προβληματισμός σχετικά με την επιτρεπτή ή μη βελτίωση της κατηγορίας.

Εξάλλου, από το άρθρο 371§3 ΚΠΔ (κατάρτιση και δημοσίευση αποφάσεων)¹³⁴ προκύπτει ότι ο νομικός χαρακτηρισμός της πράξης μπορεί να διορθωθεί μέχρι το τέλος της διαδικασίας, αφού το δικαστήριο δεν βρίσκεται μπροστά στο δίλημμα: ή να καταδικάσει τον κατηγορούμενο για την πράξη ακριβώς που περιγράφεται, όπως περιγράφεται στο κατηγορητήριο ή να τον αθώσει. Αντίθετα, έχει περιθώρια ενόψει των όσων προέκυψαν από την αποδεικτική διαδικασία να προσαρμόσει προς τα τελευταία («βελτιώσει») την εικόνα της πράξης που θα καταλογιστεί τελικά σε ενοχή του κατηγορουμένου, αλλάζοντας, ενδεχομένως, και το νομικό χαρακτηρισμό της υπό τον όρο ότι η βελτίωση αυτή δεν θα «εκτραπεί» σε (απαγορευμένη) μεταβολή της κατηγορίας έτσι ώστε η καταδίκη να χωρήσει

¹³³ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, ο.π. σελ. 71 επ..

¹³⁴ Το οποίο λέει ότι: «3. Πρώτα γίνεται ψηφοφορία για την ενοχή ή την αθωότητα του κατηγορουμένου για την πράξη που του αποδίδεται. Έπειτα αυτή προέκυψε από την κύρια διαδικασία και για το χαρακτηρισμό της πράξης...».

εν τέλει για μιαν άλλη πράξη, για την οποία δεν απολογήθηκε (ή δεν του δόθηκε η δυνατότητα να απολογηθεί) στην προδικασία.¹³⁵

Έτσι με την ΑΠ 1340/2005 κρίθηκε ότι: «...επήλθε ανεπίτρεπτη μεταβολή της κατηγορίας εκ του ότι το Ήρπείο καταδίκασε τον αναιρεσείοντα για αποσιώπηση λόγου εξαίρεσης, ενώ το Πρωτοβάθμιο Δικαστήριο τον είχε καταδικάσει για παράβαση καθήκοντος, διότι δόθηκε ορθότερος νομικός χαρακτηρισμός στα ίδια πραγματικά περιστατικά». Αντίθετα, επέρχεται απόλυτη ακυρότητα, αν ο κατηγορούμενος καταδικάστηκε για πράξη ουσιωδώς διαφορετική από εκείνη για την οποία εισήχθη σε δίκη¹³⁶.

Επίσης, έχει κριθεί ότι η προσθήκη στην καταδικαστική απόφαση επιβαρυντικών περιστάσεων δεν επιφέρει απόλυτη ακυρότητα και δεν αντίκειται στις διατάξεις του άρθρου 6 ΕΣΔΑ, που καθιερώνουν την αρχή της δίκαιης δίκης, με την παροχή πληροφοριών στον κατηγορούμενο σχετικά με την κατηγορία και ευκολιών για την υπεράσπισή του, αφού οι πράξεις για τις οποίες καταδικάστηκε ο κατηγορούμενος παραμένουν οι ίδιες με εκείνες για τις οποίες ασκήθηκε εναντίον του ποινική δίωξη και εισήχθη σε δίκη¹³⁷.

Ακολούθως, κατά το στάδιο της ακροαματικής διαδικασίας προβάλλονται όλα τα αποδεικτικά μέσα, προς θεμελίωση – απόδειξη πλέον της κατηγορίας αυτής από την πλευρά της εισαγγελικής αρχής και ενδεχομένως της πολιτικής αγωγής και αντίστροφα από την πλευρά του κατηγορουμένου προς απόδειξη της αβωότητας ή δημιουργία αμφιβολιών για την ενοχή, πριν την τελική κρίση. Επομένως και στο στάδιο, αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία να μην αιφνιδιαστεί ο κατηγορούμενος με την εισαγωγή νέων αποδεικτικών στοιχείων, τα οποία δεν θα μπορεί να προσβάλει.

¹³⁵ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, ο.π. σελ. 478 επ..

¹³⁶ Βλ. 1669 / 2002.

¹³⁷ Βλ. ΑΠ 2309 / 2007.

Μέχρι την έναρξη της εκδίκασης της υπόθεσης, η πρόσβαση στη δικογραφία εξυπακούεται. Αυτό συνιστά απόρροια, αφενός του δικαιώματος του κατηγορουμένου να μελετήσει τα στοιχεία της δικογραφίας μέχρι την έναρξη της εκδίκασης – ευχέρεια, βέβαια, που συναντά πρακτικές δυσκολίες ιδίως στην περίπτωση του εξ επαγγέλματος διορισμού συνηγόρου, π.χ. αν πρόκειται για την πρώτη υπόθεση στο πινάκιο, αν και στην περίπτωση αυτή μπορεί η υπόθεση να «κρατηθεί» προκειμένου να τη μελετήσει ο κατηγορούμενος ή ο συνήγορός του – και αφετέρου της αντίστοιχης υποχρέωσης να ανακοινώνονται από το δικαστήριο όλα τα έγγραφα που λαμβάνονται υπόψη ως αποδεικτικά μέσα.

Προς αποφυγή του ενδεχόμενου αιφνιδιασμού του κατηγορουμένου, όσον αφορά στους μάρτυρες, προβλέπεται στο άρθρο 326 ΚΠΔ η υποχρέωση του αρμοδίου εισαγγελέα και του πολιτικώς ενάγοντος να επιδόσουν στον κατηγορούμενο κατάλογο με τους μάρτυρες κατηγορίας που θα εξεταστούν, διότι ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να γνωρίζει εγκαίρως ποιοι καταθέτουν ως μάρτυρες εναντίον του.

Κατά την αποδεικτική διαδικασία ιδιαίτερα σημαντικό είναι το επόμενο της εξέτασης μαρτύρων σημείο, όπου αναγιγνώσκονται τα έγγραφα της δικογραφίας, δηλ. οι εκθέσεις πραγματογνωμόνων και τεχνικών συμβούλων, αν υπάρχουν, και των λοιπών εγγράφων (άρθρα ΚΠΔ 364 – 365). Η σημασία του έγκειται στο ότι υπάρχει η δυνατότητα να κατατεθούν κατά την ακροαματική διαδικασία νέα στοιχεία από όλους τους διαδίκους προς απόδειξη των ισχυρισμών τους.

Επιπλέον, ιδιαίτερη σημασία και στα στάδια αυτό έχει η θέση του αλλόγλωσσου κατηγορουμένου, για τον οποίο πρέπει να πληρούται μία επιπλέον προϋπόθεση, προκειμένου να ασκήσει το δικαίωμά του να

πληροφορείται ολόκληρο το διαδικαστικό υλικό¹³⁸, το οποίο στην προκειμένη περίπτωση είναι οι καταθέσεις των μαρτύρων, τα αναγνωστέα έγγραφα αλλά και η εισαγγελική πρόταση και βέβαια η απόφαση. Πρόκειται για το διορισμό διερμηνέα, δικαίωμα, το οποίο και σε συνδυασμό με το άρθρο 6§3εδ. ε΄ ΕΣΔΑ, συνίσταται στην εξασφάλιση από το κράτος δωρεάν παραστάσεως διερμηνέα.

Σχετικά με το θέμα αλλόγλωσσου κατηγορουμένου, έχει κριθεί¹³⁹ ότι υπάρχει απόλυτη ακυρότητα λόγω μη ανάγνωσης εγγράφου (και) όταν το έγγραφο που έλαβε υπόψη το δικαστήριο ήταν συνταγμένο σε ξένη γλώσσα και φέρεται να αναγνώσθηκε, χωρίς να βεβαιώνεται στην εκδιδόμενη απόφαση ότι ο κατηγορούμενος ήταν σε θέση να αντιληφθεί το περιεχόμενό του. Αντίθετα, δεν θεωρείται ότι υπάρχει παραβίαση του δικαιώματός του να λάβει γνώση σε γλώσσα που εννοεί όταν ο αλλόγλωσσος κατηγορούμενος έλαβε μέρος στη διαδικασία, απολογήθηκε κανονικά και παρουσία συνηγόρου, υπέβαλε δικονομικές ενστάσεις και εν γένει συμμετείχε ενεργά στην ποινική διαδικασία. Στην περίπτωση αυτή δεν νομιμοποιείται να προβάλλει τον ισχυρισμό της έλλειψης μετάφρασης του κλητηρίου θεσπίσματος ή βουλεύματος κατά τη συζήτηση στο ακροατήριο¹⁴⁰.

¹³⁸ Βλ. Α. Καρρά «Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη», ο.π., σελ. 159.

¹³⁹ Βλ. ΑΠ 600 / 2000.

¹⁴⁰ Βλ. Σ. Μανωλκίδη, ο.π., σελ. 111.

Γ. ΣΥΝΕΠΕΙΔΕΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

I. Το δικαίωμα ατομικής προσφυγής κατ' άρθρο 34 ΕΣΔΑ.

Η ΕΣΔΑ παρέχει, για την παραβίαση των διατάξεών της, τη δυνατότητα στο φυσικό πρόσωπο, του οποίου τα δικαιώματα παραβιάζονται, να προσφύγει με το ένδικο βοήθημα της ατομικής προσφυγής, που προβλέπεται στο άρθρο 34, εναντίον του παραβιάζοντος κράτους, υπό την προϋπόθεση ότι θα έχει εξαντλήσει τα εσωτερικά ένδικα μέσα και να ζητήσει τη δίκαιη ικανοποίησή του. Αυτό σημαίνει ότι η συνέπεια της παραβίασης της ΕΣΔΑ, με βάση τις διατάξεις της ίδιας της σύμβασης, είναι η υποχρέωση αποζημίωσης του κράτους προς το ζημιωθέν από την σχετική παράβαση φυσικό πρόσωπο.

Έτσι, το ΕΔΔΑ με τις αποφάσεις του διαπιστώνει αυθεντικά εάν υπήρξε παραβίαση και ποιες διατάξεις της ΕΣΔΑ παραβιάστηκαν. Επομένως, ως προς το σημείο αυτό οι αποφάσεις του ΕΔΔΑ είναι αναγνωριστικές. Κατά το δεύτερο σκέλος τους, όμως, είναι προστακτικές, διότι προσδιορίζουν την οφειλόμενη συμπεριφορά, με την οποία τα παραβιάζοντα κράτη πρέπει να συμμορφώνονται, σύμφωνα με το άρθρο 46 ΕΣΔΑ¹⁴¹, δηλαδή οι αποφάσεις ΕΔΔΑ είναι καταρχήν υποχρεωτικές, εκτελεστές. Το πρόβλημα όμως έγκειται στο γεγονός ότι, δεν υπάρχει πρακτικά τρόπος να υποχρεωθούν τα κράτη να συμμορφωθούν με τις εν λόγω αποφάσεις. Αυτό, υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ, επιτυγχάνεται υπό τη μορφή πίεσεως μέσω του θεσμού της δίκαιης ικανοποίησης του άρθρου

¹⁴¹ «Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέλη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συμμορφώνονται προς τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου επί των διαφορών στις οποίες είναι διάδικοι».

41¹⁴². Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το άρθρο 46 ΕΣΔΑ περί υποχρεωτικής ισχύος των αποφάσεων του ΕΔΔΑ, δημιουργεί το λεγόμενο «ουσιαστικό δεδικασμένο», δεδομένου ότι αφού οι αποφάσεις αυτές δεν προσβάλλονται με κανένα ένδικο μέσο, περιβάλλονται με ένα αμάχητο τεκμήριο αλήθειας¹⁴³.

Η Ελλάδα έχει καταδικαστεί πολλές φορές για παραβιάσεις της ΕΣΔΑ¹⁴⁴. Όσον αφορά συγκεκριμένα το άρθρο 6 της σύμβασης η πλειονότητα των αποφάσεων αφορούν την πολύ μεγάλη διάρκεια δίκης¹⁴⁵. Στο σημείο δε αυτό αξίζει να αναφερθεί και η καταδίκη της χώρας μας, λόγω της άρνησης του Αρείου Πάγου να συμπεριλάβει ως αυτοτελή λόγο αναιρέσης την παραβίαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ¹⁴⁶. Καθόσον διαπίστωσα, δεν υφίσταται σε βάρος της Ελλάδος απόφαση για παραβίαση του άρθρου 6§3 εδ. α' ΕΣΔΑ, γεγονός που εξηγείται αφενός, μεν από το ότι το εσωτερικό δίκαιο (ΚΠΔ) περιέχει τις διατάξεις εκείνες που εξοπλίζουν τον κατηγορούμενο στην άσκηση των δικαιωμάτων του και αφετέρου ότι το μέσο της ατομικής προσφυγής δεν αξιοποιείται ενδεχομένως ακόμη σε μεγάλο βαθμό σε περιπτώσεις παραβίασης των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου.

¹⁴² Βλ. *Ε. Ποδηματά*, «Σκέψεις για το δεδικασμένο και την εκτελεστότητα των αποφάσεων του ΕΔΔΑ στην ημεδαπή έννομη τάξη», ΕΛΛΔνη 41 / 2000, σελ. 327 επ..

¹⁴³ Βλ. *Κ. Χρυσόγονου* «Η Επανάληψη ποινικής έπιδικασίας ύστερα από απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», ΝοΒ 49, σελ. 111 επ..

¹⁴⁴ Βλ. τις σχετικές εκθέσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης σε: www.eu.court.int.

¹⁴⁵ Βλ. *Θ. Δαλακούρα*, «Επανάληψη Διαδικασίας», ειδ. Δίκαιο & Οικονομία, Σάκκουλα, Αθήνα 2007, σελ. 287.

¹⁴⁶ Βλ. Υπόθεση Perilala κατά Ελλάδος της 22.2.2007.

II. Επανάληψη Διαδικασίας

Στο εσωτερικό δίκαιο, όσον αφορά στα δικαιώματα του κατηγορουμένου, όπως κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ, δεν υπάρχει ειδική ρύθμιση για τις συνέπειες της παραβίασης του άρθρου 6§3 ΕΣΔΑ. Μάλιστα εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι το δικαίωμα δίκαιης δίκης δεν προβλέπεται ειδικά στον ΚΠΔ. Βέβαια στις διατάξεις του ΚΠΔ είναι διάσπαρτες και πιο εξειδικευμένες οι διατάξεις που επί της ουσίας προστατεύουν αυτό ακριβώς το δικαίωμα, κυρίως μέσω της καθιέρωσης των αρχών που πρέπει να διέπουν την ποινική δίκη, των δικαιωμάτων των διαδίκων και δη του κατηγορουμένου και του τρόπου και χρόνου άσκησης τους.

Ωστόσο, στην περίπτωση εκείνη που η ΕΣΔΑ παρέχει μεγαλύτερη προστασία, λόγω της υπερνομοθετικής ισχύος της και της ευρείας εμβέλειας των διατάξεών της στη βάση της αρχής της πλειοδοσίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁴⁷, είναι ενόητο ότι η επίκληση των ρυθμίσεων της σύμβασης είναι σαφώς επιτρεπτή. Τούτο ρητά άλλωστε αποφάνθηκε το ΕΔΔΑ στην προαναφερθείσα υπόθεση Περάλακα κατά Ελλάδος.

Μια σημαντική τομή στην εθνική έννομη τάξη, επήλθε με το ν. 2865/2000, με το άρθρο 11 του οποίου εισήχθη μια νέα περίπτωση επανάληψης της δίκης, η οποία προβλέπεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις μετά την αμετάκλητη έκδοση απόφασης (άρθρο 525 ΚΠΔ). Ορίζεται, λοιπόν, στο νέο άρθρο ότι:

«1. Η ποινική διαδικασία που περατώθηκε με αμετάκλητη απόφαση επαναλαμβάνεται, προς το συμφέρον του καταδικασμένου για πλημμέλημα ή κακούργημα, μόνο στις εξής περιπτώσεις: ...5) αν με απόφαση του

¹⁴⁷ Βλ. Δ. Ευρυγάνης «Η Ευρωπαϊκή Πίστωση των Δικαιωμάτων του ανθρώπου – τριάντα χρόνια», ο.π. σελ. 482.

Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διαπιστώνεται παραβίαση δικαιώματος που αφορά το δικαίωμα χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε ή την ουσιαστική διάταξη που εφορμόσθηκα.»

Η νομοθετική αυτή ρύθμιση έχει κατ' αρχάς θετική σημασία: Αφενός «υποδεικνύει» στον Έλληνα δικαστή την σπουδαιότητα της ΕΣΔΑ, δεδομένου ότι μόλις τα τελευταία χρόνια γίνεται επίκλησή της στις αποφάσεις και αφετέρου συνιστά την -ανταπόκριση της Ελλάδας στην υπ' αρ. R (2000) 2/19.01.2000 Σύσταση της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προς τα κράτη – μέλη. Η ύσταση αυτή αφορούσε τη θέσπιση στις καθ' έκαστον εθνικώς έννομες τάξεις της δυνατότητας αποκατάστασης της προτέρας κατάστασης των πραγμάτων σε όσες περιπτώσεις διαπιστώνεται παραβίαση των συμβατικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων¹⁴⁸.

Ειδικότερα, σκοπός της ανωτέρω προσθήκης ήταν να προσαρμόσει η Ελλάδα τη νομοθεσία της προς μια αποτελεσματική εφαρμογή των αποφάσεων ΕΔΔΑ κατ' άρθρο 46 ΕΣΔΑ (υποχρεωτική ισχύς και εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων), υπό την έννοια της λήψης μέτρων κατάλληλων για την αποκατάσταση των συνεπειών της παραβίασεως σύμφωνα με την παραπάνω Σύσταση. Στην αιτιολογική έκθεση μάλιστα της σχετικής τροπολογίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης αναφέρονται τα εξής: «*Η Ελληνική Κυβέρνηση στην προσπάθειά της για πληρέστερη κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων, όπως αυτά περιέχονται στην ΕΣΔΑ, έρχεται να καλύψει ένα κενό που υπάρχει στο εθνικό νομικό πλαίσιο. Πρέπει να σημειωθεί ότι μια απόφαση του ΕΔΔΑ δεν ανατρέπει το θεδικοσμένο. Η έλλειψη αυτή αποτέλεσε αντικείμενο κριτικής από πειρατές του Συμβουλίου*

¹⁴⁸ Βλ. Θ. Δαλακούρα: «*Επανάληψη Διαδικασίας*», εκδ. Δίκαιο & Οικονομία, Σάκκουλα, Αθήνα 2007 σελ. 271.

της Ευρώπης...καθώς στις ποινικές υποθέσεις...η χρηματική αποζημίωση που επιδικάζει το ΕΔΔΑ συχνά δεν επαρκεί για την πραγματική άρση της βλάβης του αδίκως καταδικασθέντος...»¹⁴⁹

Με βάση τα ανωτέρω, σκοπός της επαναλήψεως της διαδικασίας, σχετικά με τα δικαιώματα του κατηγορουμένου, είναι η αποκατάσταση του αντίστοιχου δικαιώματος και του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας. Το δικαστήριο ενώπιον του οποίου θα επαναληφθεί η διαδικασία, οφείλει να εξεύρει και να λάβει τα μέτρα εκείνα που είναι πρόσφορα για να αποκαταστήσουν την βλάβη που υπέστη ο κατηγορούμενος από την επίμαχη παραβίαση¹⁵⁰.

Έτσι, η ύπαρξη καταδικαστικής απόφασης του ΕΔΔΑ αποτελεί προϋπόθεση παραδεκτού της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας¹⁵¹. Ζήτημα ανακύπτει σχετικά με το αν τρίτος μπορεί να ζητήσει επανάληψη διαδικασίας, με βάση απόφαση του ΕΔΔΑ για παρόμοια περίπτωση, στην οποία ο αιτών την επανάληψη δεν ήταν διάδικος. Κατά μία άποψη¹⁵² επειδή το γράμμα της διάταξης δεν αναφέρεται μόνο σε αποφάσεις του ΕΔΔΑ που εκδόθηκαν ύστερα από προσφυγή του καταδικασθέντος και ήδη αιτούντος την επανάληψη της διαδικασίας προσώπου, θα μπορούσε θεωρητικά να υποβληθεί αίτηση επανάληψης ακόμη και αν η παραβίαση της ΕΣΔΑ έχει διαπιστωθεί επί άλλης αντίστοιχης υποθέσεως, ύστερα από προσφυγή τρίτου προσώπου. Μια τέτοια δυνατότητα που επιτρέπει τη δικαίωση και όσων προσώπων υπέστησαν μεν προσβολή του σχετικού δικαιώματός τους χωρίς όμως να προσφύγουν στο ΕΔΔΑ, θα προωθούσε πληρέστερα την ανάγκη για ταχεία και αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων,

¹⁴⁹ Βλ. *Η. Αναγνωστόπουλου επί παραβίαση του δικαιώματος της δίκαιης δίκης*, ΠοινΧρον ΝΔ/2004, σελ.6.

¹⁵⁰ Βλ. *Η. Αναγνωστόπουλου*, ο.π.α.σ.

¹⁵¹ Βλ. *Θ. Δαλακούρα*, ο.π., σελ. 274.

¹⁵² Βλ. *Θ. Δαλακούρα*, ο.π., σελ. 275. ο οποίος παραπέμπει στον *Κ. Χρυσόγονο*, ΝοΒ 2001, 1119επ..

ενώ συνάμα θα καθιστούσε τη διάταξη του άρθρου 525§1 αρ. 5 ΚΠΔ «όχημα ευθείας συμμόρφωσης της χώρας μας προς το ερμηνευτικό δεδικασμένο των αποφάσεων του ΕΔΔΑ σε ευρύτατη έκταση». Όμως, σύμφωνα με το Θ. Δαλακούρα¹⁵³, στο πλαίσιο του ισχύοντος συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης, δεν μπορεί η ως άνω αιτιολογία να γίνει δεκτή, καθόσον αντιστρατεύεται αξονικές αρχές του και προϋποθέτει την υπέρβαση των θεσμικών λειτουργιών του, όχι μόνο γιατί ο δεσμευτικός χαρακτήρας της όποιας απόφασης του ΕΔΔΑ προϋποθέτει την ύπαρξη ατομικής προσφυγής επί της οποίας εκφέρεται *in casu* δικαστική κρίση, αλλά και γιατί δε νοείται αυτόματη υπαγωγή στο νομικό κανόνα του άρθρου 525§1 αρ. 5 ΚΠΔ με την επίκληση της όποιας προηγούμενης νομολογίας.

¹⁵³ Βλ. Θ. Δαλακούρα, ο.π., σελ. 275.

III. Δικονομικές Ακυρότητες στην εσωτερική έννομη τάξη

Στην εσωτερική έννομη τάξη, ο ΚΠΔ, προκειμένου να διασφαλισθεί η άσκηση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, προβλέπει ως συνέπεια της παραβίασής τους την επέλευση απόλυτης ακυρότητας της διαδικασίας στην περίπτωση που αυτά παραβιασθούν. Συγκεκριμένα, το άρθρο 171 § 1 στ. δ' ΚΠΔ ορίζει ότι: *«Ακυρότητα που λαμβάνεται και αυτεπαγγέλτως υπόψη από το δικαστήριο σε κάθε στάδιο της διαδικασίας και στον Άρειο Πάγο ακόμη προκαλείται: 1. Αν δεν τηρηθούν οι διατάξεις που καθορίζουν: ...δ) την εμφάνιση, την εκπροσώπηση και την υπεράσπιση του κατηγορουμένου και την άσκηση των δικαιωμάτων που του παρέχονται, στις περιπτώσεις και με τις διατυπώσεις που επιβάλλει ο νόμος.»*

Από την παραπάνω διάταξη δεν συνάγονται αμέσως οι συγκεκριμένες περιπτώσεις, στις οποίες προκαλείται η απόλυτη ακυρότητα, καθόσον η συνδρομή μιας τέτοιας ακυρότητας εξαρτάται από την εξέταση των συναφών ποινικών δικονομικών διατάξεων. Δηλαδή ο νόμος θέτει μια γενική ρήτρα, η οποία εξειδικεύεται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση με βάση την οικεία ποινική δικονομική διάταξη¹⁵⁴.

Η παραβίαση του δικαιώματος πληροφόρησης επηρεάζει την υπεράσπιση του κατηγορουμένου, αφού διατρέχει τη διεξαγωγή της όλης διαδικασίας. Αν ο κατηγορούμενος δεν έλαβε γνώση καθόλου ή δεν έλαβε έγκαιρα γνώση της εις βάρος του κατηγορίας, με άμεσο αποτέλεσμα να μην μπορεί να προεισιμιάσει σωστά την υπεράσπισή του, χάνει την ευκαιρία να ασκήσει σωστά και τα υπόλοιπα δικαιώματα που αφορούν στην υπεράσπισή του.

¹⁵⁴ Βλ. Α. Καρρά, «Δικονομικές κυρώσεις για την παραβίαση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου», Πρακτικά Γ' Πανελληνίου Συνεδρίου της ΕΕΠΔ, σελ. 103επ..

Έτσι, με βάση τις διατάξεις των άρθρων 175 και 176 ΚΠΔ, εφόσον διαπιστωθεί παραβίαση ενός από τα δικαιώματα του κατηγορουμένου, επέρχεται ακυρότητα, την οποία κηρύσσει αφενός το δικαστικό συμβούλιο, εάν πρόκειται για πράξεις της προδικασίας και αφετέρου το δικαστήριο, εάν πρόκειται για πράξεις της κύριας και προπαρασκευαστικής διαδικασίας. Η ακυρότητα μιας πράξης καθιστά άκυρες και τις εξαρτημένες από αυτήν μεταγενέστερες πράξεις της ποινικής διαδικασίας.

Πρέπει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 173 ΚΠΔ, οι ακυρότητες που αφορούν σε πράξεις της προδικασίας, εάν δεν προταθούν έως την αμετάκλητη παραπομπή της υπόθεσης ακροατήριο, θεραπεύονται. Η πρόταση των ακυροτήτων στο στάδιο της προδικασίας γίνεται είτε μέσω της διαδικασίας στο συμβούλιο είτε με την προσφυγή κατά της απευθείας κλήσης.

Έτσι, έχει κριθεί ότι η μη ανακοίνωση εγγράφων κατά την κύρια ανάκριση, την προανάκριση και την αστυνομική προανάκριση, επάγεται απόλυτη ακυρότητα της ληφθείσας απολογίας¹⁵⁵. Ακυρότητα επάγεται και η μη γνωστοποίηση του πέρατος της κύριας ανάκρισης στον κατηγορούμενο πριν από τη διαβίβαση της δικογραφίας στον εισαγγελέα¹⁵⁶.

Επίσης η παράβαση της διάταξης του άρθρου 353§2 ΚΠΔ (γνώση της εισαγγελικής προτάσεως) που αναφέρεται τόσο στο συμβούλιο πλημμελειοδικών, όσο και στην ενώπιον του συμβουλίου εφετών και του Αρείου Πάγου διαδικασία, επιφέρει απόλυτη ακυρότητα, εφόσον εκείνος που δεν έλαβε γνώση της προτάσεως είναι ο κατηγορούμενος και όχι ο πολιτικώς ενάγων. Απόλυτη ακυρότητα επάγεται επίσης και η κατά παράβαση των διατάξεων των άρθρων 31§2 εδ στ' και 105 εδ. γ' ΚΠΔ

¹⁵⁵ Βλ. ΑΠ 105/1986.

¹⁵⁶ Βλ. ΣυμβΑΠ 1259/2000.

αποδεικτική αξιοποίηση σε βάρος του κατηγορουμένου, είτε της έγγραφης εξέτασής του ως υπόπτου προσώπου, που έγινε ενόρκως ή χωρίς τη δυνατότητα παράστασής του με συνήγορο, είτε της ανωμοτί μαρτυρικής κατάθεσής του στο στάδιο της αυτεπάγγελτης προανάκρισης¹⁵⁷.

Όσον αφορά στην τελευταία περίπτωση, σημαντική ήταν η τροποποίηση που επέφερε σχετικά με το θεσμό της προκαταρκτικής εξέτασης ο Ν. 3160 /2003. Όπως προαναφέρθηκε, ο παρέχων τις εξηγήσεις στο στάδιο αυτό έχει το δικαίωμα, ακριβώς όπως και ο κατηγορούμενος, να λάβει γνώση της εναντίον του κατηγορίας και να του χορηγηθούν αντίγραφα της δικογραφίας. Ενώ το άρθρο 171 ΚΠΔ κάνει λόγο ρητά για την παραβίαση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, εξαιρώντας προφανώς τον παρέχοντα εξηγήσεις από το προστατευτικό του πεδίο, ωστόσο η νομολογία έχει κρίνει παγίως ότι η παραβίαση των δικαιωμάτων του παρέχοντος εξηγήσεις στο στάδιο της προκαταρκτικής οδηγεί σε απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας¹⁵⁸.

Η παραβίαση των προϋποθέσεων σύνταξης του κλητηρίου θεσπίσματος δημιουργεί διχογνωμία ως προς το αν επάγεται απόλυτη ή σχετική ακυρότητα, η οποία άλλωστε προκύπτει και από το γράμμα της ΚΠΔ 321§4, με το επιχείρημα ότι στερεί από τον κατηγορούμενο το θεμελιώδες υπερασπιστικό του δικαίωμα γνώσης της κατηγορίας εναντίον του¹⁵⁹. Παράδειγμα δικονομικών ακυροτήτων, σε σχέση με το δικαίωμα πληροφόρησης που μας ενδιαφέρει, είναι, μεταξύ άλλων: η λήψη υπόψη, κατά το σχηματισμό της κρίσης του δικαστηρίου, εγγράφων τα οποία, όπως προκύπτει από τα πρακτικά, δεν αναγνώσθηκαν στο ακροατήριο. Στο βαθμό που παραβιάζεται στο στάδιο της κύριας δίκης το δικαίωμα του

¹⁵⁷ Βλ. Α. Παπαδομάκη «Ποινική Δικαιοσύνη» έκδ. Σάκουδα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2000 σελ. 205 .

¹⁵⁸ Βλ. την πολύ σημαντική απόφαση ΟΛΑΠ 2 / 1999.

¹⁵⁹ Βλ. Κ. Πιπερό, ο.π. σελ. 61

κατηγορουμένου να λαμβάνει γνώση των εγγράφων αυτών, στα οποία ενδεχομένως θεμελιώνεται και η ενοχή του, συνεπάγεται αιμοστέρηση του δικαιώματος να εκθέσει τις απόψεις του επί αυτών σε σχέση με το περιεχόμενο εκάστου εγγράφου και ενδεχομένως να αμφισβητήσει τη γνησιότητά του .

Η κήρυξη της ακυρότητας έχει ως πρακτικό αποτέλεσμα την επανάληψη των άκυρων πράξεων, ενώ ο αυτεπάγγελτος έλεγχός τους δεν σημαίνει ότι δεν χρειάζεται να προταθούν, αλλά σε αντιπαράθεση με τις σχετικές ακυρότητες, οι οποίες αν δεν προταθούν εγκαίρως, τότε θεραπεύεται η ακυρότητα, οι απόλυτες ακυρότητες προτείνονται, όσον αφορά σε πράξεις της προδικασίας ωςότου γίνει αμετάκλητη η παραπομπή στο ακροατήριο και ουδέποτε στο ακροατήριο. Εάν ο κατηγορούμενος παραπεμφθεί στο ακροατήριο με βούλευμα του αρμοδίου δικαστικού συμβουλίου, οι απόλυτες ακυρότητες προτείνονται μέχρι και ενώπιον του Αρείου Πάγου. Εάν η παραπομπή γίνεται με απευθείας κλήση, τότε η απόλυτη ακυρότητα προτείνεται μέχρι την εκκίνηση της δεκαήμερης προθεσμίας της προσφυγής, εάν επιτρέπεται προσφυγή κατά του κλητηρίου θεσπίσματος, ενώ αν δεν επιτρέπεται προσφυγή, η απόλυτη ακυρότητα μπορεί να προταθεί μέχρι την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος. Τέλος οι απόλυτες ακυρότητες του ακροατηρίου προτείνονται μέχρι και ενώπιον του Αρείου Πάγου¹⁶⁰.

¹⁶⁰ Βλ. Α. Παπαδαμάκη, ο.π., σελ.

Δ. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Με την παρούσα εργασία επιχειρήθηκε να αναδειχθεί η σημασία του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου για την εις βάρος του κατηγορία, ποια πρόσωπα αφορά, για ποιο λόγο είναι σημαντικό το συγκεκριμένο δικαίωμα, ποια ειδικότερη μορφή λαμβάνει στην ελληνική δικαστική πραγματικότητα και ποιες συνέπειες επιφέρει η παραβίασή του.

Η πρωταρχική του σημασία για την διεξαγωγή της ποινικής δίκης θεωρώ ότι δεν μπορεί να αμφισβητηθεί, δεδομένου ότι από την παροχή του εν λόγω δικαιώματος εξαρτώνται όλα τα υπόλοιπα δικαιώματα του κατηγορουμένου, ο σεβασμός των οποίων του εξασφαλίζει μια δίκαιη δίκη.

Στην ελληνική πραγματικότητα, ο ΚΠΔ περιέχει αρκετές προοδευτικές ρυθμίσεις υπέρ του κατηγορουμένου, ωστόσο προβληματική εμφανίσθηκε η θέση του προσώπου που καλείται να δώσει εξηγήσεις στο πλαίσιο της προκαταρκτικής εξέτασης. Καταλυτική υπήρξε για την περίπτωση αυτή η νομολογία του ΕΔΔΑ όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, η οποία κατοχυρώνει τον ουσιαστικό χαρακτήρα των δικαιωμάτων και όχι τον δικονομικό τους τύπο. Επειδή το πρόσωπο αυτό θεωρείται «κατηγορούμενος» κατά την έννοια της σύμβασης, ο Έλληνας νομοθέτης τροποποίησε τη διάταξη του άρθρου 31 ΚΠΔ, ώστε να αυτή να τελεί σε σχέση συμβατότητας με τις επιταγές της ΕΣΔΑ.

Εν τούτοις, η ελληνική νομολογία φαίνεται ότι ακόμη δεν έχει συνειδητοποιήσει την υποχρέωση ενός συνεχούς διαλόγου με το ΕΔΔΑ, του οποίου άλλωστε οι αποφάσεις είναι δεσμευτικές για τα ελληνικά δικαστήρια. Χωρίς να παραγνωρίζεται ότι αυτές ολοένα και συχνότερα απαντούν στο σκεπτικό των ελληνικών αποφάσεων, το αίτημα του ελέγχου της συμβατότητας των επιμέρους διαδικαστικών πράξεων με τη σύμβαση παραμένει ένα καθημερινό ερώτημα. Η δε ικανοποίησή του συμβάλει

αναμφίβολα στην ακόμη καλύτερη διαμόρφωση του ποινικού δικονομικού μας δικαίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσσα (Συγγράμματα – Μονογραφίες)

1. Ιωάννης Ανδρουλάκης, Κριτήρια της Δίκαιης Ποινικής Δίκης κατά το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, Δίκαιο & Οικονομία, Εκδόσεις Π.Ν Σάκκουλας 2000
2. Νικόλαος Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, Εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν.Σάκκουλα 2007
3. Θεοχάρης Δαλακούρας, Επανάληψη Διαδικασίας, Εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλας, Δίκαιο& Οικονομία, Αθήνα 2007.
4. Αργύριος Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2007
5. Του ιδίου, Δικονομικές κυρώσεις για την παραβίαση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, Εισήγηση σε: Πρακτικά Γ΄ Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, Εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, Αθήνα 1991
6. Του ιδίου, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, Ποινικά 29, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα 1989
7. Λάμπρος Μαργαρίτης, Εμβάθυνση στην Ποινική Δικονομία, Θεωρία και Νομολογία, Νομική Βιβλιοθήκη 2006
8. Του ιδίου, Εφαρμοσμένη Ποινική Δικονομία, Τόμος 2^{ος}, Διαδικασία στο Ακροατήριο, Β΄ Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2006
9. Του ιδίου, Τα δικαιώματα του κατηγορουμένου στην προανάκριση και κύρια ανάκριση, Εισήγηση σε Πρακτικά Γ΄ Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, Εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, Αθήνα 1991

10. Χρήστος Μπάκας, Η προδικασία της ποινικής δίκης, Ποινικά 50, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1995
11. Του ιδίου, Τα δικαιώματα του κατηγορουμένου και η προστασία τους στην ποινική διαδικασία - Έλεγχος και κυρώσεις, Εισήγηση σε: Πρακτικά Γ΄ Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, Εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, Αθήνα 1991
12. Ιπποκράτης Μυλωνάς, Η πρόσφατη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1995
13. Του ιδίου, Η μη εφαρμογή της ΕΣΔΑ από την ποινική νομολογία του ΑΠ κατά τα έτη 1996-1997, Εκδόσεις Σάκκουλα 1999
14. Αδάμ Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία – Η δομή της ποινικής δίκης, Β΄ Έκδοση αναθεωρημένη. Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004.
15. Ιωάννης Σαρμάς, Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και της Επιτροπής, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα 1998
16. Διονύσιος Σπινέλλης, Αυξημένη προστασία των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου κατά το Σύνταγμα και τις διεθνείς συμβάσεις, Εισήγηση σε Πρακτικά Γ΄ Πανελληνίου Συνεδρίου της ΕΕΠΔ, Αντ.Ν.Σάκκουλας 1991

Ξενόγλωσσο.

1. P. van Dijk / G.J.H van Hoof, Theory and Practice of the European Convention of Human Rights, Third Edition, Kluwer Law, London 1998

2. Francis G. Jacobs/ Robin. C. A White, The European Convention on Human Rights, Clarendon Press, Second Edition, Oxford 1996
3. Stefanos Stavros, The Guarantees for Accused Persons under Article 6 of the European Convention on Human Rights, Dordrecht, London 1993

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσσα (Άρθρα – Δημοσιεύματα)

1. Ηλίας Αναγνωστόπουλος, Η παραβίαση του δικαιώματος δίκαιης δίκης, ΠοινΧρ ΝΔ' (2004), σελ. 5 επ.
2. Χριστόφορος Αργυρόπουλος, Η Δικαιότητα της Ποινικής Δίκης, Ποινικό Δίκαιο-Ελευθερία-Κράτος Δικαίου, Τμητικός Τόμος Γ.Α Μαγκάκη, Αντ. β. Σάκκουλα 1999, σελ. 431 επ.
3. Του ιδίου, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 592/1999, ΝοΒ 1999, Τόμος 47, σελ.1454 επ.
4. Μαρί Δεργαζαριάν, ΕΣΔΑ και Δίκαιη Ποινική Δίκη, Αρμενόπουλος 2005, σελ.1917 επ.
5. Αλέξανδρος Δημάκης, Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3 α' της ΕΣΔΑ, Ποινικός Λόγος 2/2001, σελ.649 επ.
6. Δημήτριος Ευρυγένης, Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Τριάντα χρόνια (1953-1983), ΕΕΕυρΔ 3:1983, σελ.479
7. Δημήτριος Δημιανίτης, Παρατηρήσεις παρά πόδας των ΑΠ 1055/2000 και ΣερβαΠ 1225/2000, ΠοινΔικ 2001, σελ.19 επ.

8. Αργύριος Καρράς, Η υποχρέωση έγγραφου και λεπτομερούς ανακοίνωσης της κατηγορίας στον κατηγορούμενο, ΠοινΧρ Ν΄/2000, σελ. 673 επ.
9. Αθανάσιος Κονταξής, Υπάρχει υποχρέωση γραπτού κατηγορητηρίου, ΠοινΧρ ΝΔ΄/2004, σελ. 476 επ.
10. Ιωάννης Κτιστάκης, Οι αποφάσεις ποινικού ενδιαφέροντος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – έτος 2000, Μέρος Ι : Οι δικονομικές εγγυήσεις στην ποινική δίκη – Το δικαίωμα σε δίκαιη ποινική δίκη (άρθρο 6 Ε.Σ.Δ.Α), Ποινδικ 7/2001 (Έτος 4ο), σελ. 773 επ.
11. Σωτήρης Μανωλκίδης, Το δικαίωμα του αλλοδαπού κατηγορουμένου για γνώση της κατηγορίας σε γλώσσα που κατανοεί και η καταχρηστική προβολή του μετά το τέλος της προδικασίας, ΠοινΧρ ΜΘ΄/1999, σελ.108 επ.
12. Λάμπρος Μαργαρίτης, Το απόσπασμα φαίνει - Το αντίγραφο περισσεύει; Σκοπιμότητα ή νομιμότητα;, Ποινδικ 2002, σελ. 406 επ.
13. Του ιδίου, Οι δικονομικοί περιεχομένου διατάξεις του ν. 2408/1996, Υπερ 1997, σελ. 517 επ.
14. Χρήστος Μπάκας, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠοινΧρ ΛΖ΄, σελ.353
15. Χρίστος Μυλωνόπουλος, Υπόθεση παρασιτομής του Πρύτανη ΕΜΠ, Υπερ/ 1992, σελ. 440 επ.
16. Φίλιππος Παπαδόπουλος, Η δικονομική θέση του υπόπτου κατά τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, Υπερ/1995, σελ. 469 επ.
17. Καλλιόπη Πιτερού, «Το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου για την σε βάρος του κατηγορία κατ’ άρθρο 6 παράγραφος 3 περίπτωση α΄ της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των

Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» , Διπλωματική Εργασία ΠΜΣ Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2008

18. Ε. Ποδηματάς, Σκέψεις για το δεδικασμένο και την εκτελεστικότητα των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ στην ημεδαπή έννομη τάξη, ΕλλΔνη 2000, σελ. 327 επ.

19. Διονύσιος Σπινέλλης, Πορίσματα από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΠοινΧρ ΜΗ/1998, σελ. 5 επ.

20. Κώστας Χρυσόγονος, Η επανάληψη ποινικής διαδικασίας ύστερα από απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΝοΒ 2001, Τόμος 49, σελ.1110 επ.

Ξενόγλωσσα

Krateros M. Ioannou, The application of the European Convention on Human Rights in the greek legal order, ΕΕΕυρΔ 2: 1996, σελ.247 επ.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

1. www.echr.coe.int
2. www.mfhr.gr
3. www.dsa.gr

SYNOPSIS

The right of the defendant to be fully informed about the accusation against them is the subject of the present text.

This certain right is included in the general provision of the human right to a fair trial, as this right is consolidated in the European Convention of Human Rights, article 6 paragraph 3, which concerns every persons right to appeal to a court, when their rights are violated, and not only that, but even to have an essential resolution of their problems. Even more, it concerns the case when somebody is brought before the court accused of having committed a crime, so they face the threat of imprisonment. In such a case, people' s decency is considered to be the basic principle, on which every step of the penal procedure should be based.

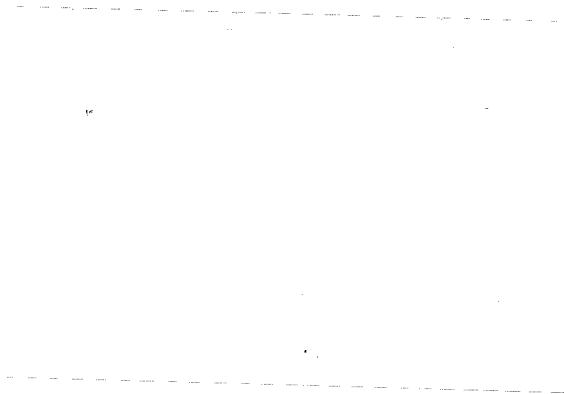
The first condition that the state should respect is to inform the defendant about what they are accused for, because only if they know immediately and in full detail the reason of the accusations, they have the chance to prepare their answer and prove their innocence and repel the measures of procedural compulsion.

Knowledge of the accusation means first that the defendant should be informed on time that they are accused, second in the language they speak, so that they can understand the accusation, third in full detail, which means they should have access in every element of the legal papers and the evidence against them, and at last they should know, not only the facts, but even the legal name of the crime that they are credit with.

The European Court of Human Rights has examined a lot of cases of violation of this right and together with the decisions of the greek courts has given the real meaning of the above elements of the right of information according to the greek legal system and greek procedures, although the case law of the European Court of Human Rights only recently has begun to be taken into consideration by the greek courts.

~~This situation is slowly changing towards greater protection of the defendants' rights, as the European Convention of Human Rights aims.~~

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000091636